

Mataayo

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē ki wuunto :ng'aleek ām taay: Kurubta keey āk wōlēē kimwooytooy :booyikaab biikaab Kiriistō, ku kisirē :lēbkēēyiintēēt Mataayo kitaabuuni ibooru soboonto āk yiisyēētaab Yēēsu nyoo ki kāāruruukiintēētaab syuuruut / ānkikēēkuurē ām kaayneet ake kule Laawi. /Kiisōōtyēēchinē kule / kisimkeesir kitaabuuni ām kitaabuunek ang'wan choo bo Lōkōōywēk chēē Kāroomēch. /Kisimkeesir ām Māārkō, Luuka āk Yoowaana. Tookunoot kule kisiree :Mataayo kitaabuuni kuutiitaab Araameek nto nyēbo Iburaneek ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 45 ākoy 50 / kumānāākēēsich Kiriistō (KK) nto yityo, /bokēēwēēkyi kuutiitaab Kirikiik. Wōlēē / kikeetetita ng'aleek āk wōlēē rōōtitoooy, kubo kuutiitaab Iburaneek āmēēbērē nyēbo Kirikiik / ānkikēēsirchinē Yuutayeek. Bo koomānuut ām wōlēē mii :Mataayo kōōkiimchi Yuutayeekyii choo kiikōōyēnchi Kiriistō kule mēēbērē kitay :Yēēsu kiruutēk (siruutēkaab Muusa) kule mā kiy nto kule mātinyē manta. (Ng'ālyoontooni bo kiruutēk kuwēēku ng'ālyoontēētaab Iburaneek (Toora) nyēē ibooru ārōōruutēk nto mākuutēk.) / Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontooni kooyum kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa nto ām bārooyinto, kōōbooru kiyēē mākyinē biich :Yēyiin ānkōōmuuchē kōōbooru Kirootyeet nyēbo Kēny.

Ānkoo ku wuu nyooto, i-ārōōru :Mataayo kule ng'ālyoo nyēbo koomānuut kule leelach :kāānēētēywēēkaab Yēēsu kusiir ātēbuutēkaab Yuutayeeek. / Kisimkeeng'oor ng'aleechu ām Kirootyeet nyoo bo Kēny. Kiityiich :chōōnēētaab Yēēsu kiyēē / kikeeng'oor ām kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa. Kichāmchiin :Yēēsu āk kiyēē kiirābchinē :kiruutēk yu kibo taay nteenee tāchiintōōs āk alak choo / kibokēēmwoowunēē kuutuw buch choo / kibokēētāsyi. Kiitabaanee keey :Yēēsu kēēlto nyēē miyaat nyoo kibokootaam :Farisaayeek chēē chaang' āk kāānēētikaab kiruutēk. Mānāābāybāychi :Mataayo Farisaayeek choo kiyibē keey kule churtootiin. Kinalil ku kāāruruukiin bo syuuruut kubo kāāntosuurāt nyēē kinyōōr.

Kiyēē mii āriit: Ng'āloloēē :kitaabuuni soboontaab Yēēsu kung'eetee / kākēēsich ākoy yoo / kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt, ng'eeteetaab meet āk yoo kiwēētii kibkōōnkōy. Ng'āloloēē bāytooyiisyēēt nyēē lēēl nyēēbo Yēyiin nyēē kiiboorunēē keey Yēēsu. Tēērchiintōōs :kāānēētēywēēkaab Yēēsu āk chēēbo Farisaayeek āk kāānēētikaab kiruutēk ām kēēlwookik chēē chaang' kurubta keey āk kule nee :nyēē māchāktōōs :chiito kuyey sukuchamta :Yēyiin. Ikērkēēyēē :Yēēsu kāānēētiisyēēnyii āk 'tifaayiik chēē leelach' chēē māyēmē / kēēroonkyi wōōnkiichēk chēē kimōkōkāniis ānku yōōsēch (kur. 9:17). Chuunnyēē :kāānēētiisyēēnyii ntāsimuut bo saayeet nto ām kēēlto kōōtyiichē ng'al chēē chaang' chēē / kikeeng'ooraan. Iyumē :ng'ālooluutēk choo / kēērāru chēēbo kitaabuuni, ng'ālooluutēkaab

Yēēsu muut choo bo koomānuut nto chooto ku chu: 1. Wōlēē wuu :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin (kur. 5-7), 2. Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyoonoo (kur. 10), 3. Ātiintoonik chēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyooni (kur. 13), 4. Wōlēē māchāktōōs ku wuu :soboонwēk ām Bāytooyiisyēētaab Yēyiin (kur. 18) nto nyēbo 5. Kurubtooy keey āk wōlēē chōōntooy :tabantaab kōōrēēt āk churtaayeetaab Bāytooyiisyoonoo (kur. 24-25). Itēryēēchēē :kitaabuuni kuursēēt nyēē wōō kule / keeba kōōrōōsyēk tukul bokeeyey biiko kuyēk rubiikaab Yēēsu.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :Mataayo ku kōōboor kule Yēēsu :nyoo mwooyē :wōōrkoooyoontiit nyoo mii Kirootyeet nyēbo Kēny kule kimii chokutoowu bāytooyiisyēēt nyēē kerkeey āk nyoo kibo bāytooyiintēēt Tāwuti (ām kēnyiit nyēē / kiisōōtyinē kule ki 1000 KMK). Kunyoo, kiiboru kule chōōnēē :Yēēsu kōōtaab Tāwuti āk nyēbo boontēēt nyēē wōō Abraam (kur. 1:1). Binuutēk sōmōk kunyil taman āk ang'wan cheē rōōbu yyootēēt kōōbooru kiy. Ibooru :sōmōku kiyēē rubtooy keey āk Yēyiin, nto taman āk ang'wan kōōbooru bāytooyiintēēt Tāwuti. Kitōsōsyi Yuutayeek kuchāmchiin kule kimā bāytooyiintēēt :Yēēsu nyēbo kōōrooni kuu wōloo kiwuunto :Tāwuti. Nteenee kichāmchiintōōs :chēē ng'ēri kule kibo :Yēēsu kāāb Yēyiin, bāytooyiintēētaab soboontaab tāmirmiryēēt ām bāytooyiisyēētaab tāmirmiryēēt nyēē kimākuwōōyiit kusiir kiy ake tukul nyēē kikiikōōsōōtyi :icheek.

Kitwech :Mataayo wōōrkoooyoontiit kunyil tāmānwookik tisab kung'eetee Kirootyeet nyēbo

Kēny kōōboorchinēē Yuutayeek kule Yēēsu ku Kāārārookiintēēt man nyoo / kikēēkuurtooy kule mākuchō. Ānkoo kuwuu nyooto, māyibē :Mataayo kule ki Kāārārookiin :Yēēsu ānku bāytooyiintēētaab Yuutayeek baateey (kur. 1:21), nteenee Kāārārookiintēētaab bōrōryōōsyēk tukul (kur. 4:13-16), Bāytooyiintēētaab soboontaab tāmirmiryēēt ānku Mokoryoontēētaab kōōrēēt kumukuul (kur. 28:19).

Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk 'Meesyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'Nyēē ng'aabaat' ānkwoorōōru bāytooyiintēēt nyoo king'ōōrē :wōōrkooyikaab Yēyiin kule mākuchō. Ibooru :twēkuutēkaab Kiirootyeet nyēbo Kēny kule kinyach biich :chōōnēētaab Yēēsu nteenee ki chōbuutēkaab Yēyiin choo chēē kiboonto kung'eetee kēnyiis āk kēnyiis. / Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto ake nyēē mārōōbu ng'aleekaab yyootēēt. Ibooru kērkēēyintaab ātēbuutēk chēē mii kwēēnuutaab 'wēēriit' āk 'kwaan'. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :ng'ālyoontēēt 'leekweet'. Kēēyēku lēēkōōk ām yyootēēt ānkēēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu kiyeyeech ankeekerkeeye āk inee ām kēēlto ake. Biiko tukul choo iyēnchinē Yēēsu ānkuyēk rubiikyii / kēēkuurē kule 'lōkōkaab Yēyiin' ām kēēltaab tāmirmiryēēt. /Kēēkuurē subak kule 'biikaab Kiriistō'.

*Sālu :Yēēsu Tāwuti ānkusālu Abraam
(Luuka 3:23-38)*

1 *Teteet :nyi nyēē rōōbu siintaaryeetaab Yēēsu. Sālu :Yēēsu *Kiriistō Bāytooyiintēēt *Tāwuti ānkusālu nkinee *Abraam.

2 Ki kwaaniitaab* Isaka :Abraam. Nto Isaka ki kwaaniitaab Yāākōbō. Ki kwaaniitaab Yuuta ākoo mbo ng'eetaabkaam :Yāākōbō.

3 Ki kwaaniitaab Bērēes ākoo Seera :Yuuta. (Nto kaamet ku Tamaar.) Ki kwaaniitaab Ēsrōōn :Bērēes. Nto Raam ku kwaan :Ēsrōōn.

4 Ki kwaaniitaab Aminataab :Raam. Kwaaniitaab Nāāsyōōn ku Aminataab. Kwaaniitaab Sālmōōn ku Nāāsyōōn.

5 Nto Sālmōōn ku kwaaniitaab Boowaas. (Ki kaametiitaab Boowaas Raa-ab.) Ki kwaaniitaab Ōbēēt :Boowaas. (Nto kaametiitaab Ōbēēt ku Ruut.) Kwaaniitaab Yēēsē ku Ōbēēt.

6 Kwaaniitaab Bāytooyiintēēt Tāwuti ku Yēēsē.

Ki kwaaniitaab Sōlōmōōn :Tāwuti. (Nto kaametiitaab Sōlōmōōn ku koorkoonoo kibo chiichoo / kikēēkuureē Uriiya.)

7 Kwaaniitaab Reewoboowaam ku Sōlōmōōn. Kwaaniitaab Abiiya ku Reewoboowaam. Kwaaniitaab Aasa ku Abiiya.

8 Ki kwaaniitaab Yeewosyafaat ku Aasa. Kwaaniitaab Yooraam ku Yeewosyafaat. Nto kwaaniitaab Usiiya ku Yooraam.

9 Kwaaniitaab Choosam ku Usiiya. Nto Choosam ku kwaaniitaab A-aas. Ki kwaaniitaab Esekyaa :A-aas.

1:1 Mat. 20:30-31; Yēyuut. 13:23; Yoowa. 8:39-59; Kala. 3:6-9, 14-16; Toowu. 12:3; 22:18 * **1:2** Ām tetaani bo areet ibooru ng'ālyoontooni bo 'kwaan' ām āsiiswēk alak kule kuuko. **1:2** Toowu. 21:2-3; 25:26; 29:32–30:24 **1:3** Toowu. 38:29-30 **1:6** Ruut 4:18-22 **1:6** 2Sām. 12:24

10 Kwaaniitaab Mānāāsē :Eseyaa. Nto kwaaniitaab Āmōōn ku Mānāāsē. Ki kwaaniitaab Choosaaya :Āmōōn.

11 Kwaaniitaab Yeekonnyaa ākoo mbo ng'eetaabkaam ku Choosaaya. Bēsyōōsyēchooto :chēē /kikēēnāmēē Yuutayeeek /ānkēēyib bokuyēk motwoor ām *Bābulōōn.

12 Yu / kābokēēyib kuba Bābulōōn, kunyōōr :Yeekonnyaa wēēriit nyēē /kikēēkuurēē Syeeltyeel. Kwaaniitaab Sērubābēēl ku Syeeltyeel.

13 Kwaaniitaab Ābiyuut ku Sērubābēēl. Kwaaniitaab Elyaakim :Ābiyuut. Nto kwaaniitaab Asoor ku Elyaakim.

14 Ki kwaaniitaab Sātōōk :Asoor. Kwaaniitaab Ākiim ku Sātōōk. Nto kwaaniitaab Ēlyuut ku Ākiim.

15 Kwaaniitaab Elyeeser :Ēlyuut. Kwaaniitaab Maatan ku Elyeeser. Kwaaniitaab Yāākōbō ku Maatan.

16 Nto kwaaniitaab Yōōsēēf ku Yāākōbō. Nto Yōōsēēf ku saanteetaab Maaryaa nyoo kaametitaab Yēēsu nyoo /kēēkuurē kule *Kiriistō.

17 Kunyoo kung'eetee Abraam ākoy Tāwuti, ku binuutēk taman āk ang'wan. Kung'eetee Tāwuti ākoy bēsyōōsyēchoo /kikēēyibēē Yuutayeeek kuba Bābulōōn, ku binuutēk taman āk ang'wan. Nto kung'eetee bēsyōōsyēchooto /kikēēyibē Yuutayeeek kuba Bābulōōn ākoy yoo /kikēēsichē Kiriistō, ku binuutēk alak taman āk ang'wan.†

*Wōlēē/kikēēsikto Yēēsu
(Luuka 2:1-7)*

1:11 Cherem. 24:1; 2Bāy. 24:8-16; 1Tēt. 3:10-19 **1:12** 1Tēt.

3:10-19 **1:12** Akaay 1:1 **1:16** Luuka 1:27 † **1:17** Kas ām kāāboorunēētaab ng'aleek yoo ng'ālōolēē 'kāāyiitiisyēēt'.

18 Wōlēē /kikēēsikto Yēēsu Kiriistō kumii kule: Kikiikuwo :Yōōsēēf mākiisyō kumāchē koomut Maaryaa. Nteenee kutoombo kōōmutē keey, kutook kule kinyikiis :Maaryaa. Kinyikiis ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

19 Ki chii :Yōōsēēf nyēē churtaat. Koosoot koochuchuuuy keey simēēntosuur Maaryaa.

20 Nto yu tākumii kōōsōōtē :Yōōsēēf ng'aleechu, kuchōōnchi *:malayikeet ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Tāwuti, -meetay Maaryaa. Ntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin :nyēē kayey kumanach :Maaryaa.

21 Mākusich wēēriit ānku +mēētoochi kaayneet kule Yēēsu‡ kuuyu makooraraach biiko ām ng'ōōkiswookikwaa.”

22 Kiyityiin :ng'aleechu tukul kubo kiyēē kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

23 “Mākunyikisiit *:ārung'oonyoo ānkusich wēēro nyēē +/mākēēkuurēē Mānwēēl. (Ibooru :kaaynaani bo Mānwēēl kule ‘Kēēboontē keey Yēyiin’.)”†

24 Nto mii lētuunoo yu kāwokung'eetee :Yōōsēēf rwoo, koomut Maaryaa kuu yoo kimwooytoochinē :malayikeetaab Yēyiin.

25 Kiibuurto :Yōōsēēf Maaryaa nyēē mānāātuuyo :tukwaay kut /kēēsich wēēroo. Yu /kākēēsich, kutoochi :Yōōsēēf wēērooto kaayneet kule Yēēsu.

1:18 Luuka 1:35 ‡ **1:21** Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Iburaneek kule kāārārookiintēēt. **1:21** Tyēēn. 130:8; Luuka 1:31; Yoowa. 3:17; Yēyuut. 4:12; Tiitō 2:14 † **1:23** Isa. 7:14 **1:25** Luuka 2:21

2

/Kikēēkutunkyi Yēēsu kuu Bāytooyiintēēt

¹ /Kikēēsikyinē Yēēsu kiriinkēētaab Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab Yuuteeya kubāytooyiisyē *:Ērōōtē. Yu / kābokēēsich Yēēsu, kukwaanee :biiko alake komostaab koong'asiis kukwa Yēērusālēēm, chēē kiboonto kiirnātēētaab kookeelik.*

² Yu kayit, kuteeb kule, “Miitē ānō :Bāytooyiintēētaab Yuutayeek nyoo / kōkēēsichē? Kakeekasee wōlēē kēēbuurto :kookeelyeet ām koong'asiis kule / kōkēēsich, kunyi kaakeekwaa bokēēkutunkyi inee.”

³ Yu kawokukas :Bāytooyiintēēt Ērōōtē ng'aleechaa, kwaam mēt miisin. Kiiyiimset :ng'aleechaa nkicheek biikaab Yēērusālēēm tukul.

⁴ Yooto kōōruruuch :bāytooyiintonoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch tukul ākoo kāānēētikaab kiruutēk tukul chēbo Yuutayeek ankuteebree kule, “+/ Mākēēsikyinē ānō *Kāārārookiintēēt nyoo kōkēēkānē?”

⁵ Kuwälchi :bichoo kule, “/ Kēēsikyinē Bēētēlēyēēm ām Yuuteeya, kuuyu kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

⁶ ‘Bēētēlēyēēm, -mēēmining' :inyiing' mbo kisich ām kiriinkōōsyēkaab Yuuteeya,
kuuyu mākurutunēēniing' :bāytooyiintō :nyēē makubayta biikyyu bo *Isrāyēēl.’†”

* **2:1** Kaayneet ake ku kachayek. **2:1** Luuka 2:4-7 **2:2**
Cherem. 23:5; Mat. 27:11 † **2:6** Miika 5:2 **2:6** Yoowa. 7:42

7 Nto tēē yoo, kōōyookto *:Ērōōtē kuutiit ām kibchamumu /bokēēkuurchi bichoo kiboonto ki-irnātēētaab kookeelik sukumwoochi inee āsiiswēk bakeenke chēē kitookunēē :kookeelyaanaa.

8 Yooto kumwooochi bichoo kule, “Obe Bēētēlēyēēm ankuboocheeng' lakwanaa kāroomin, nto yoo kōōnyōōru, bōōmwoowoo sāāwē :nkanii wāākutunkyi.”

9-10 Yu keewaany :Bāytooyiintēēt kung'āloolchi bichoo, kuba. Nto yu kakas :icheek kookeelyaanaa kung'ērēkiis nyēbo kwōng'uut. Kiirēētoot :kookeelyaanaa bo koong'asiis ākoy wokuteemanee barakuutaab :lakwanaa.

11 Nto yu kēēwut :bichoo kō, kunyōōr leekweet ākoo kaamet Maaryaa. Kukutunkyi lakwanaa. Nto tēē yoo kootyaach tukuuk chēbo kwōng'uut choo kibokōōkātēē lakwanaata, kunam wōlēē mii *:ta-aabuut āk tukuuk alak āyēēng' chēē boong'u nyēē anyiny.

12 Nto yu iyēēyē :bichoo kaa, kubeetee kēēlto ake kuuyu kikiikuket icheek :Yēyiin ām kiirwootik kule -meeyeeey wōlēē miitē *:Ērōōtē.

/Kikiimwēēyto leekweet kuwo Miisir

13 Yu kāākubēēchi keey :bichoo kiboonto kiirnātēēt, kuchōōnchi Yōōsēēf *:malayikeetaab Yēyiin ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Mii :Ērōōtē wokuchēēng'ē leekweet kule kubakach. Kunyi imwēēytē lakwanaa ākoo kaamet ākoy Miisir ānkubōōbuur wōlotoo ākoy āyibuung' lōkōōy.”

14 Kung'eet :Yōōsēēf kwēēmowuunooto
ānkumwoochi kaametiitaab leekweet kule
kōōmwēēyto tukwaay leekweet ākoy Miisir.

15 Kibokōōbuur wōlooto kut kume :Ērōōtē. Kuyitiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē *wōōrkoooyoontēēt ake kule, “Kyāākuur lakwanyuu kuchōōnēē Miisir.”†

/Kikeebakach wēērin

16 Kikiikubēēr :Ērōōtē yu kibo taay kule kikēnchi inee :bichoo kibo kiirnātēēt. Yooto, kunyēēr miisin ānkumwooy kule / keebakach lēēkōōk tukul choo wēēriik ām Bēētēlēyēēm ākoo chēbo soong'wēē alak tukul choo ki laatoos. Kimwaayta / keebakach lēēkōōk choo boonto kēnyiisyēk āyēēng' ānkurēk kurubta keey āk wōlēē kimwaayta :bichoo kibo kiirnātēēt.

17 Kunyoo kiyityiin :yooto āk kiyoo kimwooyē :wōōrkoooyoontēēt Cheremnyaa kule,

18 “Kichōōnēē :kāānchōōyto Raama,

nyēbo mēēysō āk ameetaab mbuy.

Riirēē :Rāāyēēl lōkōkyii āmāchāmē /keesaaysaay
kuuyu mēēkumiī :lōkōchoo.”†

Kiiyēēwunēē :Yōōsēēf Miisir ākoo Maaryaa

19 Nto yu kāwokume :Ērōōtē, kuchōōnchi *:malayikeetaab Yēyiin Yōōsēēf ām kiiwootik kumii Miisir ānkumwoochi kule,

20 “Oyee yōōrēētaab Isrāyēēl kuuyu kōōkubēk :choo kimāchē kubakach leekweet.”

21 Kung'eetita :Yōōsēēf leekweet ākoo kaamet ānkutākyi keey kōōrēētaab Isrāyēēl.

† 2:15 Osee. 11:1

† 2:18 Cherem. 31:15

2:20 Chuy. 4:19

22 Nteenee kikiikookeer :Arkelaawo kwaan kubayta Yuuteeya. Yooto, kunyokoriit kuwo ākoy wōlooto. Nto subak, kikiikung'āloolchi inee :Yēyiin ām kiirwootik kunyoo, kiwo ākoy yēēmēētaab Kalilaaya.

23 Kiwokuminy ām wōlooto kiriinkēētaab Nāāsārēēt. Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē *:wōōrkooyik kule, “+/Mākēēkuurēē Nāāsārēētiin.”[†]

3

*Kiyēytoochi :Yoowaana Yēēsu kēēlto
(Māārkō 1:1-8; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)*

1 Yu kakeeyta :kēnyiisyēk chēē chaang', kutook :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kyoomtootēē lōkōōywēk suurkwēēnēētaab Yuuteeya.

2 Kimwooyē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin!”

3 Inee :nyoo king'āloolēē *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule, “Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule, ‘Ōchōb keey,

ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.”[†]

4 Kiloochē :Yoowaana sireet nyēē / kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes. Kimootee keey anweetaab suwe ānkwoomootē taalamik ākoo kimnyeteet.

[†] **2:23** Ibooru :yuutēyu kule sokonnyeet nyēē inkātunēē musukyēēt. Kasee Isaaya 11:1. **2:23** Māārkō 1:24; Luuka 2:39; Yoowa. 1:45; Isa. 11:1 **3:2** Mat. 4:17; Luuka 3:3 [†] **3:3** Isa. 40:3 **3:4** 2Bāy. 1:8; Laawi. 11:22-23

5 Yooto kung'ēētyēē :biiko Yēērusālēēm āk Yuuteeya kumukuul āk biitēētaab Yoortaan kutēē yēē tēē ānkubēēchi Yoowaana.

6 Kimwaayta :bichoo ng'ōōkiswookikwaa anku-batisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan.

7 Nto bērē kukas :Yoowaana kakwa *:Farisaayeek cheē chaang' ākoo *Satukaayeek kule /keebatisan, kumwooichi bichoo kule, "Ōyēku ng'oomng'ook kuu ēērēēnōōy! Ōbērē +moochililee ng'wooninto nyoo mākuchō ee?

8 Mākwook nanyuun ōyēyē ng'al chēē kāroomēch sōōtooku kule kooweekee miyootyēēt,

9 āmōōkwērtē keey ūmwooyē kule, 'Ntēē kēēbooyē Abraam.' Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab *Abraam.*

10 Itōrōōroot :āywēēt nyēē māchē / keeyebee kēētit. Kunyi keet ake tukul nyoo kamayey lokoy-eek chēē kāroomēch /kiiluultooy /ānkēētōōrchi ma.

11 Ābātisānēēnook :anii bēēko kōōboor kule kooweekee miyootyēēt, nteenee miitē kuchōōnii :chiito nyēē wōō kubiira anii. -Māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk maata.

12 Miitē chokusēēstooy mōōrōryēēk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo nto yityo, kukonoree nkoonuuk chookē."

*/Kikeebatisan Yēēsu
(Māārkō 1:9-11; Luuka 3:21-22)*

3:7 Mat. 12:34; 23:33; Room. 1:18 * **3:9** Ibooru 'lōkōkaab Abraam' ām yuutēyu biiko chēē kāsinyē Yēyiin kuu Abraam. **3:9**
Yoowa. 8:33, 39; Room. 2:28-29; 4:12; 9:7 **3:10** Mat. 7:19 **3:11**
Luuka 3:16; Yēyuut. 1:8; 2:2-4; Māārkō 9:49; 1Bēt. 1:7

13 Nto mii yoo kung'eetee :Yēēsu Kalilaaya ānkuwokubatisan :Yoowaana ām āynēētaab Yoortaan.

14 Nteenee kumach kutay :Yoowaana. Kimwooy kule, “Ntēē ichōōnii wōlēē āmiitē ānku :inyiing' nyēē kātēērook ibatisanaa?”

15 Kukētyi :Yēēsu kule, “Yey :inyiing' kuu nyooto raat kuuyu wuu nyooto :wōlēē māktooy :Yēyiin.” Kucham :Yoowaana kubatisan Yēēsu.

16 Nto yu /kaakeebatisan Yēēsu, kuloong'unēē bēēko āriit. /Kēēyootyi wōliin bo barak ankukas Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē kurēku ānkuchokōōbutyi inee.

17 Yooto /kēēkuur ām barak kule, “Lakwanyuu :nyi nyoo āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.”

4

*/Kikeetyem Yēēsu ām suurkwēēn
(Māārkō 1:12-13; Luuka 4:1-13)*

1 Nto miitē yoo, kōōrēētoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēēsu ākoy wōlēē suurkwēēn suwokutyem *:Kēniintēēt.

2 Nto yu kāwokubēēni :Yēēsu wōlooto bēsyōōsyēk artam nyēē kimoomē kiy ake tukul, kwaam :kēmēwuut.

3 Kuchōōnchi :Kēniintēēt ānkumwooichi kule, “Yoo inyiing' Lakwataab Yēyiin ii, iweech baa, rwoon-tōōchu kuyēk āmiik.”

4 Nteenee kuwālchi :Yēēsu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēk kule,

‘Māsobēē :chii āmit baateey
nteenee sobēē ng’ālyoo ake tukul nyēē
chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.’[†]

⁵ Nto tēē yoo, kuwēēto :Kēniintonoo Yēēsu
ākoy Yēērusālēēm ānkōōkoochi kōōyyoonyēē yēbo
kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēētaab *Kōōtaab
Yēyiin.* ⁶ Yooto kumwoochi kule, “Yoo inyiing’
man Lakwataab Yēyiin ii, ‘raantee yuutēyu
ākoy ng’wēny, kuuyu mwooyē :siruutēk kule,
‘Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokutaaching’
simēēbutyi rwaa kutuing’.[†]

⁷ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ntēē mwooyē subak :siru-
utēk kule, ‘-Meetyem Yēyiintēēng’uung’.[†]”

⁸ Kuwēēto subak :Kēniintonoo Yēēsu lekemeet
ake barak ānkōōboorchi bāytit nyēē mii kōōrōōsyēk
tukul.

⁹ Kimwoochi kule, “+Māākōōniing’ bāytiniin
tukul yoo ‘kēēkutung’woo.”

¹⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “Buunyoontooni,
ng’eetee yu. Mwooyē :siruutēk kule, ‘Yēyiin
:nyēē māchāktōōs /kiiywēyē ānku inee nkit :nyēē /
kēēkutunkynē.[†]”

¹¹ Kubakaakta :Kēniintonoo Yēēsu. Nto yityo
kukwa :malayikaanik ānkubokuyēētyēēchi.

*Kitoowunēē :Yēēsu yiisyēēnyii yēēmēētaab
Kalilaaya
(Māārkō 1:14-15; Luuka 4:14-15)*

[†] **4:4** Kiruu. 8:3 **4:4** Yoowa. 4:34 * **4:5** /Kikēētēēkyi yuutēyu kiy
nyēē kiiyyoonyēē:mbo *kibkōrōs sukukuutē aryeembuut kumāchē
kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēēm ng’aleek. † **4:6** Tyēēnwookik
91:11-12 † **4:7** Kiruu. 6:16 † **4:10** Kiruu. 6:13

12 Nto yu kawokukas :Yēēsu kule /kookeekerta Yoowaana kō, kung'eete Yuuteeya ankooyeey Kalilaaya.

13 Nteenee yēē kātāminyē Nāāsārēēt, wokuminy Kaabernaam kulēēkitēē tōōliilēēt rōōrōōkoonoo kibo Sābulōōn āk Naftaali.

14 Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :wōōrkoooyoontēēt *Isaaya kule,

15-16 “Kookukas :bichoo minyē mēēnān lēbkēēyyēēt nyēē wōō

ām rōōrōōkēētaab Sābulōōn āk nyēbo Naftaali wōloo lēēkitēē :Tōōliilēētaab Kalilaaya āk āynēētaab Yoortaan,

yēēmēētaab Kalilaaya wōloo miitē :biich chēē sobooy.

Kōōkuchōōnchi :lēbkēēyyēēt

bichoo minyē kōōr nyēē kitub :mēēnānēētaab meet.”[†]

17 Kyaamtaat :Yēēsu lōkōōywēk kuchakee yooto kumwooyootē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kikuur :Yēēsu rubiikyii chēbo taay

(Māārkō 1:16-20; Luuka 5:1-11)

18 Nto mii bēsyēēt ake, yēē kimiitē :Yēēsu kuwēēsyēētēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko alak āyēēng' chēē kituubcho. Kiwiirchinē :bichoo nēētiinēkwaa tōōliil kunāmē *burburiinēk. /Kikēēkuurēē ake Simōōni nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bētērō nto nyiin ake ku Antereeya.

4:12 Mat. 14:3 **4:13** Yoowa. 2:12 [†] **4:15-16** Isaaya 9:1-2

4:15-16 Luuka 1:79 **4:17** Mat. 3:2; 4:23; 6:10; 10:7

¹⁹ Kukuur :Yēēsu bichoo kule, “Orubaa anii!
+Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.”

²⁰ Kubākooktooy :bichoo nēētiinēkwaa bakeenke
ānkurubē Yēēsu.

²¹ Yu keenaata :Yēēsu taay kisich, kukas subak
biiko alak āyēēng' chēē kituubcho kutinyē keey
kwaan ām mwēēng'. / Kikēēkuurēē ake Yāākōbō
/keēlē nyiin ake Yoowaana nto kwaan ku Sebe-
taayo. Kimiitē :bichoo kuyēytooy nēētiinēkwaa.
Yooto kukuur :Yēēsu murēchooto āyēēng' choo ki-
tuubcho.

²² Kubākookyinē :icheek kwaan mwēēng'
ānkurubē Yēēsu.

*Kyaamtaat :Yēēsu lōkōōywēk ānkōōsooboot biiko
ām Kalilaaya kumukuul*

(Māārkō 1:39; Luuka 4:42-44)

²³ Yooto nanyuun, kuwēēsyētotootēē :Yēēsu
Kalilaaya tukul kōōnēētiisyootēē kooriikaab
saayeet bo Yuutayee. Kyoomtootē lōkōōywēk
chēē kāroomēch chēbo bāytooyiisyēētaab Yēyiin
ānkōōsoobootē biiko chēē kibonto bōōrwoonik āk
tānkuusyo ake tukul.

²⁴ /Kikyaamtaat ng'aleechaa bo kwōng'uut choo
kiyēyē :Yēēsu ākoy yēēmēētaab Siirya kutēē yēē tēē.
Yooto /kiimutyi inee biiko tukul chēē kimnyoon-
tōōs kunam wōlēē mii :chēē kitinyē tāmirmirook
chēē miyootēch, chēē kitinyē mēwuunkook āk chēē
kichunkutootiin. Kiisoob :Yēēsu bichoo tukul.

²⁵ King'ēētyēē :biiko chēē mātēē chu Kalilaaya,
Teekabooli, Yēērusālēēm, Yuuteeya ākoo biitēētaab
Yoortaan ankoosaab Yēēsu.

5

*Ng'erekweekaab manta
(Luuka 6:20-23)*

- 1 Kimii :yēē kimāchē :Yēēsu kwoomchi biiko lōkōōy. Kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang'. Yu kakas kuu nyooto, kuwo :inee āk rubiikyii yēē tōrōōr ānkutēbēē ng'wēny. Kōōnookyti :rubiichoo
- 2 ānkutoow :Yēēsu kōōnēētiis. Kimwooy kule,
- 3 "Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo imoong'tēē keey Yēyiin,
kuuyu +mākōōwut bāytooyiisyēētaab Yēyiin.
- 4 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo buntēē ng'woonin
kuuyu mākukārāmchi :ng'ala.
- 5 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo yibē keey ng'wēny,
kuuyu mākuyēk nyeeng'waa :kōōrēēt.
- 6 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo chēēng'ē churtaayeet,
kuuyu mākunyōōr.
- 7 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo riirēē alak,
kuuyu +/makeeriiree nkicheek.
- 8 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo leelach
:moonik,
kuuyu makukas Yēyiin.
- 9 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo wuulyēē ng'aleekaab kaalyeet,
kuuyu +/mākēēkuur kule lōkōkaab Yēyiin.

10 Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo /kēēwusē
yoo kayey kiyēē māchē :Yēyiin,
kuuyu mākōōwut Kaab Yēyiin.

11 Ōbēruurootiin sōō, kule nee :akweek choo
ōyēnwoo anii, yoo /kākēēchubook /ānkēēwusook nto
/kēēmōlōlchook ng'al chēē chaang'.

12 Yoo /kākēēyēwook kuu nyooto, ōtyēēn kubo
ng'erekweek, kuuyu mii :kiy nyēbo kwōng'uut nyēē
mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ntēē /
kiikēēwusoon mbo nkicheek *wōōrkoooyikaab Yēyiin
choo kibo taay kuu nyooto."

*Yiisyēētaab biikaab Kiriistō
(Māārkō 9:50; 4:21; Luuka 14:34-35; 8:16)*

13 Kimwooy :Yēēsu kule, "Akweek :muunyeetaab
kōōrēēt.* Nteenee yoo kakuskusiit :muunyeet,
/kāmēētākiitōōysēē nteenee /kēēluluktooy kootar-
taar :biiko.

14 Akweek ku lēbkēēyyēētaab kōōrēēt.
Māwunyāktōōs *:kiriinkēēt nyoo / kikēētēēkyi
tulwo,

15 āmāmii :chii nyēē tābē taariit ānkōōkubuuyēē
kērēbēēt, nteenee ikoochinē yēē itōrōōroot
sukulēbkēchi biiko tukul ām kō.

5:10 Mat. 25:34; 1Bēt. 3:14 **5:11** Luuka 6:22; 1Bēt.
4:14 **5:12** 2Tēt. 36:16; Luuka 11:47-51; 13:34; Yēyuut. 7:52;
1Tēes. 2:14-16; Yāāk. 5:10 * **5:13** Kiyēyiisyēē :Yuutayeek
muunyeet kōōtililiēē kōrōsēēkwaa kutoombo kōōkoochinē Yēyiin.
/Kikēēyēyiisyēē mbo subak kōōbooru wōlēē inēmchintooy keey :chiito
soboontaab Tāmirmiryēēt. **5:13** Chuy. 30:35; Laawi. 2:13; Kāāyiit.
18:19; 2Bāy. 2:20; Eesra 6:9; Ēsēk. 43:24; Māārkō 9:50 **5:14** Yoowa.
8:12; 9:5 **5:15** Māārkō 4:21

16 Kunyoo māchāktōōs ūlēbkēchi biiko kubuntēē yēyuutēkwook chēē kāroomēch, si yoo kakasaak kookaasta Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy.”

Kichokootyiich :Yēēsu kiyēē /kikēēkuurto

17 “-Meesoot :chii kule kyāāchōōnii :anii chāānēmtooy ng'aleek choo kisirē *:Muusa āk chēbo *wōōrkooyik, nteenee kyāāchōōnii chāātyiichē ng'aleechaa.

18 Kubooyiit man, āmwoowook kule ākoy kukeeyta :barak ākoo ng'wēny, māmii :kiy nyēē +/ mākiinēmto ām kiruutēchoo ānkoo ku mining' nyēē tyaa, ākoy kuyityiin :ng'aleek tukul.

19 Kunyoo, chii ake tukul nyēē kāmēto kiruutēchoo ānkoo mbo nyēē mining' nyēē tyaa ankuyey biiko alak kurub ng'aleekyii kumā chii :nyoo ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto nyoo karub kiruutēchoo ankuyey alak kurub, / kiitōrōōrē nyooto ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

20 Āmwoowook kule, -mēēwutē :chii bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo kamachurta kusiir Farisaayeechaa ākoo kāānēētichoo bo kiruutēk.”

Ng'ālyoo kurubta keey āk siirmōōyto

21 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ābērē kyookas kule / kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, '-Meebakach chii. Nto chii ake tukul nyoo kābākākiis, ākoy /kiitiilchi ng'al.’[†]

5:16 Ēfēēs. 5:8-9; Filib. 2:15; 1Bēt. 2:12 **5:17** Mat. 22:37-40;
Room. 3:31; 7:4-6; Ēfēēs. 2:13-16; Ibu. 10:9 **5:18** Tyēēn. 119:89;
Isa. 40:8; Mat. 24:35; Luuka 16:17 **5:20** Mat. 18:3; 23:23-28;
Yoowa. 3:5 [†] **5:21** Chuy. 20:13 **5:21** Laawi. 24:17

22 Nto anii āmwoowook kule chii ake tukul nyoo kānyēērchi ng'eetaabkaamet,† +/mākiitiilchi ng'al. Nto chiito nyoo kāmwooichi ng'eetaabkaamet kule, 'Iberber' +/mākiyyoong'tēē kōōk /sikiitiilchi ng'aleek, nto nyoo kālēēnchi ng'eetaabkaamet, 'Iyēku solwo', kumisyinē / kiimut / bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

23 Kunyoo, yoo imāchē ituwēnchi Yēyiin kiy ankiisoot kule itinyē tisya ām wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt,

24 ibākookyi kiyoo yooto bo *Kōōtaab Yēyiin ānkiiwē wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt bōōchoomnyē kurook nto yityo wēētuwēntē kiyooto.

25 Yoo miitē :chiito ake kukwēring' kōōk kubo bēsēnnyyii nyēē iboontē, kumāchāktōōs simōkāsyiinē ām kēēltaab too kutoombo ūyitē kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kukwēriing' :nyiin kōōk ānkōōyokoochiing' boontēētaab kōōk. Makunaming' :boontoonoo bo kōōk ānkōōrēkēērchiing' chiito nyoo riibē kibratiisyek kukertiing' kō.

26 !Kāāmwoowook, +mēētēbii wōlooto ākoy iyaakte bēsēnnoo tukul."

Ng'ālyoo kurubta keey ākoo martaayeet

27 Kitas taay :Yēēsu kumwooichi rubiichoo kule, "Ābērē kyookas :akweek kule /kikēēmwooy kēny kule, '-Meemarte.'†

28 Nto anii, āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kāsē koorko ānkuchōrōkyi kuwuu nyēē kaaku-marta.

† 5:22 Yoo /kākēēmwooy kule ng'eetaabkaamet ku chiitaab Kiriistō.

5:22 1Yoowa. 3:15; Mat. 18:9; Yāāk. 3:6 5:24 Mat. 6:14-15

5:26 Mat. 18:34 † 5:27 Chuy. 20:14 5:28 Kāālēw. 6:25; 2Bēt. 2:14

29 Kunyi, yoo kēēsākyiing' koong'uung' isuuchi ng'ōōki, ilōōtu. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo.

30 Nto yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' isuuchi ng'ōōki, itilte. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Bareetaab kooyēēy

(*Mataayo 19:9; Māārkō 10:11-12; Luuka 16:18*)

31 Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule chii ake tukul nyēē māchē kubar kooyēēy kumāchāktōōs kusirchi koorkēēt barweet nyēē kakwetee.

32 Nto anii āmwooook kule, chii ake tukul nyoo kakwet koorkēēnyii kubo ng'aleek alak chēē mānāmē keey ākoo martaayeet, kāākōōsākyi koorkoonoo kuyēk choonchooyēn. Nto chiito nyēē keemut koorkoonooto, kaakumarta :nkinee.”

Kaawaaleetaab keey

33 Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Kyookas :akweek kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, ‘Yoo kēēwoolchi keey :chii Yēyiin kule makuyey kiy, kumāmāchāktōōs kwiiri kiyoto nteenee māchāktōōs kootyich.’†

34 Nto anii āmwooook kule mātēbi :chii kut koowaal keey. -Meewaal keey :chii kutwēchē wōliin bo kibkōōnkōy kuuyu bāytooyiisyēē :Yēyiin wōlooto.

5:30 Māārkō 9:43-47

5:31 Kiruu. 24:1-4; Mat. 19:7

5:32 Mat.

19:9; 1Kōōr. 7:10-11

† **5:33** Kāāyiit. 30:2

5:33 Laawi. 19:12;

Kiruu. 23:21

35 Āmātēbi :chii kut kulē, ‘Kwaama :teng’et’, kuuyu tyichē :Yēyiin wōlooto. -Meewaalee keey :chii kiriinkēētaab Yēērusālēēm kuuyu bo :wōlooto Bāytooyiintēēt nyoo wōō.

36 -‘Meewaalee keey mbo mēting’uung’ i-asante, kuuyu -mēēmuuchē mbo kut iyey buutyoontēēt akeenke ām mēting’uung’ kulēēliit nto kutuuyiit.

37 Yoo ‘kēēchāmē kiito ake, kuyēmē imwaay kule: ‘Ēē, wuu nyooto.’ Nto yoo itāyē, imwaay kule: ‘Acha, māwuu nyoo.’ Yoo ‘keemwaay ng’al chēē siirē chuuṭēchu kukwoonēē :choo wōlēē miitē :Ki-brōkōsyoontēēt.’

*-Mēēyooku miyootyo
(Luuka 6:29-30)*

38 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule, ‘Koong’ āk koong’, keelta āk keelta.”[†]

39 Nteenee āmwoowook :anii kule, -mēēkōrōmchi chii nyēē miyaat. Yoo kasyeeching’ :chiito ake kibkermetuut komosta ake, iwēēkyi komosta nyiin ake kusyeech.

40 Nto yoo kākwēring’ :chii kōōk kumāchē kaansuung’uung’, imuytoochi mbo nkinee kābuutiit.

41 Yoo kākērchiing’ :chii koong’ ikālābchi tukuukyii ām asiista akeenke, itāsyi asiista ake.

42 Nto yoo kāsooming’ :chii kiito ake, ikoochi. Nto yoo kēēbēsēēniing’ :chii kiy, ikoochi.”

5:35 Isa. 66:1; Yēyuut. 7:49 **5:35** Tyēēn. 48:2; 76:2 **5:37** Mat. 23:16-22; Yāāk. 5:12 **5:37** Yāāk. 5:12; Mat. 6:13; Yoowa. 17:15

[†] **5:38** Chuy. 21:24; Laawi. 24:20; Kiruu. 19:21 **5:39** Luuka 6:29; Room. 12:17, 19; 1Bēt. 3:9 **5:40** 1Kōōr. 6:7; Ibu. 10:34

*Chamateetaab Yēyiin
(Luuka 6:27-28, 32-36)*

43 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak / kēēmwooyē kule, ‘Ichāmē laaty-eeng'uung' ānkiwēchē buunyoontēēng'uung’!”[†]

44 Nteenee āmwooowook anii kule, ōchāmē buunyook ānkōōsoochinē choo wusook

45 sookerkeyiitū Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Yēē :Yēyiin kōōluuchi :asiisnyii biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. Yēē mbo subak roobta kurōōbēnchi biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch.

46 Ōbērē :akweek tōōs mākutuwēnook :Yēyiin yoo ōchāmē baateey biiko choo chāmook ee? Ntēē yēē :chii ake tukul kuu nyooto.

47 Nto yoo ūng'āloolchinē biiko choo chēēkwook baateey ii, ūnyōōru nee nyēē karaam? Ntēē yēē :nkicheek choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

48 Churtaat :Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy, kūn-yoo, māchāktōōs ōchurtootiin :nkakweek.”

6

Wōlēē /kēētoorētitooy bānoonik

1 Kimwooy subak :Yēēsu kule, “Ōriib keey. Mayey :chii ng'ālyoo nyēē karaam ām taayeetaab biiko kumāchē kule sukutook. Yoo kayey kuu nyooto, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Kwaan nyoo miitē kibkōōnkōy.

[†] **5:43** Laawiik 19:18; Kiruutēk 7:1-2 **5:43** 2Sām. 22:38-43; Tyēēn. 139:21-22

5:44 Luuka 6:27-28; Room. 12:20; 1Bēt. 2:20-23 **5:45**

Ēfēēs. 5:1 **5:48** Laawi. 19:2; Luuka 6:36; 1Bēt. 1:16 **6:1** Mat.

23:5

² Yoo 'kēētoorēt banan, -mēērook ing'asaatee keey kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyek ām kooriikaab saayeet āk wōloo bo kēēltaab too, kule sukookaasta :biiko. Kāāmwoowook, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Yēyiin.

³ Nteenee yoo iyēētyēēchinē chiiito ake, kumāmāchāktōōs ikany kukas mbo :choorweeng'uung'.

⁴ Yooto, mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēbo wung'aan."

*Wōlēē/kēēsooytooy
(Luuka 11:2-4)*

⁵ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Yoo ōsooyē, marub :chii ātēbuutēkaab kiblembechiisyek. Kicham :kiblembechiis kusooyē nyēē kātōōnōōn ām kooriikaab saayeet āk wōloo chaang' :biich, sukung'eet kutook. Kāāmwoowook, kisimkunyōōr :bichoo kiyēē kimāchē.

⁶ Nteenee, ikērtooy keey :inyiing' kō ankiisaay Kōōn nyoo -/mākēēkāsē. Nto yooto mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēē wunyaat."

⁷ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Yoo ōsooyē, -mōōbōloobōlē kuu biich choo -mēēnkētē Yēyiin kuuyu isōōtē :choo kule yoo kāmwooy ng'al cheē chaang', /kēēkāsyinē.

⁸ Wuu nyooto kuuyu simkōōnkētē :Kōōn kiyēē -mōōboontē kutoombo mbo kut osaay.

⁹ Kunyoo māchāktōōs ōsooyē kule:
Baaba Yēyiin nyoo imiitē kibkōōnkōy,
kutōrōriit :kaayneeng'uung'.

- 10** Kuyit :bāytooyiisyēēng'uung'
 kuyeyakay ām wōlēēb ng'wēny :kiyēē imāchē
 kuu wōloo wuunto ām kibkōōnkōy.
- 11** Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyō ake tukul.
- 12** Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo,
 kuu yoo kēnyōōchinē :nkacheek kaat
 choo choolwookēnchēēch.
- 13** Itiiyēēch /simakeekenteech,
 nteenee isateeneech wōlēē mii :Buunyoon-
 tēēt.*
- 14** Yoo ōnyōōchinē kaat biiko alak choo chool-
 wookēnchook, kunyōōwook kaat :nkinee Kōōn nyoo
 mii kibkōōnkōy.
- 15** Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook
 kaat :Kōōn.”

**Kiriisyēētaab āmiisyēēt*

16 Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Yoo *kirē :chii
 āmiisyēēt, kumāmāchāktōōs kusāng'utiitu kuu
 wōloo yēytooy :kiblembechiisyechaa māchē kule
 sukucas :biiko. !Kāāmwoowook, kiikunyōōr :bichoo
 kuyem kiyēē kimāchē.

17 Nteenee yoo ōkirē āmiisyēēt, kumāchāktōōs
 ōbārē buutēēkwook, ōwuunē koonyekwook
 ankooyiil ūtililiitū

6:10 Mat. 7:21; 12:50; 21:31-32; 26:39, 42; Yoowa. 6:38

6:11 Mat. 6:24-34 * **6:13** /Kichokēētāsyinootē ām siruutēk
 alak ng'aleechu: “Kuuyu inyiing' nyēē ibāytooyiisyē, cheekuuk
 :kāāmuukēywēēk ānkiitōrōōroot ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.” **6:13**
 Mat. 26:41; Māārkō 14:38; Luuka 11:4; 22:40, 46; Yoowa. 17:15;
 1Tēm. 6:9; 2Tēm. 4:18 **6:14** Ēfēēs. 4:32 **6:15** Mat. 5:24;
 Māārkō 11:25; Luuka 6:37 **6:15** Mat. 18:35 **6:17** Isa. 58:5;
 Mat. 17:20-21; Luuka 2:37; 18:12; Yēyuut. 13:2-3; 14:23

18 simēēnkētook :chii kule ōkirē āmiisyēēt. Ntee-nee Kōōn nkityō nyoo /mākēēkāsē :nyēē inkētē. Nto yooto, mākutuwēniing!"

*-Mēētukuulchi keey bāytitaab kōōrooni
(Luuka 12:33-34; 11:34-36; 16:13)*

19 Kitas taay :Yēēsu kumwoochi biiko kule, "-Mōōtukuulchi keey bāytitaab kōōrooni kuuyu nyēērēē :kuutyek, tuurtōōs /ānkēēchōōrē.

20 Nteenee ōkōnōrchi keey bāytit ām Kaab Yēyiin wōloo māmiitē :kiy nyēē nyēērēē āmāmii :chōōriin.

21 Tiiyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.

22 Koong'uung' nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, iboontē lēbkēēyyēēt.

23 Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'. Kunyi, yoo kāmis :lēbkēēyyēēt nyoo 'kēēboontē, imiitē mēēnānēēt kutukul!

24 Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng'. Yoo kasyeem, kulāyē :ake. Kunyoo, mānoomtōōs :yiisyēētaab Yēyiin āk muchastaab beesaan."

*Ōmoymooy bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Luuka 12:22-31)*

25 Kitas taay :Yēēsu kumwoochi bichoo kule, "Kunyoo, ! kāāmwoowook, -mookany kwaamaak mēt kule ū-āmē nee, ūyyēē nee nto kule ūloochē nee. Wōō oob :soboontaab chii kusiir āmit nto ku sirooy?

26 Māchē ūkāsēē tāriitēk choo -mēēnkētē kule / kēēchoonsē kule nee / ānkēēkēsiisyē kule nee

āmātinyē mbo chookēēn, nteenee bāyē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Chāmook akweek oob :Yēyiin kusiir tāriitēchoo?

²⁷ Yoo keeyiimee keey :chii ng'al chēbo kōōrooni ii, ara imuuchē :yooto kutāsyi bēsyōōsyēk chēē minyēē kōōrēēt?

²⁸ Ām nee sōōyiimēē keey ng'aleekaab sirooy? Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt! Māchiiryootē sukulakaaranii.

²⁹ Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Sōlōmōōn bāytit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu toobtōōchu.

³⁰ Nto akweek chu -mōōkoosēēnōo keey kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraaran toobtōōy choo lēēltōōs nto nyēē mā tyaa kurarach ii, kucham nee wōlēē makoolaaktaak nkakweek?

³¹ Kunyoo -mooyiimee keey kule, '+Makyaam nee?' Nto kule, 'Kēēyyēē nee?' Nto mbo kule, 'Kiiloochē nee?'

³² Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē imoymooyē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy kule misyook akweek ūnyōōru tukuuchoo tukul.

³³ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin ākoo churtaayeet. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake.

³⁴ Kunyoo, -mooyiimee keey ng'aleekaab tuun, kuuyu boonto :bēsyēētaab tuun ng'aleekyii chēē mākubooryēē."

*Masiming'alaalee chii nyēē miyaat
(Luuka 6:37-38, 41-42)*

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Masiming'alaalee chii nyēē miyaat.

² Yoo 'keeng'alaalee chiito ake nyēē miyaat, ku +/ makeeng'alaaleeniing' nkinyiing' kuu nyooto. Nto kiyoo 'kēyēchi chiito ake, /kēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto.

³ Ām nee siikāsē :inyiing' sikitityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameekas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'?

⁴ Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, ‘Kany ānēmuung' sikitityaa ām koong'ta,’ nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō?

⁵ Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitityaanteet ām koong'nyii.

-'Mēēntosuur kiy nyēē karaam

⁶ -Mēēkoochi ng'ōōk kiy nyēē churtaat kuuyu wēēkyiing' keey ankusankataniing', nto iwiirchi sanayeekuuk tōōrōōy kuuyu itārtoorē.”

*Chiito nyoo soomsē,/kiikoochinē
(Luuka 11:1-13)*

⁷ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Yoo kēēsoom, /kēēkōōning', yoo kēēchēēng'sē, inyōōru, nto yoo kēēng'ēētiisyē, /kēēyootuung'.

7:1 Room. 14:4, 13; 1Kōōr. 4:5; Yāāk. 4:11-12 **7:2** Māārkō 4:24;
Room. 2:1; 14:10-12 **7:7** Cherem. 29:13-14; Mat. 18:19; 21:22;
Yoowa. 15:16; Yāāk. 1:5

⁸ Chiito nyoo soomsē, / kiikoochinē, nyoo cheēng'sē kunyōōru, nto nyoo ing'ēētiisyē, / kēēyootyinē.

⁹ Ara miitē :chiito ām akweek nyēē yoo kāsoom :lakwanyii mukaatiit kōōkoochinē rwaanteet?

¹⁰ Nto yoo kamach *burburyoontēēt, kōōkoochi eereeeneet?

¹¹ Kunyi, yoo chāmē :biiko buch kōōkoochi lōkōkwaa tukuuk cheē kāroomēch ii, / keemwa nee nanyun Yēyiin ām kibkōōnkōy? Mākōōnēm keey :nyoo miisin kukōōn tukuuk cheē kāroomēch yoo kōōsoom!"

Kiruutyēēt nyēbo koomānuut

¹² Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ōyēchinē biiko alak kuu wōloo kātōōmāchē :akweek / kēēyēytoowook. Iyumē :ng'aleechuutēchu kiruutēkaab *Muusa ākoo kāānēētēywēēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin.”

Mariich :oreetaab Kaab Yēyiin (Luuka 13:24)

¹³ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Obeetee oreet nyoo mariich. Mii :kēēlto nyēē baraay nyēē tinyē oreet nyēē baraay. Choong'ēch :biiko cheē bēētēē kēēloto wēētii ārbub.

¹⁴ Nteenee mii :kēēlto nyēē keweel nyēē tinyē oreet nyēē mariich. Ng'ērinēch :biiko cheē bēētēē kēēloto tākyinē keey *soboontaab kibchuulyo.”

Wōōrkooyik cheē mābo man (Luuka 6:43-45)

15 Kitas taay Yēēsu kumwooy kule, “Ōriibēē keey *wōōrkooyichoo mābo man choo iyēēloonunēē runkuun sumboot nteenee ām moonikwaa ku miyootēch kuu suuyiik.

16 Ōnkētēē bichoo ng'aleek chēē yēyē. Māyēyē :cheebkateet mbuuniik āmāyēyē :siikoowēēt lamayeek.

17 Mākyiintōōs keet ake tukul nyoo karaam kuyēyē lokoyeek chēē kāroomēch nto keētit nyoo miyaat kuyēyē lokoyeek chēē miyootēch.

18 -Mēēmuuchē :keētit nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch āmēēbērē imuuchē :keētit nyēē miyaat kuyey lokoyeek chēē kāroomēch.

19 Nto keet ake tukul nyoo kāmāchāktōōs kuyey lokoyeek chēē kāroomēch āmēēbērē kayey, /kiilul-to /ānkēētōōrchi ma.

20 Kunyoo, ōnkētēē bichoo ng'aleek choo yēyē.”

*-Mēēwutē :biiko tukul Kaab Yēyiin
(Luuka 13:26-27)*

21 Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “-Mēēwutē Kaab Yēyiin :biiko tukul choo mwooyē kule, ‘Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt.’ Nteenee chēē iwutē baateey ku choo yēyē kiyēē mākyinē :Baaba ām kibkōōnkōy.

22 Choong'ēch :biiko chēē mākumwoowoo ām bēsyēētaab tabanta kule, ‘Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ntēē kikyoomtēē lōkōōywēk kaayneeng'uung’, kiibēētēē tāmirmirook chēē

7:15 Kiruu. 13:1-3; Cherem. 14:13-15; Mat. 24:11, 24; Yēyuut. 20:29; 2Kōōr. 11:13-15; 2Bēt. 2:1; 1Yoowa. 4:1 **7:17** Kala. 5:19-23

7:18 Mat. 12:33 **7:19** Mat. 3:10; Luuka 3:9; Yoowa. 15:2, 6

7:21 Mat. 21:28-31; 25:11; Room. 2:13; Yāāk. 1:22-25; 2:14-26

miyootēch ānkēēyēyē tukuuk chēē mātēē chu
chēbo kwōng'uut!'

²³ Yooto +māāmwoochi :anii bichoo kule,
'Kibng'ōōkisiisyēchu, -māānkētook :anii! Ōng'eētyēē
yu.' "

*Tēēkiik āyēēng'
(Luuka 6:47-49)*

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule. "Chii ake
tukul nyēē kakas ng'aleekyuu ankurub kukerkeey
chii nyēē ng'oom nyēē kitēēkyi kōōnyii kitaweeet.

²⁵ Yoo kārōōbēn :roobta kooyiin :āynōōsyēk
kutwoor keey :bēēko ānkōōsoonkiiy :wusōōnēēt
kōyooto, māluulē :kōyoo, kuuyu /kikēētēēkyi yēbo
kitaweeet.

²⁶ Nto chii ake tukul nyoo kakas ng'aleekyuu
amarub, kukerkeey chii nyēē berber nyēē kitēēkyi
kōōnyii yēbo ng'aayneet.

²⁷ Yoo kārōōbēn :roobta, kooyiin :āynōōsyēk
kutwaarta ng'aayneet ānkōōsoonkiiy :wusōōnēēt
kōōtkēy, kuluulē :kōōt!"

Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu

²⁸ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa,
koolat :biiko

²⁹ kuuyu kimēēnēētiisyē kuu kāānēētikaab kiru-
utēk, nteenee kiinēētiisyē ām kāāmuukēywēēk.

8

*Kiisoob :Yēēsu chii nyēbo makereen
(Māārkō 1:40-45; Luuka 5:12-16)*

¹ Yu kārēkunēē :Yēēsu lekem barak, kurub :biiko
chēē chaang'.

² Yooto kuchō :chiito ake nyēē kiboonto makereen ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sāātililiitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.”

³ Yooto nanyuun kuchuul :Yēēsu āwunyii kutiiny chiichoo ānkumwooy kule, “Āchāmē, kunyi itililiitu!” Kusob :chiichoo areet akeenke.

⁴ Nto mii yoo kumwooichi :Yēēsu chiichoo kule, “-Mēētēbii kut imwooichi chii ng'aleechu, ntee-nnee wēēboorchi keey kibkōrōs ānkiikoochi tukuuk cheē kabeelee kōrōsēēk kurub kuu yoo kimwooyē *.Muusa sukōōboor yooto kule 'kēētililiitu.”

*Kiikoosēē keey Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Luuka 7:1-10)*

⁵ Yu kayit :Yēēsu Kaabernaam, kuchō :chiito ake nyēē ki kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēēt nyēbo Rooma ānkumwooichi Yēēsu kule,

⁶ “Mokoryoontēēt, miitē :motwooriintēēnyuu kaa kusubsubē ām kitintiri.”

⁷ Kumwooichi :Yēēsu chiichoo kule, “Imāchē āchōō anii kang'uung' chāāsoob?”

⁸⁻⁹ Kuwālchi :kāāntōōyiintoonoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, ānkētē anii kule māyēmāktōōs iwut :inyiing' kōōng'waanii. Āmiitē :anii ng'wēnyuutaab kāāmuukēywēēk ānkaābāytooy biikaab lukēēt. Yoo kāāmwooichi chii nyēē mii ng'wēnyuunyuu kule, ‘Wē’ kuwēētii, nto yoo kāāmwooichi ake kule, ‘Chōō’ kuchōōnii. Yoo kāāmwooichi motwooriintēēnyuu kule, ‘Yey kiy’ kuyēē. Kunyoo, imwaay baateey ng'ālyoo, yooto mākusob :motwooriintēēng'waanii.”

10 Yu kakas :Yēēsu ng'aleekaab chiichoo, koolat ānkumwoochi bichoo kirubootē inee kule, “! Kāāmwoowook, kubooyiit man manaakas yēēt ake *Isrāyēēliin nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiichi.

11 Kāālēēnchook makukwaanee :biiko cheē chaang' koong'assiis āk tinkeey ānkubokwoomchiin ākoo *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō ām Kaab Yēyiin.

12 Nteenee +/mākēētōōrchi mēēnān :biiko choo bērē nyeeng'waa :Yēyiin bokuriirunee ng'wēny.”

13 Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi kāāntōōyiintoonoo kibo lukēēt kule, “Iyeey kaa. Kaakuyeyakay kuu wōloo 'kēēmāktooy kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey.” Nto yooto bakeenke kusob :motwooriintēētaab kāāntōōyiintoonoo.

Kiisoob :Yēēsu biiko cheē chaang'

(Māārkō 1:29-34; Luuka 4:38-41)

14 Nto yu kāwo :Yēēsu kaytaab Bētērō, kucas cheebyoosyeetaab biikooy nyēbo Bētērō kukāru ānkumnyoonē.

15 Yu kātiiny :Yēēsu āwutaab cheebyoosyaanaa, kusob ānkubāyiis.

16 Nto miitē bēsyoonooto kosolēny kukararakta :assiista, / kiimutyi Yēēsu biiko cheē chaang' cheē kibonto tāmirmirook cheē miyootēch. Kyaankung'alaal :Yēēsu, kung'ēētyēē :tāmirmiroochoo biiko. Kiisoob mbo biiko tukul cheē kimnyoontōōs.

17 Kuyityiin :yooto ākoo kiyoo kimwooyē *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya kule, “Kikālābwēēch nyāliluutēkyoo

8:11 Tyēēn. 107:3; Isa. 49:12; Luuka 13:29 **8:12** Mat. 13:42, 50; 22:13; 24:51; 25:30; Luuka 13:28 **8:13** Mat. 9:22, 29; 15:28; Luuka 7:50

ānkōōmuuktoowēēch tānkuusyēēnyoo.”†

*Wuuuy :kēēltaab Yēēsu
(Luuka 9:57-62)*

18 Nto mii bēsyēēt ake, yu kēēruruukyi keey :biiko Yēēsu, kumwooichi rubiikyii kule, “Okany kyaay tōōliilēēt keebe biitooniin.”

19 Nteenee kuchō :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk ānkumwooichi Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, ārubiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō.”

20 Kukētyi :Yēēsu kule, “Boonto :kimōkōyiinēk ng'wēēnoonik chēē minyē, kuboonto :tāriitēk koori-ikwaa, nteenee māboonto *:Wēritaab Chii wōlēē imuunyēē.”

21 Kumwooichi subak :chiito ake Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiing'!”

22 Nteenee kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Ikany kumuy keey :muuswēk, ankiirubwaa.”

*Kiyey :Yēēsu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Māārkō 4:35-41; Luuka 8:22-25)*

23 Yooto nanyuun, kulaany :Yēēsu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankuba.

24 Kumii tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt ānkōōsoonkiy mwēēnkēēt. Yooto tukul kumii :Yēēsu kāruchi keey.

25 Koong'eet :rubiik Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, nteē kākēēbēku, sārwēēch!”

26 Kumwooichi :Yēēsu kule, “Nteē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey kuyem?”

† **8:17** Isaaya 53:4 **8:20** 2Kōōr. 8:9 **8:22** Mat. 4:20, 22; 9:9;
19:21; Luuka 5:11; Yoowa. 1:43; 21:19-22

Kung'eet ānkōōburyoong'to wusōōnēēt ākoo bēēko.
Yooto, kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko.

²⁷ Koolat :rubiichoo ankuteebee keey kule, “Chii
nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēy?”

*Kiisoob :Yēēsu chii nyēē kiboonto tāmirmirook chēē
miyootēch*

(Māārkō 5:1-20; Luuka 8:26-39)

²⁸ Nto yu kāwokuyit :Yēēsu biitēēt nyiin ake nyēbo
tōōlilēēt ām rōōrōōkēētaab Kataara,* kuchuwunee
:biiko alake āyēēnku kochonkoosyek chēē /
kēēmuchinē biiko ānkutākyi keey Yēēsu. Kiboonto
:bichoo tāmirmirook chēē miyootēch ānkikōrkōrēch
miisin nyēē kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kumur
yooto.

²⁹ Kubōlchi :tāmirmiroochoo miyootēch Yēēsu
kule, “Imāchēēnēēch nee ōō, Lakwataab Yēyi?
Kēēchōō cheenyalileechacheek kutoombo kuyitu
:bēsyēēt nyoo /kiikeekwey?”

³⁰ Kilēēkitēē yooto :ākwootiitaab tōōrōōk chēē ky-
ookēētē.

³¹ Kusoom :tāmirmiroochoo miyootēch Yēēsu
kule, “Yoo 'keekweteech, ikōōnēēch bokiwit
tōōrōōchuut.”

³² Kumwooichi :Yēēsu kule, “Obe.”
Kuchuwu :tāmirmiroochoo miyootēch bakeenke
ānkubokōōwutē tōōrōōchoo. Kōōwutē kuu nyooto,
kōōtuultēē keey :tōōrōōchoo tukul lekem kusoor
tōōlil ānkubokutōōrchi keey āriit ānkubēk!

³³ Kukāsē :biiko chēē kyookooy tōōrōōchoo
ng'aleechaa, kumwēyē ākoy kiriing' ānkwoomchinē

^{8:26} Tyēēn. 65:7; 89:9; 107:29; Mat. 14:30-32 * ^{8:28} Mwoooyē
:siruitēk alake kule ‘Kerkeesaa’ nto ‘Keraasa’. ^{8:29} Māārkō 3:11;
1Kōōr. 15:24

biiko ng'aleekaab tōōrōōk āk chēbo bichoo
kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch.

³⁴ Kukāsē :biikaab kiriinkoonoo ng'aleechaa,
kung'ēētōōs :tukul bokukas Yēēsu. Kunyōōru,
kusaaysaay kule kung'eetee saang'waa.

9

*Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu kunyōōchi biiko kaat
(Māārkō 2:1-12; Luuka 5:17-26)*

¹ Yooto kulaany :Yēēsu mwēēng' ankwaay āk ru-
biikyii kooyeey Kaabernaam.

² Kuyitē, / kiimutyi chiito ake nyēē
kisōnkōchoot / kēēkālāboonunēē tiirbeet.
Nto bērē kukas :Yēēsu kule kiikoosēē keey
:bichooto inee, kumwooichi chiichoo kule,
“Wēnyoo, kimkim, / kāākēēnyōōwuung' kaat ām
choolwookātēēng'uung'”

³ Yooto, kumwooichi keey :kāānēētikaab kiruutēk
kule, “Kāākōōwuuytēē keey :chiichi Yēyiin.”

⁴ Kōōnkēt :Yēēsu kiyēē kimiitē kōōsōōtē :bichoo
ānkumwooy kule, “Ām nee yu ūsōōtēē moo ng'al
chēē miyootēch?”

⁵ Kuskus / kēēmwooy kule, ‘/Kāākēēnyōōwuung'
kaat ng'ōōkiswookikuuk’ nto /kēēmwooy kule, ‘Ng'eet
ānkiiwēēsyēt’?

⁶ Ōkāsē ra kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii,
kāāmuukēywēēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē
ānyōōchi biiko kaat.” Yooto bakeenke kumwooichi
chiichoo kisōnkōchoot kule, “Yyoony ankiinam
tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keey kaa.”

7 Kung'eet :chiichooto kisōnkōchoot bakeenke ānkuwēēchi keey kaa.

8 Yu kakas :biiko chēē kimii yooto ng'aleechaa, kumuuyo ānkusilto Yēyiin nyi kiikoochinē chii kāāmuukēy chēē wuu choo.

*Chāmē :Yēēsu mbo choo -/mākiiriiku
(Māārkō 2:13-17; Luuka 5:27-32)*

9 Yu katas taay :Yēēsu āk baannyii, kukas chito ake nyēē /kikēēkuurēē Mataayo kumii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Yooto, kumwoochi :Yēēsu chiichooc kule, “Rubwaa.” Kung'ēētē bakenke ānkurubē Yēēsu.

10 Nto yu miitē :Yēēsu kwoomiisyē ām kaab Mataayo, kukwa :kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo biiko alak chēē -/kimākiiriiku bokwoomiis āk Yēēsu kuboonto keey rubiikyii.

11 Nto yu kakas *:Farisaayeek kuu nyoo, kuteebbee rubiikaab Yēēsu kule, “Ntēē āmiisyē :kāānēētiintēēng'woong' āk kāāruruukikaab syuuruut ākoo biich chēē -/mākiiriiku?”

12 Kukētyi :Yēēsu kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Māchēēng'ootē :choo sobchootiin.

13 Ibooru nee :ng'aleechu /kikeesir: ‘Ākāykooyē chamateet kusiir kōrōsēēk.’[†] Kyāāchōōnchinē :anii biiko choo choolwookēnootiin, āmēēbērē choo isōōtē kule churtootiin.”

*Kāānēētiisyēētaab Yēēsu nyēē lēēl
(Māārkō 2:18-22; Luuka 5:33-39)*

14 Kimii :yēē kikwa :rubiikaab Yoowaana anku-teebee Yēēsu kule, “Ām nee yu kēēkirē :acheek āk *Farisaayeek āmiisyēēt āmākirē :rubiikuuk?”

15 Kukētyi :Yēēsu kule, “-Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēēy yoo boonto keey saanteetaab leekwa. Makuyit :bēsyēēt nyēē +/ mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii, kunyi yooto :yēē makoorukuut keey :chōōrōōnuutēkyii.”

16 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “-/Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl / ānkēēkinēē sreet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayiit :koong'ta miisin.

17 -/ Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo / kātākēēyēē wōōnkit nyēē yoos. Yoo / kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keey :kibkeetiisyek. Nteenee / kēēroonkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēē wōōnkit nyēē lēēl, nto yooto kumoomē :kiy tukuuchoo :tukwaay.”

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēēsu
(Māārkō 5:21-43; Luuka 8:40-56)*

18 Kutākung'āloolē :Yēēsu, kuchō :kāāntōōyiintēēt ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkumwooy kule, “Kaakume :chēēbnyuu! Ichōō chēētiinyēē āwung'uung' sukusob.”

19 Yooto, kuwēēto keey :Yēēsu chiichoo kuboonto keey rubiikyii.

20 Kirubaat lēt Yēēsu :cheebyoosyeet ake nyēē kikiikunam bōōrto ake nyēē kisāyē :korotiik ām

kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Yu kāākuriikyi Yēēsu, kutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēēsu.

²¹ Kiisōōtoonu :cheebyoosyaanaa kule, "Yoo kāātiiny buch sireenyii āsobē."

²² Yooto kuweech keey :Yēēsu kukas cheebyoosyeetkēy ānkumwoochi kule, "Chēē, kimkim! / Kāākiisoobiing' kuuyu 'ikoosēēnoo keey." Kisob :cheebyoosyaanaa bakeenke.

²³ Nto yu kēēwut :Yēēsu kōōtaab kāāntōōyiintoonoo kunyōōr biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Kikuutē :alake kurēēruunēk, kōōnchōōytōōs :chuut.

²⁴ Kumwoochi bichoo kule, "Obe saang'. Man-aame :chēēbi nteenee kāruchi keey." Kuroorichi :bichoo Yēēsu.

²⁵ Nto yu kaakuba :bichoo saang', kuwo :Yēēsu kisēēnkēētaab lakwanaa, kunam āwut ankoong'eet kōōyyo.

²⁶ Kiyestee :ng'aleechaa yēēmoonoo tukul.

Kiisoob :Yēēsu cheebkoraatiisyek āyēēng'

²⁷ Nto yu kang'eetee :Yēēsu yooto, kurub lēt :cheebkoraatiisyek alake āyēēnku. Kikuurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule, "Iriiree-neech ūū, *Mōchōōkōrēētaab Tāwuti."

²⁸ Nto yu kāwokōōwut :Yēēsu kō, kuba :nkicheek cheebkoraatiisyechaa kō. Yooto kuteebbee :Yēēsu icheek kule, "Ara ūyēēnchinē kule āmuuchē :anii āsoobook?" Kuwālchi kule, "Kiyyēēnchinē ūū, Mokoryoontēēt." ²⁹ Kutabtab :Yēēsu koonyekwaa

ānkumwoochi kule, “Kuu yoo kōōkoosēēn oo keey, kuyeyakay kuu nyooto.”

30 Kukās :cheebkoraatiisyechaa. Yooto nanyuun, kōōkāloonchi :Yēēsu bichoo kule, “-Mābōōmwoochi chii ake tukul ng'aleechu.”

31 Ānkoo kuwuu nyooto, kibokumwaaytaat :bichoo ng'aleechaa kiyēyē :Yēēsu kuyem kōōroonooto kumukuul.

Kiityaach :Yēēsu ng'elyebaab chii

32 Nto yu miitē kubēēchinē keey :mbo Yēēsu, / kiimutyi Yēēsu chiito ake nyēē kiboonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Kikiyey :tāmirmiryoonoo chiichoo kukwiilakay :ng'elyeb nyēē -mēēmuuchē kung'alaal.

33 Nto yu / kākīibēbēētō tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee chiichoo, kootyaak :ng'elyebaab kung'alaal :chiichooto. Kiilat :bichoo kimiitē yooto kumwooyē kule, “Yyē! Manaakeekas bēsyēēt ake ng'alyoo nyēē tēē nyi ām *Isrāyēēl.”

34 Nteenee kumwooy *:Farisaayeek kule, “Yyōōch! Yēysiyyēē :chiichi bāytooyiintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch sukōōbēbēētō tāmirmirook chuut.”

Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik

35 Kiwēēsyēētēē :Yēēsu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk tukul. Kiinēētiisyoottēē kooriikaab saayeet kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin

ānkōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē makerkeey āk tānkuusyo ake tukul.

36 Nto yu kakas :Yēēsu biiko chēē chaang', kukāsyi kiisayta kuuyu / kikiisomsoomē ānkunyāliltōōs kuu kēēchiir chēē kābotyi :ākiintō.

37 Yooto, kumwooichi rubiikyii kule, "Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik.

38 Kunyoo, ōsoom kutās :Chiitaab yiisyēēt kēsiik alak."

10

*Kiyyookto :Yēēsu lēbkēēyikyii taman āk āyēēng'
(Māārkō 3:13-19; Luuka 6:12-16)*

1 Kikuur :Yēēsu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkōōkoochi kāāmuukēywēēk kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch ānkōōsoobē biiko choo tinyē bōōrwoon alak tukul.

2 Lēbkēēyichooto ku chu: Simōōni (nyoo kaayneenyii ake ku Bētērō), ng'eetaabkaamet Antereeya, Yāākōbō araab Sebetaayo kuboonto keey ng'eetaabkaamet Yoowaana.

3 Filibō ākoo Baatolomaayo, Toomaas ākoo Mataayo kāāruruukiintoonoo kibo *syuuruuut, Yāākōbō araab Alfaayo ākoo Taataayo,

4 Simōōni Kananaayo* ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēēsu.

9:35 Mat. 4:23 **9:36** Kāāyiit. 27:17; 1Bāy. 22:17; 2Tēt. 18:16; Ēsēk. 34:5; Seka. 10:2; Māārkō 8:2 **10:2** Luuka 6:13 * **10:4** Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Yuutayeek kule 'nyēē kāng'unoot'. **10:4** Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13

5 Yooto, kumwoochi kule, “-Moobe wōlēē miitē :biiko choo mā Yuutayeeek āmōōwut kiriinkēēt ake tukul nyēbo biikaab *Samaaryaa,

6 nteenee obe wōlēē miitē :biikaab Isrāyēēl choo kiikubootyo kuu kēēchiir.

7 Ō-āmtootē kule, ‘Kaakuyit :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’

8 Ōsoobootē choo mnyoontōōs, ōng'ēētootēē meet choo kiikubēk, ōsoobē choo boonto *makereenik, ānkōōbēbēētootē tāmirmirook cheē miyootēch. / Kākēēkōōnook kāāmuukēywēēchu buch, kunyi ōkooytooy :nkakweek buch.

9 Manamaat :chii *ta-aabuut mbo kisich, *feetaanik nto ku beesaan alak tukul ām mbisinyeenyii.

10 Manam mbo lool nto ku sira nyēē iliiktēē keey, kwēyōōn nto mbo kirōk, kuuyu yēmē chii nyoo kāākubирto nkuruukyи /kēēkwēchi kiy.

11 Yoo kōōwut kiriing' nto ku saang'ta ake tukul, ocheeng' kaytaab chii nyēē sikēn ānkōōbuur kayaata ākoy yoo ōbēēchinē keey.

12 Yoo kōōwut kaab chii, ōsoomchi bērur.

13 Nto yoo nyoolchinē /kiibēruur, kunyōōr kaalyeet. Nto yoo mānyoolchinē /kiibēruur, kutēbi.

14 Yoo kamataachaak :chii nto kumakas ng'aleekwook, olelekta tēērtit ām kērēēnkōōkwook yoo ōng'ēētyēē kayaata nto kiriinkoonooto kōōboorchi kule tākōōbuurtooy ng'ōōkisng'waa.

15 Lēyyē, ! kāāmwoowook, +/ mākiing'woonchi bi-choo bo kiriinkoonooto miisin kusiir ng'wooninto

10:5 Luuka 10:33 **10:6** Cherem. 50:6; Mat. 15:24; Yēyuut. 13:46

10:7 Mat. 4:17 **10:10** 1Kōōr. 9:14; 1Tēm. 5:18 **10:13** Luuka 2:14 **10:14** Yēyuut. 13:51

nyēē nyōōru :biikaab Komoora āk Sōtōm bēsyoonoo itiilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko ām kōōrēēt.”

*Nyāliluutēk āk wusiisyēēt
(Māärkō 13:9-13; Luuka 21:12-17; 12:2-9, 51-53;
14:26-27)*

16 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Āyooktook :anii bōoyēyiisyyotē okerkeeye kēēchiir chēē mitē suuyiik kwēēn. Kunyoo ūkāsu ānkōōyibē keey ng'wēny.

17 Ōriib keey, kuuyu mākōōyyoong'tēēnook :biiko kōōk ānkubirook ām wōloo bo kooriikwaa bo saay-eet.

18 +/ Makiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Okany kuyēk :nyooto bārooyinto nyēē kōōmwoochinēē bichooto ākoo choo mā Yuutayeek kiyēē ōyēnchinē.

19 -Mookany kooyiimaak mētēwoy :kiyēē ūmwooyē nto wōlēē ūmwooytooy kiyooto. +/ Mākiboorwook yooto kiyēē ūmwooyē

20 kuuyu mēēbērē akweek :chēē +mōōng'āloloē, nteenee Tāmirmiryēētaab Baaba :nyēē mākung'āloloē kubuntēēnook.

21 Makuchaamta :chii ng'eetaabkaamet / keebakach, kuchaamta :chii lakwanyii ānkuwēēkyi keey :lēēkōōk sikiikwaa kuyey /keebakach.

22 Mākuwēchook :biiko kubo anii. Nteenee chito nyoo kamuyta ankookaaseenaa keey ākoy tabanta, +/makiiraraach.

10:15 Luuka 10:4-12 **10:15** Toowu. 18:20; 19:1-29; Mat. 11:24; Luuka 10:12 **10:16** Luuka 10:3 **10:17** Yēyuut. 5:40; 2Kōōr. 11:24

10:20 Luuka 12:11-12 **10:21** Mat. 10:35; Māärkō 13:12; Luuka 21:16 **10:22** Mat. 24:9-14; Yoowa. 16:1-4 **10:22** Luuka 6:22; Yoowa. 15:18-19

23 Yoo /kākēēwusēēnook *kiriinkēēt ake, ōmwēchi ake. !Kāāmwoowook, -mōōmuutu kiriinkōōsyēkaab Isrāyēēl tukul kumānāāyitu *:Wēritaab Chii."

24 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Mā wōō :rubiintēēt kusiir kāānēētiintēēnyii āmā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēēnyii.

25 Nyoolchinē / kēēyēchi rubiintēēt kiyēē / kēēyēchinē kāāntōōyiintēēnyii, ānku ākoy /kēēyēchi motwooriin kiyēē /kēēyēchinē mokoryoontēēnyii. Yoo / kēēkuurēēnnoo anii *Bēēlsēbuul ānkāāyēku chiitaab kayta ii, kucham nee biiko choo mii kanyuu?

26 -Mōōmuyēē choo wusook. +/Makeeng'aany kiy ake tukul nyēē iyēēnoot ānku +/mākiiboor kiy ake tukul nyēē wunyaat.

27 Ōbāroostoooy ng'aleechu ā-āmwook kumākāsē :chii /keekas kāroomin. Nto kiyēē /kēēchoomwook, ōkuurtē kukas :biiko tukul.

28 -Mōōmuyēē choo bākāchē bōōrto āmēēmuuchē kubakach tāmirmiryēēt. Nteenee ōmuyēē nyoo imuuchē koo-armuusee bōōrto āk tāmirmiryēēt maataab kibchuulyo.

29 /Kyoltēē oob kootiitiyyēēnik āyēēng' beesaan chēē mābo laat? Ānkoo kuwuu nyooto, -mēēsuuwu mbo :akeenke yoo manaacham :Baaba Yēyiin.

30 Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mēētitaab chiito.

31 Kunyoo, -mōōmuuyēē, kuuyu chāmook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyyēēn chēē chaang'.

32 Chii nyoo kachamta ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maachamte :nkanii chiichooto ām taay-eetaab Baaba.

33 Nto nyoo katayeena taayeetaab biiko, +maatayee :nkanii taayeetaab Baaba.”

34 Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “-Moosoot kule kyāāchōōntooy :anii tāloosyēēt kōōrēēt, nteenee kyāāyibu ng'ot,

35 kuuyu kichāāwuulyē biiko. Tooytōōs :wēēro ākoo kwaan, kutooyo :chēēbto āk kaamet ānkutooyo :koorkēētaab wēēriit ākoo cheebyoosyeetaab bi-ikooy.

36 Mākuwēchē keey :biich chēē tilyōōnuut.

37 Chii nyoo chāmē kwaan nto kaamet kusiir wōlēē chāmtoo anii, māyēmē :nyoo kuyēk rubiintēēnyuu. Nto nyoo chāmē wērinyii nto ku chēēbnyii kusiir wōlēē chāmtoo anii, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēēnyuu.

38 Nto chii nyoo kamachamta soboonnyii† kubo anii sukuruba, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēēnyuu.

39 Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyo soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

10:33 Māārkō 8:38; 2Tēm. 2:12 **10:35** Mat. 10:21; 24:10;
Māārkō 13:12; Luuka 12:52-53 **10:36** Miika 7:6 **10:37** Mat.
19:29 † **10:38** Mwooyē :yuutēyū kule 'kamakalab murtooywoon-
tēēnyii' yoo /kākēēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo. Ām bēsyōōsyēchooto,
ki yoo kakalabaat :chiito *murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē
/bokēēbākāchē. **10:39** Mat. 16:24-25; Luuka 17:33; Yoowa.
12:25-26

40 Chiito nyoo kataachaak kaakutaacha nkanii, nto nyoo kataacha anii kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo.

41 Chii nyoo tōrōōchē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kuuyu wōōrkooyoo, kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē wōōrkooyoontēēt. Nto chii nyoo tōrōōchē chiito nyoo churtaat kuuyu churtaat kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē :chiichooto churtaat.

42 Kāāmwoowook, chii nyoo kārāmchi mbo bēy rubiintēēnyuu ānkoo kumātookunoot:rubiaintoonoo, +/ mākēētuwēn chiichoo.”

11

Kiititiir :Yēēsu Yoowaana (Luuka 7:18-23)

1 Yu keewaany :Yēēsu kumwoochi rubiikyii taman āk āyēēng' ng'aleechaa, kung'eetee yooto ānkuwokōōnēētiisyoot kwaamtaat lōkōōywēk ām kiriinkōōsyēkaab wōlooto.

2-3 Yu kakas :Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kirataat ng'aleek chēē kimii kuyēyē *:Kāārārookiintēēt, kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe wōlēē mii :Yēēsu ankooteebbee yoo inee man :Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto tākumii :ake nyēē kēēkānyoonu.”

4 Yu / kabokeeteebee Yēēsu kuu nyooto, kuwālchi rubiichoo kule, “Oyeey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas.

5 Kāstooy ra :cheebkoraatiisyek, bēēsyētē ra :choo kisōnkōchootiin, kōōkusobcho :choo bo mак-
ereenik, kāsē ra :cheemiinyiisyek ng'aleek, /kooking'eetee meet choo kikiikuba *kāābkwoombiich /
ānkōōkyoomchi mbo nkicheek bānoonik lōkōōywēk
chēē kāroomēch.

6 Kunyi, bōōkiimchi Yoowaana kule ibēruuroot
:chii ake tukul nyoo mānēētuukyoo batay.”

*Kiyēē kimwooy :Yēēsu kurubta keey Yoowaana
(Luuka 7:24-28)*

7 Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy
:Yoowaana, kumwoochi :Yēēsu biiko kule,
“Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn?
Ara ki tōōywoo nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat
yoo kāwus?

8 Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē
kāroorānēch? Acha, /kēēnyōōrchinē chēē iloochē
sirooy chēbo barak kaab bāytooyik.

9 Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara
ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru?
Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē
wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul.

10 Inee :nyoo ng'āloolēē :Yēyiin ām yoo / ki-
keesir kule, '+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto
wokuyētyouwuung' kēēlto.’†

11 !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō
kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot
nyēbo laat ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin kusiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēēsu
(Luuka 7:30-35)*

¹² Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Nto kuchakee yoo kitoowu :Bātisāniintēēt Yoowaana kwoomtooy lōkōōywēk ākoy kura, kiyōōt :bāytooyiisyēētaab Yēyiin ām wusiisyēēt ānkusyēēmē :biiko chēbo wōōrōōryēēt kōōsōrto.

¹³ King'alaalee ng'aleechu *:wōōrkooyik tukul ākoo siruutēkaab *Muusa ākoy mbo nkinee Yoowaana.

¹⁴ Nto yoo ōmuuchē ūyēnchi, inee ku *Eliiya nyoo /kikēēng'āloolē kule mākuchō.

¹⁵ Nyoo yēbē yiit kukas.

¹⁶ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu? Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo / kēēkuurchinē kule,

¹⁷ 'Yoo kakeekuuutwaak kurēēruut
-mōōtuumē,
kēēlē kēēriiryē,
otay ōmēēysē.'

¹⁸ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē *tifaayiin. Yooto /kēēmwoooy kule, ‘Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.’

¹⁹ Kuchō *:Wēritaab Chii nyēē kyoomiis ānkuyyēē tifaayiik / kēēlē, ‘Kimooroong’nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiriiku.’ Nteenee inkētē :chii kiyēē yibu :ng'oomnān yoo karub kāānēētēywēēkyuu.”

*Ng'wooninto nyēē mākunyōōr kiriinkōōsyēk choo
kitay Yēēsu
(Luuka 10:13-15)*

11:14 Mal. 4:5-6; Mat. 17:10-13; Luuka 1:17; Yoowa. 1:21 **11:18**
Mat. 3:4; Luuka 1:15 **11:19** Mat. 9:10-11

20 Yooto kung'alaalee :Yēēsu nyēē miyaat kiriinkōōsyēk choo mēebērē kiweeksee miyootyēēt ānkoo kikiikuyeyee :inee wōlooto ng'al chēbo kwōng'uut.

21 Kimwooyē kule, “Wuusyō, wēē, kiriinkoonēēb Koorasiin āk Beetsaayta! Tya, :ng'woonin nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyookas ng'al chēbo nkoolat choo kyāāyēyē. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn chēē kyāāyēchinē ng'aleechu bo nkoolat, nto kiilochē sirookaab mēēysō ānkōōbuurēē aryaanteet kōōboor kule kaakuweeksee miyootyēēt.

22 Kiriinkōōsyēchu, ! kāāmwoowook, mākunyōōr :biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo nyōōru :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itiilchinē :Yēyiin biiko ng'aleek.

23 Biikaab Kaabernaam, ūbērē :nkakweek +moobe kibkōōnkōy? Achicha, ūbēētii kāābkwoombiich! Nto /kikikeeyeyee Sōtōm ng'al chēbo nkoolat, choo /kikēēyēwook akweek, nto manaakarbus.

24 ! Kāāmwoowook, ūnyōōru :akweek biikaab Kaabernaam ng'woonin nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Sōtōm bēsyoonoo itiilchinē :Yēyiin biiko ng'al.”

*Imuunkyne biich :Yēēsu
(Luuka 10:21-22)*

25 Nto miitē yoo, kumwooy :Yēēsu kule, “Āsiltiing' inyiing' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk

11:21 Isa. 23:1-18; Ēsēk. 26:1—28:26; Chōōw. 3:4; Āmōōs 1:9; Yoona 3:6-9; Seka. 9:2-4 **11:23** Isa. 14:13-15; Toowu. 19:24-28 **11:24** Mat. 10:15; Luuka 10:12

ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchi biiko choo yibē keey ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule ng'oomēch.

26 Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'.

27 Kikōōno :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē āwuuyē :anii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee lakwanyii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchi."

28 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Okwaa wōlēē āmiitē :anii akweek tukul choo ōchoosyootiin ānkōōng'irook :tukun sāāmuung'wook.

29 Āyēku tala ānkāāyibē keey ng'wēny. Kunyi, ōrookēē keey muchōōkiinyuu ankookany aneetaak. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōmuung'iisyē.

30 Mānyikisynē biich :muchōōkiinyuu ānku kuskus :yiisyēēnyuu."

12

*Bāwu :Yēēsu bēsyēētaab Sabaato
(Māārkō 2:23-28; Luuka 6:1-5)*

1 Nto mii bēsyēēt ake yēē ki *Sabaato, kumur :Yēēsu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēē kibō nkoonuuk. Kyoomootiin rubiikyii :kēmēy yooto, kutoow kuswech mētēwookaab nkoonuuk ankwaam.

2 Nto bērē kukas *:Farisaayeek kuu nyoo, kumwoochi Yēēsu kule, "Kas, ntēē miitē :rubiikuuk

11:25 Isa. 29:14; 1Kōōr. 1:18-29 **11:27** Yoowa. 1:18; 3:35; 10:15

11:28 Mat. 23:4; Yoowa. 7:37; Ibu. 4:1-11 **11:29** Isa. 28:12;

Cherem. 6:16 **11:30** 1Yoowa. 5:3 **12:1** Kiruu. 23:24-25

Mataayo 12:3

li

Mataayo 12:10

kwiiryēē kiruutyēēt nyoo māchāmu /kēēkēsiis yēē bēsyēētaab Sabaato.”

³ Kukētyi :Yēēsu kule, “Manoosuman :akweek, kiyēē kiyey :Bāytooyiintēēt Tāwuti yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo lukēēnyii?

⁴ Kiwo *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biikaab lukēēnyii kwaam.

⁵ Nto mbo subak ii, manoosuman :akweek ām siruutēkaab *Muusa kule iryēē kiruutēk :mbo kibkōrōs yoo yēyiisyēē Kōōtaab Yēyiin ām bēsyēētaab *Sabaato -/āmākēēybē kule kaleel?

⁶ !Kāāmwoowook, miitē yu :chii nyēē wōō kubiir Kōōtaab Yēyiin.

⁷ Nto ōnkētē kiyēē kiibooru :Yēyiin yoo kimwooyē ām siruutēk kule, ‘Ākāykooyē chamateet kusiir kōrōsēēk,’[†] nto kāmōōng’āloolēē nyēē miyaat biich chēē māboonto lēēlis.

⁸ Bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

Kiisoobiis :Yēēsu ām bēsyēētaab Sabaato

(Māārkō 3:1-6; Luuka 6:6-11)

⁹ Kutas taay :Yēēsu ākoo rubiikyii ākoy kōōto ake nyēbo saayeet.

¹⁰ Kimiitē kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwut. Yooto kuteebēe *:Farisaayeek chēē kimii kōyooto Yēēsu kule, “Ara chāmwēēch :kiruutēk /kiisoobso yēē bēsyēētaab *Sabaato?” Kiteēbē :bichoo kuu nyooto kutēchē Yēēsu subokōōyyoong’tēē kōōk.

12:2 Chuy. 20:8-10

12:4 Laawi. 24:5-9; 1Sām. 21:1-6

12:5

Kāāyiit. 28:9-10 [†] **12:7** Osee. 6:6 **12:7** Mat. 9:13

11 Yooto kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Yoo boonto :chii ām akweek kēēchiiryēēnyii ānkōōsuuchi :kēēchiiryoonoo ng'wēēn yēē bēsyēētaab Sabaato, ichuutu oob bakeenke ām ng'wēēn?

12 Bo koomānuut :chii miisin kusiir kēēchiir. Kunyoo, chāmwēēch :kiruutēk keeyey kiy nyēē karaam bēsyēētaab Sabaato.”

13 Yu keewaany Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Yu kachuul, kukaramiit kuu nyiin ake.

14 Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kuchuytooy saang' ānkubokuyēchinē Yēēsu ruurumuut koowaang'ta.

15 Nto yu kēēnkēt :Yēēsu ng'aleek chēē kimii :bichoos kuchōbē, kung'eetee yooto.

Kiyibchi :Yēēsu biiko manta

Kirub :biiko chēē chaang' Yēēsu ānkōōsooboot bōōrwoonik chēē kiboonto :biiko wōlēē wōō.

16 Nto yooto kōōkāloonchi :Yēēsu bichooto, kumāmwoochi chii kiy kurubta keey āk :inee.

17 Kiyityiin :yooto āk yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

18 “Chiinyuu nyēōbo yiisyēēt :nyi nyēē kyaakwey.

Āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.

+Māāng'oobchi Tāmirmiryēēnyuu
ānkū inee :nyēē mākuyibchi bōrōryōōsyēk tukul manta.

19 Mēēbērē mākuwookuutyēē chii nto kubōloot,
āmēēbērē /mākēēkāsyi kēēltaab too kubōlootē.

20 Mākoy kwīiri tōōywoo nyēē ng'asng'as,

nto kōōmiis nōmōryoo nyēē meeymeeyaat,
ākoy kukas kule kēēbēliis :manta.

21 Mākōōkoosēē keey inee :biiko tukul ām kōōrēēt kumukuul.”[†]

*-Mēēntosuur :chii Tāmirmiryēētaab Yēyiin
(Māārkō 3:20-30; Luuka 11:14-23; 12:10; 6:43-45)*

22 Nto mii yoo /kiimutyi Yēēsu chiito ake nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ankukoraat āmēēmuuchē kung'alaal. Yoto kōōsoob :Yēēsu chiichoo kukasta ankootyaak kung'alaal.

23 Yu kakas :biiko tukul chēē kimii yoto kiyēē kiyeyakay, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara *Kāārārookiintēēt :chiichi nyoo kōkēēkānyoonu?”

24 Nteenee yu kakas *:Farisaayeek ng'aleechaa, kumwooy kule, “Māwuu nyoo, ntēē yēyiisyēē :chiichi *Bēēlsēbuul nyoo bāytooyiintēētaab tāmirmiroochoto yoo ibēbēētooy tāmirmiroochu miyootēch.”

25 Kuuyu kiinkētē :Yēēsu kiyēē kiisōōtē :bichoo, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyēētē:kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keey :nkinee mbo kiriing' nto ku kayta ake, kuburyēētē.

26 Kunyi, yoo ākoo miitē :Kibrōkōsyoontēēt kubooryēē keey nkit ii, kōōyyoonyē man :bāytooyiisyēēnyii?

27 Nto yoo āyēyiisyēē :anii *Bēēlsēbuul ābēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch, kuyēyiisyēē ng'oo :rubiiwook yoo ibēbēētooy tāmirmirook chēē miy-

[†] **12:21** Isaaya 42:1-4 **12:23** Mat. 20:30-31 **12:24** Mat. 9:34

ootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy chēbo man.

²⁸ Nteenee yoo āyēyiisyēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin ābēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kōōbooru kule kōōkuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²⁹ Nto subak ii, imuuchāksē kule nee kutur :chito ake kaytaab murēnēēt ake nyēē tinyē nkuruuk ānkōōnēm tukuukaab chiichooto? Yoo kamarat chiitaab kayta, mātūrē kōōto.”

³⁰ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi biiko kule, “Chii ake tukul nyoo māmii komosnyuu, ku nyooto :nyēē miitē kubāloo. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruukiisyē, ku nyooto :nyēē isērēētē.”

³¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Kāāmwoowook, / kēēnyōōchinē kaat chiito ām ng'ōōki ake tukul āk kōchōōng'nāt ake tukul, nteenee - / mākēēnyōōchinē kaat nyoo intosuurē Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

³² Chii ake tukul nyoo kang'alaalee *Wēritaab Chii nyēē miyaat, /kēēnyōōchinē kaat, nteenee chii ake tukul nyoo koobuch Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ku - / mākēēnyōōchinē nyoo kaat ra nto mbo ām bēsyōōsyēk choo kwoonii.”

³³ Kimwooy subak :Yēēsu kule, “Yoo karaam :kēētit ku kāroomēch :nkicheek lokoyeekyii nto yoo miyaat :kēētit ku miyootēch :nkicheek lokoyeekyii. Kunyi /kiinkētēē kāroomnyēētaab kēētit lokoyeekyii.

³⁴ Ōyēku sōō ng'oomng'ook nyēē tyaa! Choolwookichu, ōmuuchē :akweek omwaay ng'ālyoo

nyēē karaam bēsyō? Kiyēē chōōnēē kuutiitaab chii
ku nyēē mii mētinyii.

35 Yoo karaam :mētitaab chii kuyēyē tukuuk chēē
kāroomēch, nto yoo miyaat :mētit kuyēyē tukuuk
chēē miyootēch.

36 Kāāmwoowook, makukwaanee chii kubo
ng'ālyoo nyēē mayemaat nyēē kiikumwooy, yoo /
kiitiilchinē biiko ng'aleek.

37 Kunyi, mākubēēr :ng'aleekuuuk yoo ibēērē keey
nto yēmē /kiiruustiing'.

+/*Mākiing'woonchi biiko choo tāyē Yēēsu*
(*Luuka 11:29-32*)

38 Yooto kumwooochi *:Farisaayeek alake ākoo
kāānēētikaab kiruutēk Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt,
kēēmāchē iyēwēēch kiy nyēbo kwōng'uut nyēē
iboorunēēnēēch kule iboontē kāāmuukēywēēk
chēē kwoonēē kibkōōnkōy.”

39 Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “Kibrōkōsiis āk
choo chuunnyēē Yēyiin :chēē tēēbē /kiiboorchi kiy
nyēbo kwōng'uut. Ng'al baateey chēbo kwōng'uut
chēē +/mākiiboorchi ku choo kibo wōōrkooyoontēēt
Yoona.

40 Kuu yoo kibēēnnyyēē :Yoona mooyēētaab ty-
oony bo araaray bēsyōōsyēk sōmōk, mākubēēni :nk-
inee *Wēritaab Chii ng'wēny bēsyōōsyēk sōmōk.

41 Mākōōyyoong'iis :biikaab Ninaawi bēsyoonoo /
kiitiilchinē biiko ng'aleek ankooruusta biiko chēē
wuu chutēchu, kuuyu kiweek :icheek yoo kyoom-
chinē :Yoona lōkōōywēk. Nteenee mii yu ra :nyēē
wōō kusiir Yoona.

12:34 Mat. 3:7 **12:37** Yāāk. 3:6-10 **12:38** Yoowa. 6:30 **12:39**
Mat. 16:1-4 **12:40** Yoona 1:17; Mat. 16:21; 27:63 **12:41** Yoona
3:5-10

42 Mākōōyyo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōoy bēsyoonoo / kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kichōōnēē :inee lōōyin chokuyēbchinē yiit ng'aleekaab ng'oomnān choo kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn.”

Imuuchē kōōyēēchi :tāmirmiryēēt nyēē miyaat chiito

(Luuka 11:24-26)

43 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Yoo / kāākiibēbēēto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēēt nyēē kilay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr wōlēē kāminy,

44 kumwooyē kule, ‘Kaykay ayeeey wōloo kyāāminyē.’ Yoo kēēyēēw, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam.

45 Yooto, kōōyēēyē ānkuwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātiitu :chiichooy kusiir yoo kibo taay. Kunyoo mākuwuuyiit nyooto ām wōlēē miitē :biiko choo kiikuchuunnyēē Yēyiin.”

Tuubchēēt Yēēsu nyēbo man

(Māārkō 3:31-35; Luuka 8:19-21)

46 Nto yu tākumiitē :Yēēsu kung'āloolchinē biiko chēē chaang', chokōōyyoonyēē :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet saang' kumāchē kung'āloolchi.

47 Kumwoochi :chiito ake Yēēsu kule, “Mii :koomēt saang' ākoo mbo ng'eetaabkoomēt kumāchē kung'ālooluung'.”

48 Kuwāl :Yēēsu kule, “Ng'oo nyēē moomo anii ānku ng'oo :chēē mbo ng'eetaabiya?”

49 Yooto koong'welyeel rubiikyii ānkumwooy kule, “Bichu kēēboontē keey :chēē mbo ng'eetaabiya ānku mbo moomo.

50 Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Baaba ām kibkōōnkōy, nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii.”

13

Makerkeey :teng'eeek

(*Māārkō 4:1-9; Luuka 8:4-8*)

1 Nto ām bēsyoonooto kung'eetee :Yēēsu kō ānkuwokutēbēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kālāaya.

2 Yu kēēruruukyi keey inee :biiko chēē chaang', kulaany mwēēnkēēt nteenee kiiyyoong'iis :biiko chuut tukul sakaramteetaab tōōliilēēt.

3 Kooneet :Yēēsu bichoo ng'aleek chēē choong'ēch ām tyoonkōōchoy kule, “Kiwokuyis :kāābātiintēēt ake nkoonuuk.

4 Yu kāyis nkoonuuchoo, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Nto tēē yoo kukwa :tāriitēk ankukwey.

5 Kōōsuuchi :alake kitaweeet wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke.

6 Nteenee yu kalay :asiista kōōsiis nkoonuuchoo kuuyu kimāmii wōlēē kikwērtoochinē keey :tiiki-itēk.

⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yu kābiityo :kātoochoo kōōrēēwoon nkoonuuk kut kumanayey āmit.

⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eech chēē kāroomēch. Kibityo :choo nyēē karaam. Kiyey :alake āmiik chēē ng'ēri, kuyey :alake chēē kāykāyēch, nto alak kuyey chēē choong'ēch.

⁹ Nyoo yēbē yiit, kukas."

Kiibāng'boonkyi:Yēēsu rubiikyii ng'aleek

(Māārkō 4:10-12; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Nto mii lētuunoo, kukwoonchi :rubiik Yēēsu ankuteebbee kule, "Ām nee siing'ālolchinēē :inying' biiko tyoonkōōchoy?"

¹¹ Kuwälchi :Yēēsu kule, "/ Kookeekweyaak akweek ūnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin, nteenee /mānāākiiboorchi alak.

¹² Chiito nyoo yēyiisyēē kiyēē inkēt +/mākēētāsyi ake. Nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiibootēē mbo nyoo kāboonto.

¹³ Āmwooowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy kuuyu ānkoo kakasee koong', mākāsē kiy, nto yoo kāyēbchi yiit, kumēēnkētē kiy.

¹⁴ Yityiintōōs ām bichu :kiyoo kimwooyē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Isaaya kule,
+'Mōōyēbchinē yiit,
āmōōnkētē kiy.

+Mōōkāsēē koong',
āmōōkāsē kiy.

¹⁵ Kuuyu kiyoomcho bichu :mētēwoy,
kiimiiny :bichoo yiitin

ānkiimiis koonyay.
 Nto kōmāwuu nyoo,
 nto kāsēē koonyekwaa,
 kuyēbchinēē yiit yiitiikwaa
 ānkōōnkētēē mētēwookwaa ānkuwēēkiis
 ānkāāsoob icheek.[†]

¹⁶ Nteenee ūbēruurootiiin sōō, :akweek nyēē tyaa chu kāstooy :koonyekwook ānkuyēbiitē :yiitiikwook.

¹⁷ !Kāāmwoowook, kiikukanyaan *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk biiko chēē chaang' choo churtootiin, kule nto kas kiyēē ūmiitē :akweek ūkāsē nteenee maneemuuch. Kukanyaan kule kuyēbchi yiit kiyēē kyookas :akweek nteenee mānēēnkēt kiyooto."

*Kiibāng'boonkyi :Yēēsu rubiikyii tyoonkōōchoonoo
(Māārkō 4:13-20; Luuka 8:11-15)*

¹⁸ "Kunyi okany baa ābāng'boong'wook tyoonkōōchoonēēb kāābātiintooni kiyisē nkoonu.

¹⁹ Kerkeey :biiko alake āk kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēēt nyēē rubtoooy keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin āmēēnkēt kiyēē mwooyē :lōkōōywēchoo. Yoo kāchō :Kibrōkōsyoontēēt kusārē.

²⁰ Kukerkeey :alake āk kitaweeet. Kāsē ng'ālyoontēēt ankutorooch areet akeenke kukāng'ērēkyi.

²¹ Nteenee māchutitēē icheek :ng'ālyoontoonoo, ibuurtoooy nto nyēē mā tyaa, yoo /kākēēwēch / ānkēēwus kubo ng'ālyoontēēt, koochuchuuy keey.

²² Kerkeey :biiko alake teng'eek chēē kibiitee :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee bēng'tēē

† 13:15 Isaaya 6:9-10 13:17 1Bēt. 1:10-12

tukuukaab kōōrooni āk muchastaab bāytit. Irēēwoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy.

²³ Kerkeey :biiko alake teng'eek choo kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey ām alak kukaykay, nto alak kuyi keey miisin.”

Tyoonkōōchēētaab suuswoo ām mbar

²⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēēsu biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule, “King'eet :chiito ake kuchaan kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareenyii.

²⁵ Nto mii kwēēmooy kukāruuyo :biiko, kuchō :buunyoontēēt ānkuyis suuswoontēēt ake nyēē wuu nkoonnyoontēēt wōloto bo mbareen ānkuwēēchi keey.

²⁶ Kibiityiin nkoonuuchoo āk suuswēchoo ankuyey mētēwook.

²⁷ Nto miitē yoo, kumwoochi :motwoorik chitaab mbareet kule, ‘Mokoryoontēēt, ’kiichaan oob :inyiing' kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareen? So, kokwaanee ānō :suuswēk?’

²⁸ Kuwälchi :chiitaab mbareet kule, ‘Buunyoon-tēēt :nyooto koyey ng'aleechaa.’ Kumwoochi :motwoorikyii kule, ‘Ara keebe :acheek bokiitutu suuswēchoo?’

²⁹ Kukētyi motwoorik kule, ‘Acha. Yoo kōōlē boong'ey, ūmuuchē ong'eyte nkoonuuk.

³⁰ Kunyi okany kubiityiin kuu nyooto ākoy yoo /kēēkēsiisyē. Nto yooto +māāmwoochi biiko choo kēsiisyē kulēkwēl suuswēk ankurat / sikeebeel,

nto yityo kōōruruuch nkoonuuk ānkuyib kukwa chookē.”

*Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Māārkō 4:30-32; Luuka 13:18-21)*

³¹ Kumwooy :Yēēsu tyoonkōōchēēt ake kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, “Kichaan :chiito ake mbareenyii kēbuswoontēēt ake nyēē / kikēēkuurreē *aritaaliit.

³² Ānkoo ku kēbuswoo nyēē mining' ām kēbus alak tukul chēē /kēēchoonē, biitē ku wōōyiit kusiir keetiik chuut ānkuyēyē sokonaak chēē tēēkyinē :tāriitēk kooriikwaa.”

³³ Kimwooy subak :Yēēsu kule, “Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin tukun choo yoo / kakeetankwarta bus kuchututēē busyeek tukul kukuut.”

*Kiyēyiisyēē :Yēēsu tyoonkōōchoy ām wōlēē mii :bi-
iko alake
(Māārkō 4:33)*

³⁴ Kiyēyiisyootēē :Yēēsu tyoonkōōchoy yoo king'āloolchinootē biiko.

³⁵ Kiyityiin yooto :kiyoo kimwooyē *:wōōrkooyoontēēt ake kule,
“Āmiitē wāāmwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy,
ābooru ng'al chēē kiiyēēlootiin kung'eetee /ka-
keeyey kōōrēēt.”[†]

*Kiibanybaany :Yēēsu tyoonkōōchoonoo kibo suus-
woontēēt*

36 Yooto, kubakaakta :Yēēsu bichoo ki chaang' ānkuwo kō. Nto tēē yoo kōōnookyi :rubiikyii anku-teebee inee kule, "Mwoowēēch, ibooru nee :tyoonkōōchoonoo bo suuswoontēēt?"

37 Kuwälchi :Yēēsu kule, "Chiichoo kichooneē kēbuswēēchoo kāroomēch ku *Wēritaab Chii.

38 Mbareet ku kōōrēēt, nto nkoonuuk ku biikaab bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto suuswoontēēt ku biikaab Kibrōkōsyoontēēt.

39 Nto :nyēē kichooneē suuswoontoonooto ku *Kēniintēēt. Kiyēē +/makeekes ku biiko chēē +/mākiitiilchi ng'aleek ām bēsyēētaab tabanta. Nto kēsiik ku malayikaanik.

40 Kuu yoo /kēētilē suuswoontoonoo miitē mba-reen /ankeebeelee maata, kuwuuyiitu nyooto ām tabantaab kōōrēēt.

41 Mākōōyook *:Wēritaab Chii malayikaanikyii chokōōnēmto ām Bāytooyiisyēēnyii :biiko tukul choo tēwēchootē biiko alak āk kibng'ōōkisiis alak tukul.

42 Mākutōōrchi bichoo maata nyēē irikitiitē, wōlēē mābokung'woonchi ankuriirunee ng'wēny.

43 Mākōōluuw :choo churtootiiin kuu asiista ām Kaab Kwaan. Nyoo yēbē yiit kukas."

Karaaran :Kaab Yēyiin

44 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo /kakeewunyee tukun chēbo koomānuut mbareen nto tēē yoo kunyōōr :chiito ake ānkōōyēēn subak. Wēētii :chiichoo ām ng'erekweek ānkuwokwaalta tukuukyii tukul chēē boonto ankwaal mbaraanaata."

45 Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk yoo chēēng'ē :chiito ake sanayeek chēē kāroorānēch,

46 nto yoo kānyōōr sanayaanteet akeenke nyēbo koomānuut wokwaalta kiy ake tukul nyēē boonto ankwaal sanayaantaanaata.”

Tyoonkōōchēētaab lēkwēlēēt

47 Kimwooy subak :Yēēsu kule, “Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo keeluumta :biiko alake nēētiit tōōliilēēt āriit ankunam *burburiinēk chēē chaang' chēē makerkeey.

48 Yoo kaakunyyi :burburiinēk nēētiit, kōōchuut :tēkiik kuchō sakaramteet. Nto yityo kōōbuur ng'wēny ānkulēkwēl burburiinēk choo kāroomēch ānkōōkoochi kērēb ānkumēto choo miyootēch.
49 Wuu nyooto ām bēsyēētaab tabantaab kōōrooni! Makukwa :malayikaanik ānkulēkwēlunēē biiko choo miyootēch wōlēē mii :choo churtootiin.

50 +/Mākēētōōrchi biiko choo miyootēch wōlēē bo maat nyēē irikiitiē wōlēē mākung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.”

Kāānēētiisyēēt nyēē lēēl āk nyoo kibo kēny

51 Yu kēēwoong' :Yēēsu kumwoooy ng'aleechaa, kuteebbee rubiikyii kule, “Ōkāsē ng'aleechuutēchu?” Kukēt rubiikēy kule, “Ēē, kēēkāsē.”

52 Yooto nanyuun kumwooichi icheek kule, “Kunyoo, kāānēētiin ake tukul nyēē / kiikiineet kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin, kukerkeey chii nyēē inēmu ām chookēēnyii tukuuk chēē leelach āk chēē yōōsēch.”

*Kitay Yēēsu :biikaab saang'nyii
(Māārkō 6:1-6)*

53 Yu keewaany :Yēēsu kōōnēētiisyēē tyoonkōōchoochoo, kung'eetee yooto.

54 Nto lētuunoo kuyit Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Yooto kōōnēētiis ām *kōōtaab saayeet. Yu kakas :biiko wōlēē kiinēētitoooy, koolat ankuteebbee keey kule, “Wōlēē kinyōōrtoooy :chiichi ng'oomnātooni āk kāāmuukēywēēchu bo kwōng'uut ku ānō?

55 So! Mābo nee :wēēriitēnyi kāātoong'iintonoo? Mā kaamet nyoo / kēēkuurēē Maaryaa ānku ng'eetaabkaamet oob Yāākōbō, Yōōsēēf, Simōōni ākoo Yuuta?

56 Kēēboontē keey oob mbo cheebkaamet tukul? Kunyi ii, konyoorta ānō :chiichi ng'aleechu tukul?”

57 Kitay :bichoo Yēēsu.

Nto tēē yoo kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “-/Mākēēkoonyitē *wōōrkooyoo ām saang'nyii nto kōōng'waa, nteenee koonyitē :biikaab saang'ta ake.”

58 Manaayeyee wōlooto :Yēēsu ng'aleek cheē chaang' chēbo kwōng'uut kuuyu kimēēkoosēē keey :biiko inee.

14

*Ki ng'oo man :Yēēsu?
(Māārkō 6:14-29; Luuka 9:7-9)*

1 Kikas :Bāytooyiintēēt *Ērōōtē / kyoomtooy Yēēsu.

2 Kumwooichi motwoorikyii kule, “Bātisāniintēēt Yoowaana :nyooto nyēē kookung'eetee meet! Kiyooto nyi ōkāsē kuyēyiisyēē kāāmuukēywēēchoo bo kwōng'uut.”

3-4 Kimiitē yēē kichoomnyo :Ērōōtē āk Erootyaa koorkēētaab ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kimwoochinē :Yoowaana Ērōōtē kule, “Makaraam 'intii ng'eetaabkoomēt kusobē.” Yooto kōōwuruur :Erootyaa Ērōōtē kukerta Yoowaana kōōtaab kibratiisyek.

5 Kimāchē yooto :Ērōōtē kubakach Yoowaana nteenee kiiywey biiko, kuuyu kichāmtooy :bichoo kule *wōōrkooyoontēēt :Yoowaana.

6 Nto miitē yēē / kikyoomē saakweet nyēē king'ērēkyinēē :Ērōōtē bēsyēēt nyēē /kikēēsichēē, chokutuumēē :chēēbtaab Erootyaa taayeetaab biiko. Yooto kung'erech :Ērōōtē kut

7 kōōwoolchi keey chēēbooto kule ikoochinē kiyēē kateeb.

8 Wokuteebbee :chēēboo kaamet nto tēē yoo chokumwooichi Ērōōtē kule, “Āmāchē mētitaab Yoowaana /kēēyibunēēnoo kibseesweet!”

9 Yooto kwoorookēn :Bāytooyiintēēt, nteenee kuuyu kikiikōōwoolchi keey chēēboo ām taayeetaab tāyēēkyii, kumwaayta /kēēyēchi kiyooto kitēēbē.

10 Kunyoo /kibokeechwenta mētitaab Yoowaana ām kāābrātiisyō

11 nto yityo /kēēyibchinēē chēēbkēy kibseesweet. Kunam :chēēboo mētotoo ānkuyibchi kaamet.

12 Lētuunoo bokumuy Yoowaana :rubiikyii nto yityo bokumwoochi Yēēsu.

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Māārkō 6:30-44; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

13 Yu / kābokyoomchi Yēēsu ng'aleechaa, kung'ēētyēē wōlooto kimii ānkwoooyēē mwēēnkēēt kumāchē kuba yēē kimālēēkit :chii. Nto kukāsē :biiko kuu nyooto, koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwaalach Yēēsu.

14 Kurēkunēē :Yēēsu mwēēng', ankukas biiko chēē ki chaang' miisin, kukāsyi kiisayta ānkōōsoobchi bōōrwēk.

15 Nto kwimēnē :kōōrēēt, kōōnookyi :rubiik ānkumwoochi kule, "Ntēē kāākwimēn :kōōrēēt ānku suurkwēēnnyyoo :wōli! Mwooochi bichu simkuroot subokwaalaat āmiik chēē kāriibēē moonikwaa."

16 Kuwāl :Yēēsu kule, "Mēērook kuba. Ōkoochi :akweek kiyēē kaam."

17 Kukētyi :rubiik Yēēsu kule, "Ntēē mukaati-inék muut āk *burburiinék āyēēng' baateey chēē kēēboontē!"

18 Kumwoochi :Yēēsu kule, "Ōkōōnoo baa āmiichooto."

19 Kumwooy :Yēēsu kule kōōbuur :biiko yoo bo saatyet. Nto miitē yoo kunam mukaatiinékēy muut āk burburiinékēy āyēēng' ankukas barak kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kubchēchinoot biiko.

20 Kyoomiis :bichoo tukul kut kubiyooong'iis. Nto bērē kōōruruuchoot :rubiik āmiik chēē / kikiituuchaat, kuniyiy kērēboonik taman āk āyēēng'.

21 Biiko chēē kyaam āmiichu ku murēnik kisyēērōōk muut /kumānāākiyyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

*Kiwēēsyētēē :Yēēsu bēēko barak
(Māārkō 6:45-52; Yoowaana 6:15-21)*

22 Yooto bakeenke, kōōkiimchi :Yēēsu rubiikyii kulaany mwēēnkēēt simkoonto kutākumii :inee kōō-āmiisē biiko.

23 Nto yu kāākōō-āmiis bichoo, koottooch nkityō lekemeet ake barak wokusaay. Kwiimēnē :kōōrēēt kutākumii :inee wōloto nkityō.

24 Yooto tukul, kikiikuwo :mwēēnkēēt tōōliil kwēēn ānkimiitē kōōsooyēnē :wusōōnēēt.

25 Nto yu kāāg'ēēyēn :kōōrēēt, kuwēēsyētēē :Yēēsu bēēko barak ākoy wōlēē kimii :rubiikyii.

26 Nto bēērē kukas :rubiikyii kuwēēsyētoonunēē tōōliilēēt, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Chii ēē, nto āyiin!” Kumwooyē kuu nyooto kōōnchōōyōtōōs bakeenke nyēē kāākubōōtoon.

27 Yooto kumwoochi :Yēēsu rubiichooyē kule, “-Mōōmuuyē! Nto yu anii nyoo.”

28 Kukāsē :Bēērō kuu nyoo, kumwooyē kule, “Yoo inyiing' ii, Mokoryoontēēt, imwoowoo āwēēsyētēē bēēko barak ākoy wōlōo imiitē.”

29 Kuwālchi :Yēēsu Bēērō kule, “Chōō naas.” Kurēkunēē :Bēērō mwēēng' ankootaar bēēko barak ānkutākyi keey Yēēsu.

30 Yu kakas wusōōnēēt, kunyokoriit ānkutoow kuling'taat. Yooto kutooree kāānchōōyōtōō kule, “Wōōy, ānkiisārwwoo wē, Mokoryoontēēt!”

31 Kōōyokooyto :Yēēsu āwut ankunam Bētērō. Nto tēē yoo kumwoochi kule, “So, ntēē iyābē kuu nyi? -Mēēkoosēēnoo keey?”

32 Nto yu kaakulaany :tukwaay mwēēng', kuteeman :wusōōnēēt.

33 Kukutunkyi :biiko choo kimiitē mwēēng' Yēēsu kumwooyē kule, “Kubooyiit man, inyiing' Lakwataab Yēiin.”

*Kiisooob :Yēēsu biikaab Keneesareet
(Māārkō 6:53-56)*

34 Nto yu kaakwaay, bokōōyyoonyēē yēē / kikēēkuurēē Keneesareet.

35 Yu kēēnkēt :biikaab wōloto kule ki Yēēsu :nyooto, kukuurootēē biiko soong'wēk chēē ki laatoos. Kikiimutyi Yēēsu biiko tukul chēē kimnyoon-tōōs.

36 Kusoom :bichooto kimnyoontōōs Yēēsu kule, “Ichāmwēēch kēētiiny buch maaseekaab kotoootookaab sireeng'uung'.” Kisob :chii ake tukul nyēē kitiny maaseechaa.

15

Tooytoochiintōōs :mākuutēkaab Yēiin āk kiru-utēkaab Farisaayeek

(Māārkō 7:1-13)

1 Nto mii bēsyēēt ake, kukwaanee *:Farisaayeek alake āk kāānēētikaab kiruutēk Yēērusālēēm anku-teebee Yēēsu kule,

2 “Ām nee yu mārubē :rubiikuuk ntāsimuutēkaab mbo kuuko? Ntēē -mēēntāsiimē :icheek āwunnyēk nto āmiisyē?”

3 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Ntēē ōkwētyinē akweek mākuutēkaab Yēyiin ankoorub ātēbuutēkaab mbo kuukoong’?

4 Kimwooy oob :Yēyiin kule, ‘Iywey kōōn āk koomēt?† Chii nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē :meet.’†

5 Nteenee ūmwooyē :akweek kule yoo kāmwooichi :chii kaamet nto kwaan kule, ‘Kiito ake tukul nyoo kātāākōōnook, kukyaasat kubo Yēyiin,’

6 nto yooto mēēbērē māchāktōōs kooywey sikiikyii. Ūmōōntooy :akweek kuu nyiitēnyi ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankoorub ātēbuutēkwook nkit.

7 Öyēyē keey sōō kutyaa kule ūchurtootiin! Kibēēr :wōōrkoooyoontō bo Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule:

8 ‘Koonyiteēnnoo :bichoo kuutuw,
āmāboontēēnnoo moo.

9 Ānkoo kasaaya :bichoo, -māākāsyinē,
kuuyu chōōnēē :kāānēētiisyēēng'waa wōlēē mii
:biich buch.’†”

Nee :nyēē yēyē chiito kumātililiit ām wōlēē mii :Yēyiin?

(Māārkō 7:14-23)

10 Nto miitē yoo, kumwooichi :Yēēsu biiko kuyisyi keey inee nto yityo kumwooichi kule, “Okas baa ng'ālyoontooni:

11 Mēēbērē kiyēē iwutē kuutiitaab chii :nyēē yēyē chiichoo kumātililiit, nteenee nyēē yēyē kumātililiit ku kiyoo chōōnēē kuutiinyii.”

† **15:4** Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16 † **15:4** Chuy. 21:17; Laawi. 20:9

† **15:9** Isaaya 29:13

12 Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kōōnookyi :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “Kēēnkēt :inyiing’ kule kāng’woonchi *Farisaayeek :ng’aleechaa ‘kēēmwooyē?’”

13 Kuwālchi :Yēēsu kule, “+/Makeeng’eehta keet ake tukul nyēē kimāchoonē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy.

14 Kunyi -mooyiimee keey :akweek Farisaay-eechaa. Kōryootiin :bichoo. Nto yoo kēēntōōchi :cheebkoraatyaanteet ake ake, kōōsuuchinē :tuk-waay ng’wēēn.”

15 Yooto kumwooy :Bētērō kule, “Iboorwēēch ng’aleechaa bo tiliilinto.”

16 Kuwālchi :Yēēsu kule, “So, ākoo mānōōnkēt kura?”

17 -Mōōnkēt :akweek kule kiy ake tukul nyoo wēētēē kuut kuwēētii moo ānkuwokuwo saang’?

18 Nto ng’aleek choo kwoonēē kuut kukwooneē :choo mēt ānku chooto chēē yēyē chiito kumātililiit.

19 Kiyēē chōōnēē mēt ku kāāsōōtēywēēk chēē miyootēch kuu chēbo rumiisyēēt, martaayeet, sikornateet, chōōrsēēt, mōlōlchinooyēētaab ng’al āk ng’ōōmsēēt.

20 Tukuuk chooto chēē yēyē chiito kumātililiit. Nteenee yoo koomiis :chiito kumaneentasiim āwut, māyēyē :yooto kumātililiit :chiichoo ām wōlēē mii :Yēyin.”

*Kiyēētyēēchi :Yēēsu cheebyoosya nyēē kimā Chee-byutayaa
(Māārkō 7:24-30)*

21 Yu kang'eetee :Yēēsu yooto ākoo rubiikyii, kuwo ākoy kōōrēētaab kiriinkēētaab Tiirō āk Sitōōn.

22 Yooto kuchōōnchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kibōloobōl kumwooyē kule, "Mokoryoontēēt, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiri-ireenaa! Mii kōōyiimē chēēbnyuu :tāmirmiryēēt nyēē miyaat."

23 Mānāāwālchi :Yēēsu cheebyoosyaanaa ng'ālyoo ām baanaa. Yooto kubēēchi :rubiik Yēēsu ankusaaysaay kule, "Mwooichi, naas, kuwēēchi keey ntēē kābōloobōlloot kuu nyi."

24 Kuwālchi :Yēēsu cheebyoosyaanaa kule, "Cheebyoos, / kikiyyookwoo anii baateey wōlēē miitē :biikaab *Isrāyēēl choo kēēchiir chēē kiikubootyo."

25 Kōōnookyi :cheebyoosyeet Yēēsu, kukutunyēē taayeenyii ānkumwoochi kule, "Ānkiiyēētyēēchoo ōō, Mokoryoontēēt!"

26 Kulēēnchi :Yēēsu, "Makaraam / kiinēm āmnyoontēētaab lēēkōōk / ānkēēmētyi ng'ōōkin."

27 Kuwālchi :cheebyoosyaanaa kule, "Wuu nyooto sinee ōō, Mokoryoontēēt, ntēē āmē mbo :ng'ōōkin seeserik yoo āmiisyē :biikwaa."

28 Yu kāmwooy :cheebyoosyaanaa kuu nyooto, kuwālchi :Yēēsu kule, "Cheebyoos, kuuyu 'ikoosēēnoo keey miisin, / kāākēēchāmuung' kuu wōloo 'kēēmāktooy.' Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto kusobē bakeenke :chēēbtaab cheebyoosyaanaa.

Kiisoob :Yēēsu biich chēē chaang' chēē kimā Yuutayeeek

(*Māārkō 7:31-37*)

²⁹ Nto tēē yoo kung'eetee :Yēēsu yooto kumur sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kiitooch yēē tōrōōr ānkōōbuur ng'wēny sukōōnēētiis.

³⁰ / Kikiimutyi biiko chēē chunkutootiin, chēē kōryootiin, chēē sōnkōchootiin, chēē kirātākiis :ng'ēlyēēbik āk alak chēē chaang' / ānkiikoochi taayeetaab Yēēsu. Kōōsoob :Yēēsu bichooto tukul.

³¹ Yu kakas :biiko kung'āloolē :choo kikirātākiis :ng'ēlyēēbik, kāsobcho :choo kisōnkōchootiin, kubeesyet :choo kichunkutootiin ankukasta :choo kikōryootiin, koolat ānkusilto Yēyiintēētaab *Isrāyēēl.

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk ang'wan

(*Māārkō 8:1-10*)

³² Nto miitē yoo kukuur :Yēēsu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiiburtē keey bēsyōōsyēk sōmōk āmāmii :kiyēē āmē! Mēēbērē +māāmwoochi kuba kumanaaam kiy kuuyu imuuchē kōōmiistoochi :kēmēwuut kēltaab too.”

³³ Kuwāl :rubiikyii kule, “Nto wōlēē sikeenyoorte āmit chēē yēmē biich chēē tēē chu ām suurkwēēnooni ku ānō?”

³⁴ Kuteebēe :Yēēsu kule, “Ōboontē mukaatiinek ata?” Kuwālchi :rubiik kule, “Kēēboontē tisab āk *burburiinēk chēē ng'ēri.”

³⁵ Yooto, kumwoochi biiko kōōbuur ng'wēny nyēē katet keey.

³⁶ Nto tēē yoo kunam mukaatiinechaa tisab āk burburiinēk, nto yu kāākubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot biiko.

³⁷ Kwoomiis :biiko tukul kut kubiyoong'iis. Nto yu kēēruruuchoot :rubiik āmiik chēē king'ēt, koonyiit kērēboonik tisab.

³⁸ Nto laatitaab biiko chēē kyoomiis, ki kisyēērōōk ang'wan / kumānāākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

³⁹ Nto mii yoo nanyuun, kōō-āmiis :Yēēsu biiko kubēēchi keey ankulaany :inee mwēēnkēēt ākoo rubiikyii ānkuwo ākoy saang'ta ake nyēē / kikēēkuurēē Makataan.

16

*Kitay :Farisaayeek kōōyēnchi Yēēsu
(Māārkō 8:11-13; Luuka 12:54-56; 11:29)*

¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi *:Farisaayeek ākoo *Satukaayeek Yēēsu kumāchē kutyem. Kimwoochi kuyēchi icheek kiy nyēbo kwōng'uut sukōōnkētēē kule boonto :inee kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy.

² Nteenee kuwālchi :Yēēsu kule, “Yoo imēnē, ōmwooyē :akweek kule, ‘Māākumusēs tuun :kōōrēēt, kuuyu arraa :wōliin bo barak.’

³ Nto yoo bo kōrrōōn, ōmwooyē kule, ‘Yiwoot ra, kuuyu kaarraniit :wōliin bo barak ānkutuuluunkēnoot.’ Ōnkētē :akweek kiyēē ibooru :wōliin bo barak yoo kaarraniit -āmōōnkētē kiyēē ibooru :ng'aleek chu ūkāsē kuyēyāktōōs.

4 Biich chēē miyootēch choo kiikutēwēchākiis :chēē tēebē / kēeyēchi kiy nyēbo kwōng'uut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uut chēē +/ mākiiboorchi ku choo kibo Yoona.”

Yoto kubakaakta :Yēēsu bichooto ānkuwēētēē mwēēnkēēt āk rubiikyii.

*Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Farisaayeek āk *Satukaayeek
(Māārkō 8:14-21)*

5 Nto yu kayit tōōliilēēt biitooniin, koosoot :rubiik kule kikiikuwuutyēē mukaatiinek.

6 Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Farisaayeek āk *Satukaayeek.”

7 Kung'alaalee :rubiichoo ng'aleechaa ānkumwooy kule, “Kāmwooy kuu nyooto kuuyu manaakeenamaanu mukaatiinek.”

8 Nto yu kēēnkēēt :Yēēsu kiyēē king'ālooleē :rubiikyii, kuteebree kule, “-Mōōkoosēēnoo keey kāroomin? Ām nee yu ūmiitē ūmwooyē kule manoonamaanu mukaatiinek?

9 Māānōnkēēt kiy ākoy kura? -Mōōsōōtē mukaatiinechaa ki muut choo kyoomē :biiko kisyēērōōk muutu āk kaatuukanik choo kyōōruruuchē kuniyiy kērēboonichoo?

10 Nto mbo naas mukaatiinechaa ko tisab choo kwoomē :biiko kisyēērōōk ang'wanu āk kaatuukanik choo kwōōruruuchē kuniyiy kērēboonichoo?

11 Ām nee simōōnkēēt kule kāmāāng'āloolwook kuruhta keey āmiik? ! Kāāmwoowook, ūriibēē keey

16:4 Mat. 12:38; Luuka 11:16; Yoowa. 6:30 **16:6** Luuka 12:1

16:8 Mat. 14:31 **16:9** Māārkō 6:52 **16:9** Mat. 14:20 **16:10**

Mat. 15:37

kiyēē bāyēēnook :Farisaayeechaa āk Satukaay-eechaa!"

¹² Yooto nanyuun, kōōnkēt :rubiichoo kule mēēbērē kimwoochinē icheek :Yēēsu kuriibēē keey āmiik nteenee kimwoochinē kuriibēē keey kāānēētuutēkaab Farisaayeek āk chēbo *Satukaayeek.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēēsu
(Māārkō 8:27-30; Luuka 9:18-21)*

¹³ Yu kāwokuyit :Yēēsu ākoo rubiik rōōrōōkēētaab *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi, kuteebbee rubiikyii kule, "Mwooyē :biiko kule *Wēritaab Chii, ku ng'oo?"

¹⁴ Kuwālchi :rubiik kule, "Mwooyē :alake kule in-yiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eli-iya, nto alak kumwooyē kule Cheremnyaa nto ku ake ām *wōōrkooyikaab Yēyiin nyēē kaakung'eetee *kāābkwoombiich."

¹⁵ Kulēēnchi Yēēsu, "Nto akweek, ōbērē anii ku ng'oo?"

¹⁶ Kumwooy :Simōōni Bētērō kule, "Inyiing' *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin."

¹⁷ Yooto kumwooy :Yēēsu kule, "Simōōni araab Yoona, ibēruuroot. Mā chii :nyēē kāng'oong'uung' ng'aleechu, nteenee Baaba anii nyoo miitē kibkōōnkōy.

¹⁸ Kunyi, +māākuuriing' kule Bētērō* ānku +māātēēkyi kitawaani kōōnyuu nyēē -mēēbēlē :Buunyoontēēt.

16:14 Mat. 14:2; 17:10-13; 21:11 **16:16** Mat. 4:3; 14:33; Yoowa. 6:69; Yēyuut. 14:15 *

16:18 Ibooru :kaaynaani kule kitawheet. Luuka 22:32; Yoowa. 1:42; 21:15-17; Kala. 2:6-9; Ēfēēs. 2:20

19 +Māākōōniing' kāāmuukēywēēk chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiy ake tukul nyēē ikērē ām kōōrooni, +/makeeker ām kibkōōnkōy. Nto nyēē iyootē ām kōōrooni, +/makeeyaat ām kibkōōnkōy."

20 Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kōōkiimchi rubiikyii masimkumwaaytaat kule inee :Kāārārookiintēēt.

King'alaalee :Yēēsu meenyii āk ng'eeteenyii bo meet

(Māārkō 8:31-33; Luuka 9:22)

21 Kuchakee yoto kuwo taay kutoow :Yēēsu kumwoochinē rubiikyii kule ākoy kuwo :inee Yēērusālēēm ānkubuntēē nyāliluutēk chēē chaang' ām āwunnyēkaab booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk. Kimwooy mbo subak kule ākoy /keebakach inee nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.

22 Yoto kuwēēto :Bētērō Yēēsu komos ānkumwooichi kule, "Acha ōō, Mokoryoontēēt! Mēērook kuyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo ām wōlēē imiitē!"

23 Yoto kōōtuukyi Bētērō batay ānkumwooichi kule, "Sateenaa keey wē, Syeetaani! -Mēēyēku kāānākuut ām wōlēē āmiitē. 'Isōōtē kuu wōlēē isōōtitoooy :biiko, āmēēbērē kuu wōloo māktooy :Yēyiin."

Wuuyinto nyēē bunteē :rubiintēētaab Yēēsu

(Māārkō 8:34—9:1; Luuka 9:23-27)

24 Nto tēē yoo kumwooichi :Yēēsu rubiikyii kule, "Chii ake tukul nyoo māchē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē māchē :mooyēēnyii amanyokoriit

meet.[†] Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba.

²⁵ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

²⁶ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo? Nto kiy nee nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonooto?

²⁷ Āmiitē :anii, *Wēritaab Chii wāāchōōnii ām Lēbkēēyyēētaab Baaba āk malayikaanikyii, ānkuchāāyēchi chii ake tukul kurubta keey kiyēē kiikuyey.

²⁸ ! Kāāmwoowook, mii :biiko alake yu cheē mābēku kumanaakas Wēritaab Chii kuyibu bāytooyiisyēēnyii.”

17

*Kiweek :eertaab Yēēsu
(Māārkō 9:2-8; Luuka 9:28-36)*

¹ Nto yu kakeeyta :bēsyōōsyēk lo, kulaang'ta :Yēēsu ākoy tulwēēt ake barak, kuboon-tootē keey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō.

[†] **16:24** Yoo /kākēēwēēkyiin yuutēyu ng'ālyoo āk ng'ālyoo kum-wooyē kule 'ankunam murtooywoontēēnyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. **16:24** Mat. 10:38-39; Luuka 14:27; 1Bēt. 2:21

16:25 Luuka 17:33; Yoowa. 12:25 **16:27** Tyēēn. 62:12; Cherem. 17:10; Mat. 13:41-42; 25:31-46; Yoowa. 5:29; Room. 2:6; Ng'oong'. 22:12 **17:1** Mat. 26:37; Māārkō 5:37; 13:3

2 Kumiitē wōlooto, kuweek :eertaab Yēēsu kukāsē rubiik, koolekecheech kuu asiista. Kileelakiitu :nkicheek sirookyii kule mang'!

3 Yooto kukas :rubiichoo *Muusa āk *Eliya kwoomē lōkōoy āk Yēēsu.

4 Kulēēnchi :Bētērō Yēēsu, “Mokoryoontēēt, karaam nyēē tyaa kēēmiitē yuutēyu. Kany ateech kēryōōnik sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo *Eliya.”

5 Kutakung'āloolē :Bētērō, kuchō :boolteet nyēē ki lebkeey miisin ankoolaambuuch icheek ānkuchōōnēē :kuutiit booltaanaata kumwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē ānkāāng'ērēkyinē. Kunyoo, ōkāsyinē kiyēē mwooyē.”

6 Yu kakas :rubiichoo kuutiinaa, kumuuyo ānkōōbutyi ng'wēny kukubuy kuut.

7 Kuwo :Yēēsu yooto ankutabtab icheek kumwoochinē kule, “-Mōōmuuyē, ōng'ēetyē.”

8 Nto yu kēētōrōōr :rubiichoo mētēwook, māmiitē :chii ake tukul nteenee Yēēsu nkit.

9 Yu kimii kurēkunēē lekem, kōōkiimchi :Yēēsu rubiichoo kule, “-Mōōmwooichi chii kiyēē kookas, ākoy yoo /kaakiing'eetee *Wēritaab Chii meet.”

*Kiineet :Yēēsu wōlēē kiwuu :chōōnēētaab *Eliya
(Māārkō 9:11-13)*

10 Kuteebēe :mbo Bētērō Yēēsu kule, “Ām nee naas, sukumwooyē :kāānēētikaab kiruutēk kule māchāktōōs kōōyēēw *:Eliya kurook, nto chōōnii *:Kāārārookiintēēt?”

11 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Mwooyē :bichoo man. Intōōwu :Eliya sukukaramiit :kiy ake tukul.

12 !Kāāmwoowook, kiikuchō Eliya ānkimēēnkētē :bichoo, nteenee kiyeyee kiy ake tukul nyēē kimāchē. Nto ām kēēlto nyēē wuu nyooto, makunyalil *:Wēritaab Chii ām āwunnyēkaab bichooto.”

13 Yooto nanyuun kōōnkēt :rubiichoo kule kimiitē :Yēēsu kung'āloolēē Bātisāniintēēt Yoowaana.

Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin

(Māārkō 9:14-29; Luuka 9:37-43a)

14 Yu kāākurēk :Yēēsu āk rubiichoo, kuba ākoy yoo kimiitē :rubiik chuut alake kuboonto keey biiko chēē kichoong'ēch chēē kikiikōōruruuch keey. Yooto, kuchō :chiito ake ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu

15 ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, riiree wērinyuu nyēē boonto mēwuunkook. Iyiimē :bōōroo miisin kutōōrchinē kwaak mā nto ku bēēko.

16 Kāāmutyi rubiikuuk nteenee man-aakoomuuch.”

17 Yooto kumwooy :Yēēsu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseenaa keey! +Māābuurtook ākoy āyu? +Māāmuytoochook ākoy āyu? Omutwaa anii wēēroo.”

18 Kōōbēbēēto :Yēēsu tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee wēēroo. Yooto, kusob :wēēroo bakenke.

19 Nto miitē yoo kuboonto keey Yēēsu āk rubiikyii, kuteebbee :rubiik kule, “So, ām nee simaki-imuuch :acheek tāmirmiryoonoo miyaat?”

20 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Kuuyu -mōōkoosēēnoo keey kāroomin. Kāāmwoowook, nto ūboontē kaakaaseet nyēē mining' nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto ūmuuchē ūmwoochi tulwooni kule, ‘Ng'eetee yu ānkiiwē yuun’ kung'ēētē. Māmii :kiy nyēē ibēlook.

21 Mēēmuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu ny-ooto, yoo manoosaay ānkōōkir āmiisyēēt.”*

King'alaalee :Yēēsu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet

(Māārkō 9:30-32; Luuka 9:43b-45)

22 Nto yēē kimiitē kubēēsyētē :tukul ām Kalilaaya, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Mii / bokiiyokoochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni.

23 +/ Makeebakachaa nto miitē bēsyēētaab sōmōk / kiing'eeteenaa meet.” Kiyey :yooto kwoorookēniis :rubiik miisin.

Kikweyta :Yēēsu syuuruutaab Kōōtaab Yēyiin

24 Yu kayit :Yēēsu āk rubiikyii Kaabernaam, kukwa :kāāruruukikaab *syuuruutaab *Kōōtaab Yēyiin ankuteebbee Bētērō kule, “Mākwēyē :kāānēētiintēēng'woong' syuuruut nyēbo Kōōtaab Yēyiin?”

25 Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēyē.” Kuwo :Bētērō kō, nto baanta nyooto māchē kung'alaal, kumwoochi :Yēēsu kule, “Ikāsē :inyiing' kule nee ūō, Simōōni? Ng'oo :nyēē kwēchinē bāytooyikaab kōōrooni syuuruut? Lōkōkwaa nto biiko alak?”

17:20 Mat. 13:31; 14:31; 21:21 * **17:21** Mātinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 21. **17:23** Mat. 28:6; Māārkō 8:31 **17:24** Chuy. 30:13-14

26 Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēchinē :biiko alake.” Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ākoo tookunoot kule mākwēyē kiy :lēēkōōy.

27 Nteenee yoo simākēēkustoochi bichu, iwē ākoy tōōliil ānkiwiirchi ntawaaniit bēēko. Nto *burbury-oontēēt nyoo bo taayta inam, ing'aany kuutiinyii. +Meenyoorte āriit beesyaanteet nyēē yēmē kuk-weytee :biiko āyēēnku syuuruut. Iyibchi bichoo kubo syuuruut nyeenyuu ākoo nyeeng'uung'.”

18

Ng'oo :nyēē wōō?

(*Māārkō 9:33-37; Luuka 9:46-48*)

1 Nto mii bēsyēēt ake, kuteebbee :rubiik Yēēsu kule, “Ng'oo :nyēē wōō ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin?”

2 Kukuur :Yēēsu leekwa nyēē mining' kōōyyoong'to keey rubiik

3 ānkulē, “! Kāāmwoowook, yoo kamooweekse ūbuur kuu wōloo wuunto :lēēkōōy chēē minkēēch, mākoy kōōwut :chii ām akweek bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

4 Kunyi, nyoo yibē keey ng'wēny kuu leekwa, ku wōō :nyooto miisin ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

5 Nto nyoo tōrōōchē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kukaakutoroochaa anii.

Ōriibēē keey kentaayeet

(*Māārkō 9:42-48; Luuka 17:1-2*)

6 Chii nyoo kaken ake nyēē takukuskus ām kāāyēnēēt, kumisyinē /kēērātyi rwaa nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta.

7 Tyaa sōō :ng'wooninto nyēē mākunyōōr :biiko choo kēntooy biich. Mii :biiko chēē makuchen biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chiichoo kēnē ake.

8 Yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' nto kereen-keeng'uung' itayaa, itilte! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke nto ku kereeng' akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay nto ku kērēēnkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.

9 Yoo kēēsākyiing' koong'uung' itayaa, ilōōtu! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iyuu kimekoong'nyaa kusiir iboontē koonyek tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo."

Māmāchē:Yēyiin kubot:chii ake tukul

(Luuka 15:3-7)

10 Kitas taay :Yēēsu kumwooichi rubiikyii kule, "Ōriibē keey! -Mōōmōōntooy ake tukul ām chu tākung'ārn̄g'ār. Kubooyiit man, tinyē :icheek malayikaanikwaa chēē boonto keey Baaba ām kibkōōnkōy ākookoy.*

12 Yoo boonto :chii kēēchiirēkyii bokol ānkubot :akeenke ii, kuyēyē kule nee? Bākooktooy oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool ankuwokucheeng'aat nyoo kābotē?

13 Kubooyiit man, ng'ērēchē miisin kubo nyooto akeenke kusiir chuut alak.

14 Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāmē :kōōn nyoo mii kibkōōnkōy kubot mbo :akeenke ām bi-chooto tākung'ārng'ār."

*Choolwookātēēt ākoo nyooyeetaab kaat
(Luuka 17:3-4; Mataayo 16:19)*

15 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Yoo kāchoolwookēnchiing' :ng'eetaabkoomēt iwēētē komos ānkuwēēboorchi lēēluutyēēnyii. Nto yoo kākāsuung', 'kukēēyisu inee.

16 Nteenee yoo kāmākāsuung', iwēētē keey chiito ake nto ku biich āyēēng', sukumiitē :biiko āyēēnku nto sōmōku :chēē chāmchiintōōs kule wuu nyooto / sikiitiil ng'ālyoo.

17 Nto yoo kāmākāsyi bichoo, ōmwooichi booyikaab kanisa ng'aleek tukul. Nto yoo kāmākāsyi booyichoo, ūyib inee kuu wōloo / kēēyibtooy chii nyoo -mēēnkētē Yēyiin nto kuu kāāruruukiintēētaab *syuuruut."

18 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kiy ake tukul nyēē ōkērē ām kōōrooni, +/ makeeker ām kibkōōnkōy. Nto kiyēē ūyootē ām kōōrooni, +/makeeyaat ām kibkōōnkōy.

19 Āmwoowook subak kule, yoo kākāsyiin :biiko āyēēnku ām kōōrooni yoo sooyē kumāchē kiito ake, kuyēchinē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu wōlēē kāmāktooy.

18:14 Yoowa. 10:11-15 **18:14** Luuka 3:6; Room. 15:16; Ibu. 5:9;
2Bēt. 3:9 **18:15** Laawi. 19:17; Kala. 6:1 **18:16** Kiruu. 19:15;
Yoowa. 8:17; 2Kōōr. 13:1; 1Tēm. 5:19; Ibu. 10:28 **18:17** Room.
16:17; 1Kōōr. 6:1-6; 2Kōōr. 6:17; Tiitō 3:9-11 **18:18** Mat. 16:19;
Yoowa. 20:23 **18:19** Mat. 7:7

20 Yoo kātuuyo :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kuyēyiisyēē kaayneenyuu, āboontē keey āk icheek.”

/Kēēnyōōchinē keey kaat

21 Nto miitē yoo kuteebē :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, māchāktōōs ānyōōchi kaat ng'eetaabiya areet ata yoo kāchoolwookēnchoo? Ara, ākoy areet tisab?”

22 Kukētyi :Yēēsu kule, “-Mēēnyōōchinē kaat areet tisab baateey, nteenee kunyil tāmānwookik tisab āk tisab.”

23 Yooto kumwooy :Yēēsu kule, “Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin: Kimwooichi :bāytooyiintēēt wootwookiyyii kukwa / bokeeng'alaalee wōlēē kiwuu :yiisyōōnuutēkwa.

24 Kiboonto :wootwookiintēēt nyēē kibo taay bēsēnto nyēē wōō miisin.†

25 Nto kuuyu ki wōō :bēsēnno nyēē kimēēmuuchē kuyaakta, kumwooy :mokoryoontēēt kule / kyaalta wootwookiintoonoo āk kanyii tukul kunam wōlēē mii :cheebyoosyeenyii, lōkōkyii āk kiy ake tukul nyēē kiboonto / keeyaaktee bēsēnooto.

26 Kukutunyēē :wootwookiintoonoo taayeetaab mokoryoontēēnyii ankuriiree keey kule, ‘Lēyyē, mokoryoontēēt, tēēkōōnoo sōō bārooyinto sāāyookuung' bēsēnnng'uung' tukul.’

27 Kuriiree :mokoryoontoonoo chiichoo ānkōōmiisyi bēsēnooto kootyaaktaayakay.

28 Nto yu chuytooy :wootwookiintoonoo saang' kutuuyēē wootwookiintēēt nyiin ake. Kiboonto :nyoo bēsēntaab nyiitēnyi nyēē mābo laat.[‡] Yooto kutēryēkyinē nyiin kumāchē kookeet ānkubērē, 'Yookwoo bēsēnnyuu!'

29 Kukutuny :nyiin ankusaaysaay murēētkēy kule, 'Murooni, tēēkōōnoo bārooyinto ēē, wē, sāāyookuung' bēsēnng'uung!'

30 Nteenee kitāyiis :chiichoo ānkukwēr nyiin ākoy kōōk wokurat ākoy bēsyēēt nyēē kayaaktee bēsēnnoo!

31 Nto yu kakas :wootwookik chuut alake kiyēē kayeyakay, kunērēēkiis miisin ānkubokumwoochi mokoryoontēēng'waa kiyēē kiyeyakay.

32 Yu kakas :mokoryoontēēt ng'aleechaa, kukuur wootwookiintoonoo ānkumwoochi kule, 'Iyēku sikoran. Yu kwēēriirēē keey :inyiing' āmiiisuung' anii bēsēnnoo kwēēboontē tukul.

33 So, kwaaming' :nee simeeriiree :nkinyiing' wootwookiintēēt nyiin ake?

34 Kinyēēr :mokoryoontoonoo ankunam chiichoo kukerta kō kung'woonchi ākoy kuyaakta bēsēntaab biich tukul.

35 Kunyi, mākuyēwook :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu nyooto yoo -mōōnyōōchinē keey kaat."

19

*Kiineet :Yēēsu kule miyaat :bareetaab kooyēēy
(Māārkō 10:1-12)*

[‡] **18:28** Kiyēmē keey :bēsēnnoo āk tuch āyēēng' baateey. **18:33** Mat. 5:7 **18:34** Mat. 5:26 **18:35** Mat. 6:14-15; Ēfēēs. 4:32; Kolos. 3:13; Yāāk. 2:13

¹ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, kung'eetee Kalilaaya ānkutākyi keey yēēmēētaab Yuuteeya. Kisyēbunēē biitēētaab koong'asiis nyēbo āynēētaab Yoortaan.

² Kurub ām wōlooto :biiko chēē chaang' ānkōōsoob choo kimnyoontōōs.

³ Nto tēē yoo, kukwoonchi *:Farisaayeeek alake Yēēsu kumāchē kutyem, ankuteebbee kule, "Chāmwēēch :kiruutēk kukwet :chii koorkēēnyii kubo ng'ālyoo ake tukul?"

⁴ Kuwālchi :Yēēsu kule, "Manoosuman :akweek siruutēk yoo mwooyē kule, yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēēt, 'Kiyey murēn āk koorko,'[†]

⁵ ānkumwooy kule, 'Kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkēēnyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.'[†]

⁶ Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. Kunyoo -mēēbēēsyo :chii kiyēē ki-ikōōnoomnyo :Yēyiin."

⁷ Kuteeb subak :Farisaayeechaa kule, "Ām nee sukumwooy *:Muusa kule, kusirchinē :saanteet koorkēēt barweet nyēē bārēē kooyēēyto nto kwētē koorkēēt?"

⁸ Kukētyi :Yēēsu kule, "Kichāmwook akweek :Muusa ūkwētē kooruukwook kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkwook. Nteenee kimāwuu nyoo yu kibo taay.

⁹ !Kāāmwoowook, chii nyoo kwētē koorkēēnyii ām ng'aleek chēē mānāmē keey āk martaayeet, ānkulē

[†] **19:4** Toowu. 1:27 [†] **19:5** Toowu. 2:24 **19:5** Ēfēēs. 5:31 **19:7** Kiruu. 24:1-4; Mat. 5:31

keemut koorkēēt ake, kukaakumarta :chiichoo.”

¹⁰ Yooto kumwoochi :rubiik Yēēsu kule, “Yoo ākoo wuu chu :ng'aleek ām wōlēē miitē :murēno āk koorkēēnyii kukaykay kumēēmutiis :chii.”

¹¹ Kuwālchi :Yēēsu rubiikyii kule, “-Mēēmuuchē :chii ake tukul kucham ng'aleechu, nteenee choo kiikung'oonkyi :Yēyiin.

¹² Choong'ēch :ng'aleek chēē yēyē biiko kumākēēsyo. Miitē :alake chēē / kikēēsichē kumēēmuuchē kusich, kukilātē alak :biiko nto alak, kitay kēēsyēēt kubo bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nyoo imuuchē kucham, kucham.”

Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?

(*Māārkō 10:13-16; Luuka 18:15-17*)

¹³ Nto miitē yoo, /kiimutyi Yēēsu lēēkōōk kule kutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur. Nteenee kiisbury-oong'to :rubiikaab Yēēsu bichoo.

¹⁴ Kumwoochi :Yēēsu kule, “-Mooraany, nteenee ōbāroochi lōkōchu minkēēch kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

¹⁵ Yooto, kōōbēruur lōkōchoo, nto yityo kuwēēchi keey.

Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin
(*Māārkō 10:17-27; Luuka 18:18-27*)

¹⁶ Nto miitē bēsyēēt ake kuchō :chiito ake ankuteebbee Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, nee :nyēē karaam nyēē māchāktōōs ayey sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?”

¹⁷ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Ām nee yu 'keetee-beenaa kurubta keey kiy nyēē karaam? Yēyiin

baateey :nyēē karaam. Nto yoo imāchē siiminy nyēē karaam, iriib kiruutēkaab Yēyiin.”

18 Kuteebée :chiichoo Yēēsu kule, “Imwooyē kiruutēk nkōchō?” Kulēēnchi :Yēēsu, “-Meebakach chii, -meemarte, -mēechōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiynan,

19 iywey kōōn āk koomēt ankiicham laaty-eeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”[†]

20 Kumwooy :chiichoo kule, “Ntēē ārubē kiruutēchu tukul. Ara nee nyēē taakustaat?”

21 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Yoo imāchē siichurte, wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiikoochi bānoonik kiyēē 'kēēnyōōru. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.”

22 Yu kakas :chiichoo kuu nyoo, kusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu ki wōō :bāytit nyēē kiboonto.

23 Nto tēē yoo kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :chiito nyēē boonto bāytit bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

24 ! Kāāmwoowook, nyumnyum kōōwut *:tembes koong'taab sintaanii kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.”

25 Yu kakas :rubiik ng'aleechaa, kumuuyo misin ānkumwooy kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?”

26 Yooto kōōrōōtotoot :Yēēsu rubiichoo ānkumwooy kule, “Mēēmuuchāktōōs :ng'aleechu ām wōlēē mii :chiito, nteenee imuuchāktōōs :kij tukul ām wōlēē

[†] **19:19** Chuytaayeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20; Laawiik 19:18

19:19 Chuy. 20:12-16; Laawi. 19:18 **19:19** Māārkō 12:31

19:21 Mat. 8:21-22; Luuka 12:33 **19:22** Tyēēn. 62:10

mii :Yēyiin."

*Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēēsu
(Māärkō 10:28-31; Luuka 18:28-30)*

²⁷ Yooto, kumwooy :Bētērō kule, "Kēēnyōōru nee :acheek chu kookeebakaakte kiy ake tukul an-keerubiing?"

²⁸ Kumwooichi :Yēēsu kule, "! Kāāmwoowook, yoo bāytooyiisyē *:Wēritaab Chii āk Yēyiin ām kōōrēēt nyoo lēēl, +mōōbāytooyiisyē :akweek rubiikyuu tamanu āk āyēēng'. +Mōōtiilchinē ng'aleek ārootunwēēk taman āk āyēēng' chēbo Isrāyēēl.

²⁹ Nto chii ake tukul nyēē kaakubakaakta koorin nto mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet nto kwaan nto kaamet nto lēēkōōk nto ku mba-reenik kubo anii, mākunyōōr tukuuchoo kunyil bokol nto miisin, mākunyōōr *soboontaab kibchu-ulyo.

³⁰ Nteenee biiko choo yibē keey barak ām kōōrooni mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin, nto choo yibē keey ng'wēny ām kōōrooni mākubooyiit taayta ām Kaab Yēyiin."

20

Biikaab yiisyēēt ām mbareetaab musābiibuunēk

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kule, "Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēbo *musābiibuunēk. Kimusta :chiichoo bēsyēēt ake

19:26 Toowu. 18:14; Āyub 42:2; Cherem. 32:17; Luuka 1:37; 18:27

19:28 Mat. 25:31; Luuka 22:30; 1Kōōr. 6:2; Ng'oong'. 3:21 **19:29**
Mat. 6:33; 10:37; 25:46 **19:30** Mat. 20:16

kōrrōōn wokucheeng' biiko chēē kāyēchi yiisyēēt ām mbaraanaa.

² Yooto kukāsyiin :chiichoo āk biikaab yiisyēēt kule mākukwēchi bichooto beesaanik chēē / kikēēyēyiisyēē ām bēsyēēt akeenke. Yooto nanyuun kukwēr bichoo mbareen.

³ Nto yēē ki āsiiswēk sōmōk chēbo kōrrōōn, kuwo :chiichoo wōlēē kiiruruukyinē keey :biiko kumāchē yiisyēēt.

⁴ Kumwooichi chiichoo bichoo kule, ‘Obe :nkak-week bōōyēyiisyē mbareeng'waanii, sāākwēwook kiyēē yemaat.’

⁵ Kuba :bichoo.

Kiiyeey :chiichoo yooto āsiiswēk chēē kimāchē kuyitē lo āk yēē kimii āsiiswēk sokool wokukwēr biiko alak.

⁶ Chokuwo subak yēē kimāchē kumii :asiista taman āk akeenke. Kunyōōr subak biiko alak chēē kimii kēēyyoong'iis. Kuteebbee choo kule, ‘Ām nee yu sōōyyoonyēē :akweek yu kwiimēn?’

⁷ Yooto kuwāl :bichoo kule, ‘Kēēmiitē yu kuuyu māmii :chii nyēē kaakusireech kēēyēchi yiisyēēt.’ Kumwooichi :chiichoo bichoo kule, ‘Okwaa :nkak-week bōōyēyiisyē ām mbareeng'waanii.’

⁸ Nto yu kararakta :asiista, kumwooichi :chiichoo kibo mbaraanaa chiinyii nyēē kiiyyoonkyinē yiisyēēt kule, ‘Kuur biikaab yiisyēēt tukul ānkiikwēchi beesaanikwaa choo kāyēyiisyēē. Itoowunēē choo /kākēēsirē lēt ankiitas taay ākoy choo /kākēēsirē taay.’

9 Yooto nanyuun, kukwa :biikaab yiisyēēt choo / kikēēsirē asiistaab taman āk akeenke /ānkēēkwēchi beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke.

10 Nto yu kakwa :choo /kikēēnyōōyēē /kēēsirē, kubērē tōōs +/ mākēēkwēchi chēē chaang' kusuir chuut, nteenee / kikēēkwēchi icheek tukul beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke.

11 Kutoow :akeenke kuwookuutyēē chiitaab mbareet

12 kumwooochinē kule, ‘So, ntēē kāyēyiis :bichu / kātākēēsirē asiista akeenke buch, ānkiī-āyēēchēēnēēchacheek chu kakyaamee keey yiisyēēt ānkēēyōōtu asiistaab bēēt?’

13 Kuwālchi :chiitaab mbareet chiichooto kule, ‘Lēyyē, tilyaani, nee :nyēē miyaat? Kākēēkāsyiinē oob kule +/ mākēēkwēwuung' beesaanik chēbo bēsyēēt akeenke?

14 Wēēchi keey! Kaacham ākwēchi chiito nyoo kāchōōnii lēt beesaanik chēē tēē cheekuu.

15 Akoo -māāboontē :anii kāāmuukēywēēk ayeyee beesaanikyuu kiyēē āmāchē ayeyee? Nto katuuyiitiing' keey :moo kubo mooyēēnyuu nyēē lēēl ōō?’

16 Yooto kooteryeech :Yēēsu kule, “Nteenee biiko choo yibē keey ng'wēny mākubooyiit taayta, nto choo yibē keey barak mākubooyiit lēt.”

Nyēbo sōmōk kung'āloolēē :Yēēsu meenyii āk ng'eeteenyii

(Māārkō 10:32-34; Luuka 18:31-34)

17 Nto yu kimiitē :Yēēsu kōōtōōchē Yēērusālēēm kuwēēto rubiikyii taman āk āyēēng' komos ānkumwooichi kule,

18 “!Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēērusālēēm.
+/ Mābokiiyokoochi *Wēritaab Chii mbo kibkōrōs
cheē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk.
Makooruuustaa /keebakachaa

19 ānkōōyokoochoo biikaab Rooma.
Mākōōntosuuroo :choo ānkubirsēētoo kulālchoo
ānkukwērtoochoo *murtooywoontēēt. Nto miitē
bēsyēētaab sōmōk +/makiing'eeteenaa meet.”

*Wōō:ng'oo ām biikaab Kiriistō
(Māārkō 10:35-45; Luuka 22:24-27)*

20 Nto miitē yoo, kuchōōnto :cheebyoosyeetaab
Sebetaayo wērikyii ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu
kumāchē kusoomso.

21 Kuteebē :Yēēsu kule, “Imāchē nee?”
Kuwāl :cheebyoosyaanaa kule, “Chāmwoo
kōōbuurunēēniing’ :wērinyuu ake āwutaab
taay kōōbuurunēē :ake āwutaab kaataam ām
Bāytooyiisyēēng'uung' nyoo chōōnii.”

22 Kumwooichi :Yēēsu kule, “-Mōōnkētē kiyēē
ōsoomē. Ōmuuchē :akweek ocham ūbunteē
nyāliluutēk chēē +māānyōōru :anii?” Kuwālchi
.bichoo Yēēsu kule, “Kiimuuchē”

23 Kumwooichi :Yēēsu kule, “+Mōōnyālīilchē si-
nee kuu anii, ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē
kāāmuukēywēēk ākōōnook ātēbto nyēbo āwutaab
taay nto ku nyēbo kaataam. Baaba Yēyiin :nyēē
yēytoochinē biiko bārooyinwēchoo.”

24 Yu kakas :rubiik chuut alake tamanu
ng'aleechaa, kunyēērchi murēchooto āyēēng’.

25 Yooto kukuur :Yēēsu rubiichoo tukul
ānkumwooichi kule, “Ōnkētē kule bāytooyik

chēē mii kōōrooni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē ānkuboonto kāāmuukēywēēk kubiir chuut.

²⁶ Nteenee -mookany kuwuuyiit nyooto ām wōlēē ūmiitē :akweek. Kunyoo yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē chuut.

²⁷ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyēchinē chuut yiisyēēt.

²⁸ Kyāāchōōnii *Wēritaab Chii sichāāyēchi biiko yiisyēēt, āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēēyēwoo. Kichāākooytē soboonnyuu sukusobcho :biiko cheē chaang'."

*Kiisoob :Yēēsu cheebkoraatiisyek āyēēng'
(Māārkō 10:46-52; Luuka 18:35-43)*

²⁹ Nto yu ng'ēētēē :Yēēsu Yēērikō ākoo rubiikyii, kurub lēt :biiko cheē chaang'.

³⁰ Kimii :biiko alake āyēēnu chēē kikōryootiin kēēbuurēē kēēlto komos. Yu kēēnkēt kule ki Yēēsu :nyi kimii kukēēytooy, kukuurchi barak kule, "*Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireeneech, ankiiri-ireeneech!"

³¹ Kōōburyoong'to :biiko kule, "Ōsiisyē!" Nteenee kukuurchi barak :bichoo miisin kule, "Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireeneech!"

³² Kōōyyo :Yēēsu ankuteebree cheebkoraatiisyechaa kule, "Ōmāchē āyēwook nee?"

³³ Kuwālchi kule, "Mokoryoontēēt, kēēmāchē keekaste."

20:27 Mat. 23:11 **20:31** Mat. 1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 21:9, 15; 22:41-46; Māārkō 11:10; Luuka 1:32, 69; 2:11; Yoowa. 7:42; Ng'oong'. 5:5

34 Kukāsyi :Yēēsu bichoo kiisayta ānkutiiny koonyekwaa. Kukasta :bichoo areet akeenke ankurub Yēēsu.

21

/ *Kikeetorooch Yēēsu ām Yēērusālēēm kuu Bāytooyiin*
(Māārkō 11:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)

1 Nto yu kariikta :Yēēsu āk rubiikyii saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Beetfaaka ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk,

2 kumwooichi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy saang'iin. +Mābōōnyōōru sikiryo nyēē siirwaak nyēē boonto keey kaamet. Otyaach tukwaay ānkōōkwērwoo.

3 Nto yoo kateebeenaak :chii ng'ālyoo, ōlēēnchi māchē :Mokoryoontēēt ānkumākukēt areet akeenke.”

4 Kiityiich :ng'aleechu kiyoo kimwooyē *:wōōrkoooyoontēēt ake kule,

5 “Ōmwooichi biikaab Yēērusālēēm kule. Ong'nyoo bāytooyiintēēng'woong'.

Miitē kuchōōnii wōlēē ūmiitē.
 Yiboot keey ng'wēny

ānkuchōōnēē sikiryo nyēē siirwaak.”†

6 Yooto nanyuun kuba :rubiichoos āyēēnku ankubokuyey kuu yoo kimwoochinē :Yēēsu.

7 Kibokootyaach ānkukwēr siirwaakaanaa bo sikiryo āk kaamet. Yu kayit, kwaalyaktee sikiroochoo tukwaay sirookwaa chēē /kiiliiktēē keey, nto tēē yoo kutēbēē :Yēēsu nyoo ki siirwaak.

8 Yooto kōōyiitoochinoot :biiko chēē chaang' sirookwaa kēēltaab too, nto alak kubutoot sokēēkaab sōōsik kōōkoochinoot kēēlooto kōōboor koonyoit.

9 Kityēēnchinootē barak :biiko chēē kimii taay āk chēē kimii lēt kumwooyē kule,

"Kutōrōriit *:Mōchōkōrēētaab Tāwuti!
Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!

Kutōrōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!"[†]

10 Kuyitu Yēērusālēēm, kōōwāywooytōōs :biiko tukul ānkutēēbē kule, "So, ng'oo :nyi?"

11 Kuwāl :bichoo kikwoontooy keey Yēēsu kule, "Wōōrkoooyoontēēt Yēēsu :nyi, nyoo bo Nāāsārēēt ām Kalilaaya."

*Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēēsu biiko biiwuutaab
Kōōtaab Yēyiin*

(Māārkō 11:15-19; Luuka 19:45-46; Yoowaana 2:13-22)

12 Nto tēē yoo, kōōwut :Yēēsu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnikaab kōrōsēēk āk cheemung'aariisyek alak. Kuwunuko :Yēēsu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesaanik kōōtyēēlākiis. Kiityeel mbo nkicheek ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankukwet bichoo tukul kuba saang'.

21:8 2Bāy. 9:13 † **21:9** Tyēēnwookik 118:26 **21:9** Mat. 20:30-31

21:11 1Bāy. 1:38-40 **21:11** Kiruu. 18:15; Mat. 16:14; 21:46; 26:68;
Luuka 7:16; Yoowa. 1:21, 25; 6:14; 7:40

13 Kimwoochinē :Yēēsu bichoo kule, “Mwooyē :siruutēk kule, ‘Bo :Kōonyuu saayeet,’[†] nteenee kyoooweech :akweek ‘kuyēk kēbēnnyyoo nyēbo sāsiik.’[†]”

14 Yooto /kiimutyi Yēēsu cheebkoraatiisyek āk chēē kichunkutootiin. Kōōsoob :Yēēsu bichoo.

15 Kinyēēr :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk miisin yu kakas ng'aleek chēbo kwōng'uut chēē kiyey :Yēēsu āk wōlēē kityēēntooy :lēēkōōk ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kōōkoostoooy Yēyiin kule, “/ Kiikaasta *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!”

16 Yooto, kumwooichi :bichoo Yēēsu kule, “Imiitē ikāsē kiyēē mwooyē :lōkōchu ēē?” Kulēēnchi :Yēēsu, “Ēē, ākāsē. Manoosuman :akweek yēēt ake ām siruutēk yoo mwooyē kule, ‘Kiiyey :inyiing' Yēyiin kookaastiing' :lēēkōōy āk chēērēōōk?’[†]”

17 Kung'eetee :Yēēsu Yēērusālēēm ānkuwokurwoowunēē *kiriinkēētaab Beetannyaa.

Mutiiniit nyēē kimaayey āmit

(Māārkō 11:12-14, 20-24)

18 Nto yu kāyyēēkunēē kumiitē :Yēēsu kōōyēēyē Yēērusālēēm, kwaam :kēmēy.

19 Kukas kēētit ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit nyēē kimii kēēlto komos, kuwo yooto. Kimanaayey :kēētoo lokoyeek nteenee kitinyē sokēēk chēē kituumtuumēn kityō. Kuchub :Yēēsu kēētooto kule, “-Mataweeyey lokoyeek yēēt ake!” Kumwooyē kuu nyooto kuyoomē :kēētoo bakeenke.

[†] **21:13** Isa. 56:7 [†] **21:13** Cherem. 7:11 **21:14** Mat. 11:5-6; 15:29-31 [†] **21:16** Tyēēnwookik 8:2 **21:16** Mat. 11:25 **21:19** Cherem. 8:13; Luuka 13:6

20 Kukāsē :rubiik ng'aleechu kumuuyo ankuteebee keey kule, “So, keeyaam :nee mutiiniini areet akeenke?”

21 Kumwoochi :Yēēsu rubiichoo kule, “! Kāāmwoowook, yoo ōkoosēē keey Yēyiin ām mooyēēt akeenke, ōmuuchē oyey kiyēē kāāyēchi :anii mutiiniini, āmēēbērē nyooto sōō, baateey, nteenee ōmuuchē mbo ōmwoochi lekemeet kule, ‘Ng'eet ānkuwēēwiirchi keey araaray,’ kuyēyē :lekemaanaa kuu nyooto.

22 Yoo ōkoosēēnoo keey, ōnyōōru kiy ake tukul nyoo ōsooyē.”

*Kāāntōōyikaab Yuutayeek chēē ki kāwōōt
(Māārkō 11:27-33; Luuka 20:1-8)*

23 Nto yu kēēyēēw :Yēēsu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kutoow kōōnēētiis. Yooto kukwa :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik ankuteebree kule, “Kāāmuukēy nee chēē iyēyēē :inyiing' ng'aleechu? Ānku ng'oo :nyēē kōōniing' kāāmuukēywēēchooto?”

24 Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “+Maatee-beenaak :nkanii tēēbuutyēēt akeenke. Yoo kōōwālwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnood kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.

25 Ātēēbē kule ii, kikwoonēē ānō :kāāmuukēywēēk choo kiibātisāniisyēē :Yoowaana? Ara kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nto wōlēē mii :biich?” Kulēēnchi keey :bichoo nkityōōniin, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē miitē :Yēyiin kutēēbēēnēēch kule, ‘Ntēē simōōyēnchi?’

26 Nteenee kēēnyōkōōrēch keemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, kuuyu chāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkoooyontēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

27 Yooto kuwālchi :bichoo Yēēsu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwooichi :Yēēsu bichoo kule, “-Māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

Tyoonkōōchēētaab wēērin āyēēng'

28 Kumwooichi :Yēēsu bichoo kule, “Mii yu :ng'ālyoo. Kimii yēēt ake :chiito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng’. Nto tēē yoo, kumwooichi :kwaan wēēriit nyēē wōō kule, ‘Wēnyoo, iwē ra mbareetaab *musābiibuunēk wēēyēyiisyē.’

29 Kulēēnchi :wēēroo kwaan, ‘-Māāmāchē.’ Nto nyēē mā tyaa, kuweech kāāsōōtēywēēkyii ānkuwo.

30 Kuwēēchi :boontoonoo wēēriit nyēē mining’ ānkumwooichi nkinee kuu yoo kāmwoochinē nyiin. Kumwooy :nyoo kule, ‘Āwēētii ōō, āboonyuu,’ āmāwo.

31 Nkōnō ām wērichoo :nyēē kiyey kiyēē kimāchē :kwaan?”

Yu kateeb :Yēēsu kuu nyooto, kuwālchi :bichoo kule, “Nyoo ki wōō.” Kumwooichi :Yēēsu bichoo kule, “! Kāāmwoowook, imuuchāktōōs kuba Kaab Yēyiin :kāāruruukikaab *syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk tōōmiitē :akweek.

32 Āmwooyē kuu nyooto kuuyu kichokōōboorwook :Bātisāniintēēt Yoowaana kēēlto nyēbo churtaayeet ankootay :akweek ūyēnchi, nteenee kiyēnchi :kāāruruukikaab syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk. Ānkoo mbo yu

kabookas kēēyēnchi :bichoo, manooweekee
ng'ōōkiswookikwook ānkōōyēnchi.”

Kiisyoor :Yēēsu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yu-utayeek

(*Māārkō 12:1-12; Luuka 20:9-19*)

³³ Kimwooichi subak :Yēēsu bichoo kule, “Ōyēbchi yiit subak tyoonkōōchooni: King'eet :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker. Nto yityo kabal ng'wēēnēēt nyēē sukurōōtyinē :muumēēkaab lokoyeekaab kēētoo yoo /kakiireem. Kiteech mbo kēryēēt nyēē sukuriibēē :chiito mbaraanaa. Nto tēē yoo, kumwooichi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa si yoo kāākururyo :musābiibuunēchoo kubchēchiin. Nto kāākuyityo, kuruuto :chiitaab mbareet.

³⁴ Yu kābokururyo :lokoyeechaa, kōōyook :chiitaab mbareet motwoorikyii bokuyibchi inee kereeryaanteet nyeenyii nyēbo musābiibuunēk.

³⁵ Yu kayit, kunam :bichoo kiriibē mbaraanaa motwooriintēēt akeenke ānkubirsēēt. Kibakach ake nto nyiin ake, kuwiiraatee rwoontōōk.

³⁶ Kōōyookto subak :chiichoo motwoorik alak chēē kēēytēē choo kibo taay. Nteenee / ki-bokēēyēchi nkicheek ng'aleek chēē wuu choo / kikēēyēchinē chuut.

³⁷ Nto nyēbo lēt kutukul kōōyookto :chiichoo wērinyii kuwo mbaraanaa kubērē tōōs makooy-wey :bichooto.

³⁸ Nteenee kukāsē :bichoo wēritaab chiichoo, kukuurē keey bakeenke kule, ‘Murēchu, ong'nyi

lakwataab chiichiito! Okany keebakach sikēēyibchi keey mbaraani.'

³⁹ Kunam :bichoo wēēroo ānkukwēryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach!

⁴⁰ Kunyoo, yoo chōōnii :chiitaab mbareet ii, chokuyēyēe nee bichooto kiriibē mbareenyii?"

⁴¹ Kuwāl :biiko kule, "Bākāchē kibng'ōōkisiisyēchoo ānkōōkoochi mbaraanaa biiko alak chēē imuuchē kuriibchi sukōōkoochinē inee kereeryaanteet nyeenyii."

⁴² Yooto kumwooichi :Yēēsu bichoo kule, "Kyosuman oob ām siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

'Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiiyēywoontētaab kōōto.

Kōkōōnu :Yēyiin tiiyēywoontooni

ānkubo kwōng'uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!"[†]

⁴³ Kunyoo āmwoowook kule +/mākiinēmunēēnook bāytooyiisyēētaab Yēyiin / ānkiikoochi biiko choo makuyey ng'aleek chēē chāmē :Yēyiin.

⁴⁴ Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, makutirtir. Nto nyoo kēēsuuchi :rwaantaanaata, kuruurumē."*

⁴⁵ Nto yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Farisaayeek tyoonkōōchoonoo, kōōnkēt kule king'āloolēē :Yēēsu icheek.

⁴⁶ Yooto kucheeng' kēēlto nyēē kanamee Yēēsu, nteenee kinyōkōriitu biiko chēē ki chaang' ām yooto kuuyu kiiyēnchiintōōs :bichooto kule *wōōrkoooyoontēētaab Yēyiin :Yēēsu.

^{21:39} Ibu. 13:12 ^{21:41} Mat. 22:7 ^{† 21:42} Tyēēnwookik

118:22-23 * ^{21:44} Mātinyē :siruutēk alake kērēywoontooni.

^{21:44} Isa. 8:14-15 ^{21:46} Mat. 21:11; 26:4-5

22

*Tyoonkōōchēētaab saakweetaab kooyēēyto
(Luuka 14:15-24)*

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule,

² “Wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin kumii kule: Kimii :bāytooyiintēēt ake nyēē kiyēytoochi wērinyii saakweetaab kooyēēyto.

³ Nto tēē yoo, kōōyookto motwoorikyii bokukuuroot tāyēēk chēē kimāchāktōōs kukwa saakweet. Nteenee kutay :tāyēēchoo kukwa.

⁴ Kōōyookto subak motwoorikyii alak kule, ‘Bōōmwoochinootē tāyēēchooto kule kaayeeny yeeyiik āk wuunōōk chēē lumlumēch. Ōkwoonchi keey kyaam saakweenyoo kuuyu kāachōō :anii kiy ake tukul.’

⁵ Nteenee kitay :bichoo ng'aleechaa ānkubēēchi keey. Kiwokuyēyiis :ake ām mbareenyii nto ake kuwo mung'aareenyii.

⁶ Kunam :choo king'ētu motwoorikaab chiichoo, koonyaliilset ankubakach alak.

⁷ Yooto kunyēēr :bāytooyiintonoo ānkōōyookto biikyii bo lukēēt bokwaaraanta rumiichoo ankubeel kiriinkēēng'waa.

⁸ Nto tēē yoo kumwoochi motwoorikyii kule, ‘Kāākuchōōbākoy :saakwaanēēb kooyēēy. Nteenee kāmēētākunyoolunoot kukwa :biiko choo kwāākuurē.

⁹ Kunyoo, obe wōloo bo sachaaraan bōōmwooochi chii ake tukul nyēē kōōnyōōru kuchō saakwaani.’

10 Kubeetaat :motwoorichoo bokōōruruuch biiko tukul chēē kiimuuch kunyōōr nyēē mātiny kule ng'oo :ng'oo. Kiwool keey :tāyēēk kut kuniyi :kōōtaab saakwa.

11 Nteenee yu kāwokuchō :bāytooyiintēēt chokukas tāyēēk, kukas chiito ake nyēē kimaneelaach sirook chēbo saakweetaab kooyēēyto choo /kikiikiikoochi.

12 Kuteebbee :boontēētaab saakwa chiichoo kule, 'Nto ii, tilyeenyuu, 'kēēchōō :inyiing' kule nee kō āmā sirookaab saakweetaab kooyēēyto?' Kusiis :chiichoo āmā ng'ālyoo.

13 Nto tēē yoo kumwooichi :bāytooyiintēēt motwoorikyii kule, 'Orat chiichi āwunnyēk ākoo kēreēnkōōk ānkōōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.' "

14 Kiiwoong' :Yēēsu tyoonkōōchoonoo kumwooyē kule, "Chaaang' :biiko chēē kuurootiin nteenee churtooy :chēē ng'ēri."

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēēsu
(Māārkō 12:13-17; Luuka 20:20-26)*

15 Kikwaany keey :moonikaab *Farisaayeek nto yooto, bokung'alaalee kiyēē makutechee Yēēsu sukunam.

16 Yooto, kōōyookto :bichoo biikwaa āk chēbo *Ērōōtē kubēēchi Yēēsu. Kuyitē kumwooochinē Yēēsu kule, "Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule 'ibooyē manta ānkiinēētē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin. Māwēēchiing' :chii ānkoo ku inee ku ng'oo.

17 Kunyi ii, mwoowēēch, baa, kāāsōōtēywēēkuuk, ara karaam kēēkwēchinē bāytooyiintēētaab Rooma *syuuruut nto miyaat?”

18 Nto kuuyu kiinkētē :Yēēsu ruurumuung'waa, kumwoochi kule, “Ōyēku sōō, kiblembechiis nyēē tyaa! Kābōōtēkyoo nee?

19 Ōbooru baa, :akweek beesyaantaanaata / kēēkwēytēē syuuruut.” / Kiiboorchi beesyaantteekē.

20 Kuteebbee bichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaay-naani mii beesyaantaani?”

21 Kuwāl :biikēy kule, “Bo bāytooyiintēētaab Rooma.” Yooto nanyuun, kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Māchāktōōs ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyēē nyeenyii.”

22 Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat, nto tēē yoo kubēēchi keey.

Ng'eeteetaab meet

(*Māärkō 12:18-27; Luuka 20:27-40*)

23 Nteenee kukwoonchi subak Yēēsu *:Satukaay-eek alake bēsyoonooto. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kukaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyēēt ake.

24 Yooto, kuteebbee :bichooto Yēēsu kule, “Kāānēētēēt, mwooyē :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule yoo kame :chiito āmānāāsikyiin leekwa ākoo koorkēēnyii, kōōntiiyē :ng'eetaabkaametiitaab chiichooto koorkoonoo, sukusikyi nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē.

25 Kunyoo ii, ntēē kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Nto yu kāwokuwōōyiit

:wēēriit kibooreetyeet, kukēēsyo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikyi :koorkoonoo leekwa.

²⁶ Kōontiiyiis :wēēriit nyēē kirubu nyooto kimēē. Kibuuurchiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikyiin āk koorkoonoo leekwa. Kōontiiyiis :wēēriit nyēē kibo sōmōk. Kōōbuurto keey :nyoo nkinee koorkoonoo, nto mii yoo, kume :nkinee nyēē mānāānyōōr leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy.

²⁷ Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorkoonoo.

²⁸ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēēch: Mākubooyiit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet, kuuyu kubooyiit man, kiikoomut :bichooto tukul koorkoonoo?"

²⁹ Kuwälchi :Yēēsu kule, "Ōkustootiin kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkyii.

³⁰ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanikaab Yēyiin.

³¹ Nteenee kurubta keey ng'eeteetaab meet nyēbo biiko choo kiikubēk ii, mwoowook nee :Yēyiin

³² yoo mwooyē kule, 'Anii Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōōbō'?[†] Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny."

³³ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, koolat wōlēē kiinēētitoooy :Yēēsu.

Kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō?
(Māārkō 12:28-34)

[†] 22:32 Chuy. 3:6

34 Nto yu kakas *:Farisaayeek kule kaakoomuukta :Yēēsu *Satukaayeek, kōōruruuch keey.

35 Nto tēē yoo, kutyem :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēēsu, kuteebbee kule,

36 “Nto ii, kāānēētiintēēt, kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō ām kiruutēkaab *Muusa?”

37 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Mwooyē :siruutēk kule, ‘Icham Yēyiintēēng'uung'

ām mooyēēng'uung' tukul,
soboonnng'uung' tukul,
āk kāāsōōtēywēēkuuk tukul.”[†]

38 Kiruutyēēt :nyiitēnyi nyēbo koomānuut ānku wōō ām tukul.

39 Nto nyēbo āyēēng' kōōrōōbērē nyiin kumwooyē kule, ‘Icham laatyeeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”[†]

40 Iyumē :kiruutēchuutēchu āyēēnku kiruutēkaab Muusa tukul ākoo siruutēkaab *wōōrkooiyik.”

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Māārkō 12:35-37; Luuka 20:41-44)

41 Kumiitē *:Farisaayeek kukēēruruuch keey, kuteebbee :Yēēsu kule,

42 “Ōsōōtē nee :akweek kurubta keey *Kāārārookiintēēt nyoo ōkānyoonu? Chōōnēē kōōtaab ng'oo?” Kuwāl :bichoo kule, “Kōōtaab *Tāwuti.”

43 Kukētyi :Yēēsu kule, “Ām nee, naas, sukumwooichi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kukuur Kāārārookiintēēt kule ‘Mokoryoontēēt?’ Kimwooy oob :Tāwuti kule,

[†] **22:37** Kiruu. 6:5 [†] **22:39** Laawi. 19:18 **22:40** Mat. 7:12

44 ‘Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:
Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay
ākoy yoo kaayeyiing’ itēbēē buunikuuk.’[†]

45 Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule
‘Mokoryoontēēnyuu’ kōōmuuchāktōōs kule nee
kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti?’

46 Mānāākēt :chii ake tukul ng'ālyoo
amanaatakukany :bichoo kuteebee Yēēsu tēēbuut
ake tukul kung'eetee yooto kuwo taay.

23

*Kiikiimchi :Yēēsu biiko kumarub ātēbuutēkaab
Farisaayeek*

(Māārkō 12:38-40; Luuka 20:45-47)

1 Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii ākoo
biiko chēē kimii yooto kule,

2 “Yibē keey *:Farisaayeek āk kāānēētikaab kiru-
utēk kule icheek chēē inkētē koobanybaany siru-
utēkaab *Muusa.

3 Okāsē sinee kiy ake tukul nyēē mwoowook,
nteenee -moorub yēyuutēkwaa kuuyu māyēyē
:icheek kiyēē inēētē.

4 Ing'irēē biich :bichu tukuuk chēē nyikiisēch
āmāmāchē :icheek mbo kut kutiiny tukuuchooto.

5 Yēyē kiy ake tukul kumāchē kule sukukas :biiko
kule kiikōōnēmchi keey :icheek Yēyiin. Iwōōyiitē
tukuuk chēē mii :siruutēkaab Yēyiin ānkuryookyi
keey tokoch āk wōlēēb āwuun. Ikōōyiitē mbo
maaseekaab sirookwaa kusiir chēbo biiko alak /
sikēēbērē tōōs sooyē :icheek miisin!

[†] **22:44** Tyēēn. 110:1 **22:44** Māārkō 12:36 **22:46** Mat. 20:30-31

22:46 Māārkō 12:34; Luuka 20:40 **23:3** Room. 2:21-23 **23:5**

Chuy. 13:9; Kiruu. 6:8; 22:12; Mat. 6:1

6 Kicham :bichoo kutēbēē wōloo / kēēkoonyitē ām sookwoonuut āk ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayeet.

7 Kicham / kiisuboooyootē nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich ankicham / kēēkuurē ām koonyit kule 'Mokoryoontēēt'.

8 -Mookany kukuurook :chii kule 'Mokoryoon-tēēt' kuuyu Mokoryoontēēt ku akeenke baateey ānkōōtuubchē :akweek tukul.

9 Āmōōtōrōōr chii ām kōōrooni kule 'Baaba,' kuuyu ūboontē Kōōn akeenke ānkumiitē kibkōōnkōy.

10 -Moocham kukuurook :chii kule 'Kāāntōōyiin nyēē wōō' kuuyu ūboontē Kāāntōōyiintēēt nyēē wōō akeenke nto nyooto ku *Kāārārookiintēēt.

11 Nyēē wōō miisin ām akweek ku nyoo yēētyēēchinē chuut.

12 Chii nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuuk nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

*Kiiburyoong'to :Yēēsu kiblembechiis
(Luuka 11:42-52)*

13 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ōmitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayeek, kiblembechiisyechu! Ōkērēē keey kurkeet nyēē wēētii Kaab Yēyiin nyēē -mōōbāroochinē biiko alak kōōwut āmēēbērē ūwutē

23:6 Luuka 14:7 **23:8** Yoowa. 13:13 **23:11** Mat. 20:26-27; Māärkō 9:35; Luuka 9:48 **23:12** 1Sām. 2:8; Tyēēn. 18:27; Kāālēw. 3:34; Isa. 57:15; Mat. 18:4; Luuka 1:52; 14:11; 18:14

:akweek mbo nkityō.*

15 Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeek, kiblembechiisyechu! Ōmbākootē tōōliiloon āk rōōrōōkiis ūmāchē ūnyōōru chiito akeenke nyēē karubaak. Nto yoo kōōnyōōru, oyey bichoo koolaambuuch :ng'ōōkistaab Kibrōkōsyoontēēt kusiirook.

16 Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek cheebkoraatiis choo ūrēētotootē alak! Ōneētē kule, ‘Yoo keewaalee keey :chii *Kōōtaab Yēyiin, māmii :ng'ālyoo, nteenee yoo keewaalee keey *taaibuutaab Kōōtaab Yēyiin kunāmē muumeekyii.’

17 Cheebkoraatiisyechu, ūbērbērēch sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kubiir ake: taabuut nto Kōōtaab Yēyiin nyoo itiliilē ta-aabuut?

18 Ōmwooyē mbo subak kule, ‘Yoo keewaalee keey :chii *kāābkōrōs ām Kōōtaab Yēyiin, kumāmii :ng'ālyoo, nteenee yoo keewaalee keey kiyēē tuwēntooy kubo kōrōsēēk, kunāmē :muumeekyii.’

19 Ōkōryootiin sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kusiir ake: kōrōsēēk nto kāābkōrōs nyoo itiliilē kōrōsēēk?

20 Kunyoo, yoo keewaalee keey :chii kāābkōrōs, kaakoowaalee keey nkinee kiito nyoo / kākēēsooytooy ām kāābkōrōs.

21 Nto nyoo iwoolēē keey Kōōtaab Yēyiin, kaakoowaalee keey Kōyooto ākoo nyoo minyē

* **23:13** Tinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 14: Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeek! Kiblembechiisyechu! Ölātu koor chēē musuuk ūyibēē tukuukwaa, ānkōōsooyē miisin ūyēē keey kule ūchurtootiin. Mākōōng'woonchook :Yēyiin miisin kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta. **23:16** Mat. 15:14

āriit.

22 Nto nyoo iwoolēē keey kibkōōnkōy, kaakoowaalee keey ng'echereetaab bāytooyiisyēēt bo Yēyiin ākoo nyoo ibuurēē ng'echeraanaata."

23 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayeek, kiblembechiisyechu! Ōkoochinē Yēyiin akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo /kiitōōyēē āmiik. Nteenee kyookweeste ng'aleekaab koomānuut ām Mākuutēkaab Yēyiin. Chooto ku manta, kiisayta ākoo kaakaaseet. Karaam ōkoochinē Yēyiin ng'ooluutyēēng'woong' nteenee karaam miisin ūyēyē ng'aleechaa alak.

24 Cheebkoraatiisyechu irēētootē biich! Ōyiimēē keey tukun chēē minkēēch ankoobakaakte tukun chēbo koomānuut.

25 Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo Farisaayeek! Kiblembechiisyechu! Okerkeeye tērēkōōy chēē /kiiwunē wōlēēb saang' nto wōliin bo āriit kutuuryootiin.

26 Ōkōryootiin :Farisaayeek! Ōwuunē kurook terekyeet āriit nto kāākuyityo mākutililiit :nkinee wōlēēb saang'.

27 Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeek, kiblembechiisyechu! Okerkeeye mbēērōōs chēē /ki-keemas kuleelakiitu wōlēēb barak nto wōliin bo

āriit kunyiyaa :koyikaab muuswēk āk kiy ake tukul nyēē mā tiliil.[†]

28 Okerkeeye :akweek mbēērōōsyēchoo kuuyu ōboorunēē wōlēēb saang' kule ōchurtootiin nteenee ām āriit, kyoowung'te keey ng'ōōki ānkōōyēku kiblembechiis miisin."

29 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeek, kiblembechiisyechu! Ōtēēkyinē *wōōrkoooyikaab kēny tukuuk chēē / kiisōōtēē ānkōōkārorānē mbēērōōsyēkaab biiko choo churtootin,

30 sōōmwooyē kule, 'Nto kikēēmiitē kōōrēēt ām bēsyōōsyēkaab mbo kuuko, nto kimākēēwāstooy krotiikaab wōōrkoooyichu kuu wōloo kiyēytooy :bikyoo chēbo kēny.'

31 Nto kuuyu ūkuurē bichu kule mbo kuuko, ōchāmchiintōōsii nkityō kule okerkeeye mbo kuukoong'.

32 Kunyi, otas taay naas, ōyēyē ng'ōōkistaab mbo kuukoong'!

33 Ng'oomng'ookichu! Ōmuuchē kule nee ochilil -/makiiruusteenaak maataab kibchuulyo?

34 Āmiitē āyookwook wōōrkoooyik, biiko chēē boonto kirnātēēt āk kāānēētik. +Mōōkwērtoochi alak murtoooywōōsyēk obakach, nto alak +mōōbir ām koorikwook bo saayeet ankookwetaatee

[†] **23:27** /Kikiyyilēē chookayit nyēē lēēl kochonkoosyechaa /kikēēmchinē biiko simātiiny :chii kumēēnkētē. /Kikēēyibē chiito nyoo kātiiny muusyoontēēt nto kochonkoosyechaa kule mā tiliil. Nto yooto nanyuun kimāyēmāksē wokusaay āk Yuutayeech chuut.

kiriinkōōsyēk.

³⁵ Kunyoo +/mākiing'woonchook kubo biiko tukul choo /kikeebakach buch, koonaamee Ābēl ākoy Sekaryaa Araab Berekyaa nyoo kyōōbākākyinē kwēēnuutaab Kōōtaab Yēyiin ākoo *kāābkōrōs.

³⁶ ! Kāāmwoowook, biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyōōru ng'wooninoo tukul.”

Kāwōōtyoontiitaab Yēērusālēēm

(Luuka 13:34-35)

³⁷ Kibōlchi :Yēēsu Yēērusālēēm kumwoochinē kule, “Wōōy, wēē, Yēērusālēēm, wē, Yēērusālēēm! Irumē wōōrkooyik āankiiwiirēe rwoontoōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang' kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiiniyyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto.

³⁸ Kunyi mākuyoochiin :Kōōtaab Yēyiin.

³⁹ ! Kāāmwoowook kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo subak, ākoy omwaay kule, ‘Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.’[†]

24

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Māārkō 13:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Nto yu miitē :Yēēsu kuwēēchinē keey kukang'eetee *Kōōtaab Yēyiin, kōōnookyī :rubiikyī ānkōōboorchi inee wōlēē / kikeeteekta Kōōtaab Yēyiin.

23:34 Mat. 13:52; 1Tēēs. 2:15 **23:35** Toowu. 4:8-10; 2Tēt. 24:21

23:37 Mat. 22:6; 5:12 **23:38** 1Bāy. 9:7-8; Cherem. 22:5 † **23:39**

Tyēēn. 118:26

2 Yooto kumwoochi :Yēēsu rubiichoo kule, “-Mōōbēng'tēē ōchōrōkyinē tukuuk tukul cheē wuu chu. Kāāmwoowook, +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētu kookemeeraat keey ake.”

*Nyāliluutēk āk wusiisyēēt
(Māārkō 13:3-13; Luuka 21:7-19)*

3 Nto yu mii :Yēēsu kēēbuurēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk āk rubiikyii nkit, kuteebēe :rubiik kule, “Mwooowēēch, āyu yēē yēyāktōōs :ng'aleechaa 'kēēmwooyē? Kiy nee :nyēē +makeekasee yēē iyēēwunēē :inyiing' āk yēē yitu :tabantaab kōōrēēt?”

4 Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak.

5 Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang'.

6 +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt / ānkyoomu ng'al chēbo booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.

7 Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. Mākuchō :kēmēwuut ānkutookunootēē :kibring'ring'nyēēt komoswookik chēē chaang'.

8 Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēēt nyēē lēēl.

⁹ +/ Makeechaaamtak, / kēēwusook, / keebakachaak /ānkēēwēchook ām kōōrōōsyēk tukul kuuyu ūyēnwoo.

¹⁰ Makoochuchuuyee keey :biich chēē chaang' kaakaaseet ankuchaamtaat keey āmēēkōōriiku keey.

¹¹ Makuyey keey :biiko chēē chaang' kuyēk *wōōrkooyikaab Yēyiin ānkutēwēch biiko chēē chaang'.

¹² Mākuwōōyiit :ng'ōōkisto kut kubot :chamateet.

¹³ Nteenee +/makiiraraach chiito nyoo kamuya ākoy tabanta.

¹⁴ Nto subak, +/ makyaamtee Lōkōōywēchu Kāroomēch bo Kaab Yēyiin kōōrēēt kumukuul kukas :biikaab yēēmōōsyēk tukul, nto yitu :tabanta.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Māārkō 13:14-20; Luuka 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Yoo kookas ‘kiyoo -mēēriiku :Yēyiin’[†] nyoo king'āloolēē :wōōrkooyontēēt Tānnyleél kukeēyyoonyēē Kōōtaab Yēyiin, māchāktōōs kumwēchi :biiko choo miitē Yuuteeya lekem. (Kuyeb yiit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.)

¹⁷ Nto yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyo, ¹⁸ ameeyeey :chii nyoo

24:9 Luuka 6:22 **24:10** Mat. 10:35; 1Tēm. 4:1 **24:11** Mat. 7:15

24:12 2Tēm. 3:1-5 **24:13** Mat. 10:22; Ng'oong'. 14:12 **24:14** Mat. 10:17-22; Yoowa. 16:1-4 **24:14** Mat. 28:19 † **24:15-16** Tānnyleél 9:27; 11:31; 12:11

miitē mbareen kaa kule wokunam sreet nyēē iliiktēē keey.

19 Lēyyē, mākuwuuyiityi sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē!

20 Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng'aleechu yoo yiwoot nto ku bēsyēētaab *Sabaato.

21 Mākuwōōyiit :ng'woonintaab bēsyōōsyēchooto kusiir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēēt, āmākoy kutook :ng'woonin ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake.

22 Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

*Kāārārookik chēē mābo man
(Māārkō 13:21-23; Luuka 17:23-24)*

23 Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintēēt nto ong'nyiin, -mōōyēnchi,

24 kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'uut sukung'eet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.

25 Kāsimāsōōwook, kookas?

26 Kunyoo, yoo kāmwoowook :chiito ake kule, 'Ong'nyiin Kāārārookiintēēt miitē suurkwēēn,' -moobe wōlotoo, nto kumwoowook kule, 'Ong'nyi kawunyee keey kisēēnkē', -moocham.

27 Kuu yoo iwēchēē koong'asiis / bokekasee tinkeey, kukērkēyiit nyooto :wōlēē chōōntoo ***:Wēritaab Chii.**

28 Wōloo mii :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk."

*Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Māārkō 13:24-27; Luuka 21:25-28)*

29 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Yoo bēku :nyāliliutēchoo bo bēsyōōsyēchooto, 'Mākumis :asiista,

āmēētākōōluuwu :araaweet.

Mākōōtimtiimākoy :wōliin bo barak
ānkōōsuuw :kookeelik.[†]

30 Yooto +māābooru keey ***:Wēritaab Chii** ām barak. Mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul yoo kakasa āchōōnēē boolik barak ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin.

31 Yoo / kēēkuutē koontiit kuchēchi barak, +māāyooktē malayikaanikyuu kuba komosta ake tukul nyēbo kōōrēēt bokōōruruukoot biiko choo kwēyootiin."

*Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu
(Māārkō 13:28-32; Luuka 21:29-33)*

32 Kumwooy subak :Yēēsu kule, "Yoo inkātu :kēētoo / kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs.

33 Ām kēēltō nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo tukul, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē.

24:27 Luuka 17:24; 1Tēēs. 5:1-3; Yāāk. 5:7-8 **24:28** Luuka 17:37

[†] **24:29** Isa. 13:10; 34:4 **24:29** Isa. 13:10; 34:4; Chōōw. 2:10;

Akaay 2:6, 21 **24:30** Seka. 12:10-14; Māārkō 13:26 **24:31** Mat.

13:41; 1Kōōr. 15:52; 1Tēēs. 4:16

34 ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul.

35 Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēēnyuu.

36 Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēenkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo :nkanii, nteenee Baaba nkit :nyēē inkētē.

Ōchōb keey

(*Māārkō 13:35; Luuka 17:26-36; 12:39-40*)

37 Kērkēyiit :yoo kariik āyēēwunēē :anii *Wēritaab Chii āk bēsyōōsyēchoo kibo Noowa.

38 Kutoombo kuchōōnii yooto :taambiliilyeet, kyoomiisyē :biiko, kuyyēēsyē, kōōmutiisyē / ānkiimutē chuut ākoy bēsyoonoo kiiwutē :Noowa mwēēng'.

39 Kimēēnkēt :bichoo kiyēē kimii wokuyēyāktōōs ākoy yoo kichōōnii :taambiliilyeet ankubakach bichoo tukul. Makukerkeyiit nyooto bēsyoonoo chōōnii :Wēritaab Chii.

40 Yoo mii :murēnik āyēēnku mbareen, +/ mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.

41 Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'ooyseē rwaanteet, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.

42 Kunyi, ōriib keey kuuyu -mōōnkētē bēsyēēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēng'woong'.

43 Ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Nto inkētē :chiitaab kayta āsiiswēk cheē chōōnēē :chōōriintēēt, nto ri-ibsē -/mākēēbut kanyii.

24:36 Yēyuut. 1:7 **24:39** Toowu. 6:11-13; 7:7-13; 2Bēt. 3:6

24:43 1Tēēs. 5:2; 2Bēt. 3:10; Ng'oong'. 3:3

44 Kunyoo māchāktōōs ūchōbootiin :nkakweek,
kuuyu mākuchō *:Wēritaab Chii ām āsiiswēk cheē
-mōōmoonkyinē.

*Motwooriin nyēē /kiikoosēē keey
(Luuka 12:41-46)*

45 Ara ng'oo nanyuun nyēē motwooriin nyēē /
kiikoosēē keey ānku ng'oome? Nyēē kiikoosēē keey
ku nyoo itōōrchinē :mokoryoontēēt biikaab kanyii
kubāyē nyēē māmii :wuuyin.

46 Ibēruuroot :chiichoo yoo kānyōōr :mokoryoon-
tēēnyii kuyēyē yiisyoonoo nyēē karaam!

47 ! Kāāmwoowook, mākōōkoochi :mokoryoon-
toonoo motwooriintoonoo kōōyyoonkyi tukuukyii
tukul cheē boonto.

48 Nteenee yoo miyaat :motwooriintoonoo,
mākumwooy kule, ‘Lōō yēē chōōnii :mokoryoon-
tēēnyuu.’

49 Yooto mākubirsēēt motwoorik chuut
ānkung'āsyānchi keey kwoomiis ānkuyyēēsyo ākoo
kibōōkitiis.

50 Nto yoo kāchō :mokoryoontēēnyii ām bēsyēēt
nyēē -mēēmoonkyinē :motwooriintoonoo,

51 māchokōōng'woonchi motwooriintoonoo
ānkutōōrchi wōlēē mii :kiblembechiisyek chuut,
wokuriirunee ng'wēny.”

25

Tyoonkōōchēētaab tiibiik taman

1 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule,
“Okany āmwoowook wōlēē wuu :chōōnēētaab
bāytooyiisyēētaab Yēyiin nyēē lēēl. King'eet :tiibiik

alake tamanu kunam taariinekwaa bokutorooch
saanteet nyēē mākiisyē.

² Kibērbērēch :muutu kung'oomēch :chuut
muutu. ³ Kinam :choo kibērbērēch taariinek
cheekwaa amanaanamtaat keey mwaaniinek.

⁴ Nteenee kinamtaat keey :choo king'oomēch
mwaaniinek.

⁵ Yooto wokooliiny :saanteetkēy. Kukās :tibichoo
kut kōōnuukiis ānkuruuyo.

⁶ Nto miitē kwēēmooy kwēēn, / kēēkuur kule,
'Kaakuyit :saanteet! Nyoo, okwaa baa, otorooch!'

⁷ Kung'ēētyo :tibichoo tukul ankuyeyta taari-
inekwaa.

⁸ Yooto kumwoochi :chu kibērbērēch chu
king'oomēch kule, 'Ntēē miitē kumistōōs
:taariinekyooacheek, ōroong'wēēch mwaaniinek.'

⁹ Kukētyi :choo king'oomēch kule, 'Acha. Nto
nyuun kurārchēēchacheek. Boo-al chēēkwook.'

¹⁰ Kung'ēētyo bokwooliis. Nto kumiitē kēēltaab
too kubēētii, kuyitu :saanteet. Yooto kōōwutē
:choo kichōbootiin kōōtaab saakweet āk saanteet /
ānkēēkērē kurkeet.

¹¹ Nto tēē yoo kuyit :nkicheek chu kibēētii
mwaanik ānkōōng'ēētiis kule, 'Iyootwēēch! Iy-
ootwēēch! Yootwēēch kurkeet!'

¹² Nteenee kuwälchi :chiichoo kule, '-Māānkētook
:anii.'

¹³ Kiiwoong' :Yēēsu tyoonkōōchoonoo kule, "Kun-
yoo, ūriib keey naas, kuuyu -mōōnkētē bēsyēēt ntu
ku āsiiswēk chēē āyēēwunēē anii."

*Ikaaman kiyēē /kākēēkōōning'
(Luuka 19:11-27)*

14 Kitas taay :Yēēsu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, "Kimii :chii nyēē kimāchē kuwo ruutooy, kukuur motwoorikyii ānkōōtōōrchi chii tukuuk chēē ki-imuuchē kuriib.

15 Kiitōōrchi nyēbo taay beesaanik kisyēērōōk konom, kōōtōōrchi ake kisyēērōōk tibtēm nto ake kōōtōōrchi nyoo kisyēērōōk taman. Nto kāākuyityo, kuruuto.

16 Kiwokuyēyiisyēē :nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk konom beesaanichaa areet akeenke kubāsunēē alak kisyēērōōk konom.

17 Kunyōōr :nkinee nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk tibtēm kisyēērōōk alak tibtēm.

18 Nteenee kiwokubal :nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk taman ng'wēēnēēt ankukonor beesaanikaab mokoryoontēēnyii.

19 Nto kaakukeeyta bēsyōōsyēk chēē chaang', kōōyēēwunēē :mokoryoontoonoo ruutooy. Kikuur ake tukul ām motwoorichoo chokumwooy wōlēē kibeeta :ng'aleekaab beesaanichaa.

20 Kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk konom ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwoo beesaanik kisyēērōōk konom, kunyi kas, baa, mii :kisyēērōōk alake konomu barak.'

21 Kuwālchi :mokoryoontēēnyii motwoori-intoonoo kule, 'Kweeyey nyēē karaam / ānkiikoosēēniing' keey! Kuu yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'ēri kut kubās keey,

+māākōōniing' ibāwu tukuuk chēē choong'ēch.
Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!'

²² Nto tēē yoo kuchō :nkinee nyoo /
kikiikoochinē kisyēērōōk tibtēm, ānkumwooy
kule, 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwoo beesaanik
kisyēērōōk tibtēm, kunyi kas, baa, kōōkutāsyi keey
:kisyēērōōk tibtēmu.'

²³ Kuwälchi :mokoryoontēēt kule, 'Kweeyey
nyēē karaam, / ānkiikoosēēniing' keey! Kuu yoo
'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'ēri kut
kubās keey, +māākōōniing' ibāwu tukuuk chēē
choong'ēch. Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!'

²⁴ Nto mii yoo, kuchō :nyoo / kikiikoochinē
kisyēērōōk taman, ānkumwoochi mokoryoontēēt
kule, 'Mokoryoontēēt, kwāānkētē kule iyēku
chii nyēē kōrōōm nyēē 'kiicham ikēsē kiyēē
kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis kēbus.

²⁵ Kwaanyokoriitu, kunyoo kiwāābālchi
beesaanikuuk ng'wēny akonor. Neennyi, onkyu
beesaanikuuk.'

²⁶ Kuwälchi :mokoryoontēēt kule, 'Imiyaat
ānkiiburēn! Ākoo kiinkētē :inyiing' kule ākēsēē
:anii āmiik wōlēē manaachaan ānkāāruruuchēē
wōlēē mānāāyis ee?

²⁷ Karaam, nto kiikonoree lēnkuunēk wōloo bāsu
keey, nto kāchāānyōōru kōōkutāsyi keey.

²⁸ Ōnēmunēē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chi-
ito nyoo kāboonto beesaanik kisyēērōōk bokol.

²⁹ Chiito nyoo kāyēyiisyē kiyēē / kākiikoochi, +/
mākēētāsyi. Nto nyoo kāmāyēyiisyē / kiinēmunēē
mbo nyooto /kākiikoochinē.

30 Nto motwooriintooni kēwēyiin, ōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny' "

Mākōōtiilchi :Yēēsu biiko ng'aleek

31 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Yoo chōōnii *:Wēritaab Chii ām wōōyinnyii kuu bāytooyiin kuboontoonu keey malayikaanik tukul, mākōōbuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt.

32 +/Mākiiruruukyi biiko tukul taayeenyii. Yooto, mākōōbēēsyo biiko kuu yoo ibēēstōōs :ākiintēēt kēēchiirēk ākoo ng'oroorik.

33 Mākutēbunēē :kēēchiirēk āwutaab taay kutēbunēē :ng'oroorik āwutaab kaataam.

34 Mākumwooichi yooto choo miitē āwutaab taay kule, 'Okwaa :choo kiikōōbēruurook :Baaba. Onam bārooyinng'woong' ām Kaab Yēyiin nyoo / kisimkēēchōōbwook kuchakee /kakeeyey kōōrēēt.

35 Ki yoo kaama :kēmēy, ūbāyoo, nto yoo kaama :melel, ūkōōnood bēy chēē kaayyee nto yoo kāāruutoochook, ūtoochoo.

36 Ki yoo māātinyē sira, ūloochoo, nto yoo kaamnyaan, ūrwoomoo, nto yoo /kikēērātoo, bookasaa.'

37 Yooto mākukētyi :choo churtootiin kule, 'Āyu yēē kyoomiing' inyiing' :kēmēy ankeebayiing' :acheek ūō, Mokoryoontēēt, ku āyu yēē kyoomiing' :melel ānkēēkōōniing' bēy chēē 'keeyyee?

38 Ki āyu yēē 'kiiruutoochēēch ankeetaachiing' :acheek, ku āyu yēē kimēētinyē sira ankiilaachiing'?

39 Āyu yēē 'kiimnyoonē :inyiing' ku āyu yēē 'kiirataat ankubokiirwaamiing' :acheek?'

40 Mākukēt yooto kule, 'Kāāmwoowook, kiyēē kyōōyēchi ake tukul ām mbo ng'eetaabiya choo kuskus, kyōōyēwoo anii.'

41 Nto tēē yoo kumwooichi choo miitē āwutaab kaataam kule, 'Ōng'ēētyēē yu :chu ōruustooyootiin bōōkārbusyi wōlēē bo maataab kibchuulyo nyoo / kikēēyēytoochi Kibrōkōsyoontēēt ākoo tāmirmirookyii bo rōkōs.

42 Kyaama :kēmēy, -amoobayaa, kwaama :melel, -āmōōkōōnōo bēy.

43 Āruutoochook, -amootaachaa. Āwē āmā sira, amanoolaachaa, amnyaan, amaboorwaamaa / ankeerata amabookasaa.'

44 Mākumwooichi yooto :nkicheek bichooto kule, 'Āyu yēē kyaaming' :kēmēy, melel, nto iruutoochēēch, nto yēē kimēētinyē sira, nto yēē kiimnyoonē, nto kiirataat, āmākēēyēētyēēchiing' ōō, Mokoryoontēēt?'

45 Nto yooto mākukēt kule, 'Kāāmwoowook, yoo mānōōyēchi kiy biikyuu choo kuskus, mēēbērē kyōōyēwoo anii kiy.'

46 Yooto nanyuun +/makiimut bichooto wōlēē wokung'woonchinē :soboon ākookoy / ankiimut choo churtootiin kuba wōlēē bo *soboontaab kibchuulyo."

26

Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta

25:41 Ng'oong'. 19:20; 12:7, 9 **25:45** Kāālēw. 14:21; Mat. 10:40,
42 **25:46** Mat. 16:27 **25:46** Tān. 12:2; Yoowa. 5:29; Room. 2:8;
Yaāk. 2:13

inee

(*Māārkō 14:1-2; Luuka 22:1-2*)

¹ Yu keēwoong' :Yēēsu kumwooy ng'aleechu tukul, kumwooichi rubiikyii kule,

² "Kuu yoo ōnkētē, kāākung'ēt :bēsyōōsyēk āyēēnku / kyaam *Saakweetaab Keeytaayeet, nto yooto +/ mākiiyokooytoo anii, *Wēritaab Chii, /bokēēkwērtoochoo murtooywoontēēt."

³ Kiiruruukyi keey:mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyikaab Yuutayeeek kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa.

⁴ Yooto kuchōb wōlēē makunamta Yēēsu /subokeebakach.

⁵ Kimwooy kule, "-Mookany keenam chiichi /kyoomē Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōōryēēt."

Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēēsu mwaayta mēt
(*Māārkō 14:3-9*)

⁶ Nto yu miitē :Yēēsu Beetannyaa ām kaab Simōōni chiichoo kikiikunāmē *:makereenik,

⁷ kuchō:koorkēēt ake nyēē kiboontoonu mwaay nyēē kiboong'u nyēē anyiny nyēbo beesaan chēē chaang' miisin. Nto kumiitē :Yēēsu kāāmurēē keey yēē /kyoomiisyēē, chokuraang'tee :koorkoonoo mētiniyi mwaayaa.

⁸ Bērē kukas :rubiikaab Yēēsu kuu nyoo, kung'woonchi ānkumwooy kule, "Ntēē sukunyarta :koorkooni mwaay kuu nyi?"

⁹ /Kāātākyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang' / ānkiikoochi bāānoonik."

26:2 Māārkō 8:31 **26:3** Luuka 3:2; Yoowa. 11:49; 18:13, 24;
Yēyuut. 4:6 **26:5** Mat. 21:46

10 Kiinkēt :Yēēsu kiyēē kimii kumwooyē :icheek. Yooto, kumwoochi rubiikyii kule, “Ōmāchēē nee :akweek koorkooni? Ntēē kāākuyēwoo anii ng'ālyoo nyēē karaam.

11 Kookas, ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy, nteenee mēēbērē ōboontē keey anii ākookoy.

12 Yoo kāroong'tēē :koorkoonoo mwaayi mēt, kāmiitē kuyēytoo /subokeemuya.

13 !Kāāmwoowook, -/mākēēwuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kōōrēēt tukul.”

*Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēēsu
(Māārkō 14:10-11; Luuka 22:3-6)*

14 Nto miitē yoo kung'eet :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēēsu taman āk āyēēng' ānkuwo wōlēē kimiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch.

15 Kiwokuteebi bichoo kule, “Kiy nee :nyēē ōkōōnoo yoo kāāchōbwook kēēlto onam chiichi?” / Kēēchāmchi *feetaanik sosom.*

16 Nto kuchakee yooto kuwo taay kucheeng' :Yuuta bārooyinto nyēē kachaamtee Yēēsu.

*/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keey-taayeet
(Māārkō 14:12-16; Luuka 22:7-13)*

17 Nto yēē ki bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kōōnookyī :rubiik yēē kimii :Yēēsu ankuteebi kule, “Ānō wōlēē

26:11 Kiruu. 15:11 * **26:15** Ki laatitaab beesaanik :chu chēē kinyōōru :wootwookiintō nyēē kāyēyiis yiisyēētaab ārook ang'wan. Ki tēē nyooto mbo :laatit nyēē /kikyooltēē motwooriin nto /keek-weyee mēt. **26:15** Chuy. 21:32; Seka. 11:12 **26:16** Yoowa. 11:57; 13:2

imāchē keeyeyte /sikyaamee *Saakweetaab Keeytaayeet?”

¹⁸ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Boocheeng'aate chii ām kiriing' ānkōōmwooichi kule, ‘Kāmwooy :Kāānēētiintēēt kule: Kaakuyit :bēsyōōsyēkyuu. Kunyi, āmiitē āk rubiikyuu, chāā-āmēē Saakweetaab Keeytaayeet kōōng'uung!'”

¹⁹ Bokuyeyta :rubiichoo saakwaanaa kuu wōloo kāmwooytoochinē :Yēēsu.

Kiiboor:Yēēsu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy (Māārkō 14:17-21; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)

²⁰ Nto kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kōōbuur ng'wēny :Yēēsu ākoo rubiikyii taman āk āyēēng' kwoomiis.

²¹ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēēsu kule, “! Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.”

²² Kung'woonchi :rubiichoo ānkutoow :ake tukul kuteeb kule, “Ara anii ōō, Mokoryoontēēt?”

²³ Kuwāl :Yēēsu kule, “Nyoo kiilābloobtoooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke :nyēē makuchaamtaa.

²⁴ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo siraat. Ntee-nee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa! Kaykay nto /kimākēēsich chichoo.”

²⁵ Kumwooy :Yuuta kule, “Anii mbonō oob ōō, Mokoryoontēēt?” Kuwālchi :Yēēsu kule, “Ēē, inyi-ing'.”

26:23 Tyēēn. 41:9 **26:24** Isa. 53:8-9; Mat. 18:7; Luuka 24:26-27

26:25 Yoowa. 13:2, 21-30

*Kitoow :Yēēsu saakweet nyēē lēēl
(Māārkō 14:22-26; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)*

²⁶ Nto mii yoo, kunam :Yēēsu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubetes nto yityo kōōkoochi rubiikyii kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi, o-am.”

²⁷ Kunam terekyeet nyēē kimiitē *:tifaayiik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kumwooyē kule, “Oyyee :akweek tukul.

²⁸ Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyeet nyēē lēēl† chēē +/makiitaata /sikēēnyōōchi kaat biiko chēē chaang' kubo ng'ōōkiswookik.

²⁹ !Kāāmwoowook, -māwāāyyēē subak tifaayiichu ākoy bēsyoonoo āyyēē āk akweek tifaayiik chēē leelach ām Kaab Baaba.”

³⁰ Nto tēē yoo, kutyēēn kōōkoostooy Yēyiin, ānkung'ēētyo kutākyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

*Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keey :Bētērō
(Māārkō 14:27-31; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)*

³¹ Kumiiitē kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Ōmiitē :akweek tukul bōōmwēyēēnōo kwēēmowuuniitēnyi, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, ‘+Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.’†

³² Nto yoo kaang'eetee meet, +maantoooy Kalilaaya.”

† **26:28** Mātinyē :siruutēk alake ng'ālyoontēēt ‘nyēē lēēl’. **26:28**

1Kōōr. 10:16; 11:23-26 **26:28** Chuy. 24:6-8; Seka. 9:11; Māārkō

14:24; Ibu. 9:20; 10:29; 13:20 **26:30** Luuka 22:39 † **26:31** Seka.

13:7 **26:31** Mat. 26:56; Yoowa. 16:32 **26:32** Mat. 28:7, 10, 16

33 Kuwälchi :Bētērō kule, “Ānkoo kāmwēyēēniing' :chuut tukul mākoy abakaaktiing' :anii.”

34 Kukētyi :Yēēsu Bētērō kule, “Kāāmwoowuung', ām kwēēmowuuni, kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo.”

35 Kuwäl :Bētērō kule, “Mākoy atuuch keey kule -māānkēting'. Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōruumchi :nkicheek rubiik chuut tukul kuu ny-ooto.

*Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane
(Māārkō 14:32-42; Luuka 22:39-46)*

36 Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuureē Ketesemaane, kumwooichi kule, “Okanyaa yu-utēyu, āwē :anii yuun waasaay.”

37 Kuwēēto keey Bētērō ākoo wērichoo āyēēng' bo Sebetaayo. Kyaam :ng'uusng'uus Yēēsu kut kulōōklōōkēn.

38 Nto tēē yoo, kumwooichi mbo Bētērō kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Kunyi, ōng'ētunēē yuutēyu ānkōōkāsu.”

39 Yooto koonaakta taay kisich ānkukutuny ānkuyim kutiiny tokochta ng'wēny kusaay kule, “Baaba, yoo imuuchāktōōs, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, mēēbērē wōloo āmāktooy :anii.”

40 Nto yu keeyeey wōloo kimii :rubiikyii sōmōku kunyōōr kuruuytōōs. Kumwooichi Bētērō kule, “Kāmōōmuuchē kēēkāsu tukul mbo asiista akeenke?”

26:35 Luuka 22:34-35; Yoowa. 13:36-38 **26:39** Mat. 6:10; 20:22;
Yoowa. 18:11; Ibu. 10:9

41 Māchāktōōs ūkāsu ānkōōsooyē simōō-āsyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk."

42 Yooto kooyeey subak ankusaay kule, "Lēyyē, Baaba, yoo mēēmuuchāktōōs /kiinēmtoowoo nyalili, kuyeyakay kuu wōloo imāktooy."

43 Yu keēyēēw :Yēēsu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kāruuyo subak, kuuyu kiboonto rwoonik chēē nyikiisēch.

44 Kubakaakta rubiichoo ankuwokusaay nyēbo sōmōk kumwooyē kuu yoo kābo taay.

45 Nto tēē yoo kooyeey wōloo kimiitē :rubiik ānkumwoochi kule, "Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Okas, kaakuyit :āsiiswēk / kiiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis!"

46 Ong'nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ōng'ēētyē bokēētuuyēē."

*/Kikeenam Yēēsu nteenee kitay /kēēsār
(Māārkō 14:43-50; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)*

47 Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēēsu taman āk āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinek chēē kiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik.

48 Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, "Nyoo ūkāsē ātōrōōchē, ūnāmē nyooto."

49 Kutākyinē keey :Yuuta Yēēsu bakeenke ānkutōrōōchē kumwooyē kule, "Aase, Mokoryoontēēt."

50 Kukētyi :Yēēsu kule, “Kāchēētōrōōchoo man ūō, murooni?” Kutēryēkyinē :bichoo Yēēsu bakeenke.

51 Kukāsē :rubiintēēt ake nyēbo Yēēsu kuu nyoo, kung'usu chōōkiit nto bērē kuyeb motwooriintētaab *kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yiitit kōōsuuyo.

52 Kumwooichi :Yēēsu rubiintoonoonyii kule, “Kētyi chōōkiing'uung' kiraaru, kuuyu iwoong'tooy :chōōkiit chii nyoo kicham chōōki.

53 -Mōōnkētē kule āmuuchē :anii ākuur Baaba kuyēētyēēchoo areet akeenke ānkōōmuuchē kōōyookwoo lukōōsyēk taman āk āyēēng' chēbo malayikaanik?

54 Kāyityiin :ng'aleechu āk siruutēkaab Yēyiin.”

55 Kuwēēkyi keey :Yēēsu bichoo ānkumwooichi kule, “Obērē āntōōchinē :anii lukeēt nyēē māchē kuweech kōōrēēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa? Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto?

56 Nteenee ityichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab *wōōrkooyik.” Kimwēyēē :rubiik Yēēsu!

Kumii :Yēēsu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayek

(Māärkō 14:53-65; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

57 Nto mii yoo kukwēryoot :bichooto Yēēsu kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō. Kikiikōōruruukyi keey wōlooto :kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik.

58 Kiinaamaat :Bētērō Yēēsu ākoy kiyēnkuutaab kaytaab chiichoo bo kōrōs ānkōōbuur āk riibiikaab kayaata sukukas kiyēē makuyeyakay.

59 Kimach *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kōōyyoonkyinē :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēēsu / sikiitiilchi meet.

60 Nteenee mānāānyōōr ng'ālyoo ānkoo kisyeem :biich chēē chaang' kumōlōlchi Yēēsu ng'al. Nto yityo kōōnēm keey :biiko alake āyēēnu

61 ānkumwooy kule, "Kimwooyē :chiichi kule imuuchē kōōturbuub Kōōtaab Yēyiin ankuteechee bēsyōōsyēk sōmōk."

62 Kōōyyo *:kibkōrōs nyēē wōō ankuteebee Yēēsu kule, "Itinyē wōlēē ituuktooy keey ām ng'aleechu mwooyē :bichu?"

63 Kusiisiyi keey :Yēēsu. Kumwoochi subak :kibkōrōs nyoo wōō Yēēsu kule, "Ātēēbēēniing' ām taayeetaab Yēyiin kule ii, 'Inyiing' man *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin?"

64 Kuwal :Yēēsu kule, "Ēē, wuu nyooto, 'keemwaay. Nteenee āmwoowook akweek tukul kule: +Mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik."

65 Kikwaany keey :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, "!Kookas, kaakookerkeeyee keey :chiichi Yēyiin! Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keey āk chiichi? Kookas oob wōlēē kāākōōntosuurto Yēyiin?

66 Ōbērē nee :akweek?"
 /Kēēlēēnchi, "Misyinē :meet."

67 King'utynē :alake koonyek ānkōōtuluuchē,
 kusyēēchē :alake

68 sukuwoochinē kule, "Kāārārookiintooni,
 ng'oo :nyoo kābiring'?"

Kituuch keey :Bētērō
*(Māārkō 14:66-72; Luuka 22:56-62; Yoowaana
 18:15-18, 25-27)*

69 Yooto kumiitē :Bētērō yoo kibo biiy, kuchō
 :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkumwoochi
 kule, "Kwēēboontootē keey :nkinyiing' Yēēsu nyēbo
 Kalilaaya."

70 Nteenee kutuuch keey :Bētērō ām taayee-
 taab biiko tukul kule, "-Māānkētē kiyēē imiitē im-
 wooyē."

71 Nto tēē yoo kōōnookyī :Bētērō yēbo oreet
 nyēē wēētii kayaata. Bērē kukas :chēēbto ake,
 kumwoochi biiko kule, "Kibootootē keey :chiichi
 Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt."

72 Kutuuch keey subak :Bētērō kut kuchubchinē
 keey kule, "-Māānkētē :anii chiichi!"

73 Nto nyēē mā tyaa kōōnookyī Bētērō :biiko chēē
 kikiiyyoonyēē yooto ānkumwoochi kule, "Kubooyiit
 man, inyiing' :ake. Kerkeey :ng'elyebng'uung'
 nyēbo chiichi."

74 Kuchubchi keey :Bētērō kule, "-Māānkētē
 :anii chiichi!" Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii,
 kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke.

75 Yooto nanyuun koosoot :Bētērō yoo kimwooyē
 :Yēēsu kule, "Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit,

+meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo." Yooto kuwo saang' ānkuwokuriir nyēē ng'waa miisin.

27

*/Kikēēkwērchi Yēēsu Bilaato
(Māārkō 15:1; Luuka 23:1; Yoowaana 18:28)*

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul āk booyikaab Yuutayeek kule /keebakach Yēēsu.

² Yooto, / keerat :Yēēsu / ānkēēkwērchi *:Bilaato nyoo kāāyyoong'iintēētaab Rooma.

*Kiriirunee :Yuuta ng'wēny
(Yēyuutēk 1:18-19)*

³ Nto yu kakas :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēēsu kule / kaakiiruusta Yēēsu, kuriirunee ng'wēny. Kikētyi feetaanichaa ki sosom mbo kibkōrōs choo wōōyēch āk booyik.

⁴ Kimwooichi kule, "Kwaayey ng'ōōki achaamte chii nyēē bēērē keey." Yooto kukētyi :bichoo kule, "Kukwaaneeniing!"

⁵ Yooto nanyuun kuwiirchi :Yuuta feetaanichaa *Kōōtaab Yēyiin ānkuwokooteet keey.

⁶ Yu kānyōōr :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch feetaanichaa kumwooy kule, "Sālootiin :beesaanichu koroti, kunyi mēērook / kiikoochi lēnkuutaab Kōōtaab Yēyiin."

⁷ Kung'alaal :bichoo nto mii yoo, kootiil kule / bokyaalee mbareet nyēē / sikēēmuchiñē biich chēē sobooy. /Kikēēkuurēē mbaraanaa Mbaraab Kibtērēēn.

⁸ Kiyooto nyēē kiyey /kēēkuurē wōlooto ākoy kura kule, “Mbaraab Koroti”.

⁹ Kuyityiin :yooto āk kiyēē kimwooyē *:wōōrkooyoontēēt Cheremnyaa kule, “/ Keenam betekik sosom chēbo feeteet choo kyooltēē inee *:Isrāyēēliik

¹⁰ ankwaalee mbaraab kibtērēēn kuu wōloo kimwooytoowoo :Yēyiin.”[†]

*Kumii :Yēēsu taayeetaab Bilaato
(Māārkō 15:2-5; Luuka 23:3-5; Yoowaana 18:33-38)*

¹¹ Nto kumii :Yēēsu taayeetaab *Bilaato, kuteebbee :bāytooyiintoonoo kule, “Inyiing’ :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek?” Kukētyi :Yēēsu kule, “Wuu nyooto sinee.”

¹² Nto yu keeteeyee keey :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayeeek kurubta keey Yēēsu, kusiisiy keey.

¹³ Kuteebbee :Bilaato kule, “-Mēēkāsē wōlēē tēē :ng’aleek chēē mwooyē :bichu kule !kiiyey?”

¹⁴ Māānākēt :Yēēsu ng’ālyoo mbo kisich. Kubotyi :tonkoy bāytooyiintoonoo.

*Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēēsu
(Māārkō 15:6-15; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39-19:16)*

¹⁵ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyiit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēēyēē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saak-weetaab Keeytaayeet.

27:8 Yēyuut. 1:18-19 [†] **27:10** Sekaryaa 11:12-13; Cheremnyaa 19:1-13; 32:6-9

27:11 Mat. 2:2; 27:29, 37, 42; Yoowa. 1:49; 12:13

27:14 Māārkō 14:61

16 Kimii ām bēsyōōsyēchooto chiito ake nyēē kiki-ikuchiis miisin kut /kikiikeerat. /Kikēēkuurēē chichoo Baraaba.

17 Kunyoo, kuteebbee :Bilaato biiko chēē kikiiruruukyi keey yooto kule, “Ng'oo :nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook, Baraaba nto Yēēsu nyoo / kēēbērē *Kāārārookiintēēt?”

18 Kimwooyē :bāytooyiintonoo kuu nyooto kōōnkētē kule kiituuyiityi :icheek Yēēsu moo.

19 Kutākumiitē :Bilaato kēēbuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt, kōōyookyi :koorkēēnyii ng'ālyoo kule, “Kweeyiimaa :kiirwootik kuyyeech kubo chiichoo. Kunyi, -meeyeyee kiy kuuyu bēērē keey.”

20 Kutēē yooto tukul, kitas taay :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayeek kōōwuruur bichoo kumwaayta /kiityaakta Baraaba / ankee-bakach Yēēsu.

21 Kuteeb subak :bāytooyiintonoo kule, “Nkōnō ām bichu āyēēng' nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook :anii?” Kulē, “Baraaba.”

22 Kuteeb subak :Bilaato kule, “Ayeyee nee Yēēsu nyoo /kēēbērē *Kāārārookiintēēt?” Kōōruumchi :bichoo tukul kule, “/Keebakach!”

23 Kumwooy :bāytooyiintonoo kule, “Rōkōs nee nyēē koyey :chiichi?” Kubōloobōl :bichoo kumwooyē kule, “/Keebakach! /Keebakach!”

24 Yu kakas :Bilaato kule kāmēētākōōmuuchē bichoo ānkiimuuchē koong'etng'eet wōōrōōryēēt, kuram bēēko ānkōōwuunēē āwunnyēk taayeetaab bichoo kumwooyē kule, “Kukwaaneenaak :korotikaab chiichi, ābēērē keey :anii.”

25 Yooto, kuwāl :bichoo tukul kule, “Kany kwaameechacheek :korotiikaab chiichi āk lōkōkyoo!”

26 Yooto kōōtyooktoochi :Bilaato bichoo Baraaba ānkōōkoochi / kiityōōlsēt Yēēsu nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

*Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēēsu
(Māārkō 15:16-20; Yoowaana 19:2-3)*

27 Kukwēryoot :biikaab lukēēt Yēēsu kaytaab bāytooyiintēēt *Bilaato nto tēē yoo, kōōruruuukyi keey :lukēētaab booryēēt tukul Yēēsu.

28 Kubuutēē Yēēsu sirook ānkōōlookyi sreet nyēē arraa,

29 kutaay kuutwēētaab kātook ānkōōkēmēērchi mēt kuyey wuu nyēē bāytooyiin. / Kikiikoochi kunamee kirōkto āwunyii nyēbo taay ānkubokukutunyēē :bichoo taayeenyii kuyey keey wuu nyēē kākoonyit Yēēsu kumwoochinē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayeek!”

30 Kung'utyi ānkōōsōrunēē kirōkoo kimii āwut ānkōōkōryōōnyēē mēt.

31 Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo kōbo kwaak nto tēē yoo, /keebeeta /subokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

*/ Kikēēkwērtoochi Yēēsu murtooywoontēēt /
ānkiinchuruur*

(Māārkō 15:21-32; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)

32 Kumii / kēēbēētooy, / kēētuuyēē chiito ake nyēē kibo Kurēēn nyēē /kikēēkuurēē Simōōni. /

27:25 Choos. 2:19; Cherem. 26:15; Mat. 21:37-41; 22:7; Yēyuut. 5:28

27:28 Luuka 23:11; Yoowa. 19:2 **27:29** Mat. 27:11 **27:30** Mat. 26:67 **27:31** Mat. 20:19

Kēēkērchinē nyoo koong' bakeenke kukalab mur-tooywoontēētaab Yēēsu.

³³ Nto yu /kakeeyit yēē /kikēēkuurēē Kolkoota (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab Mēt')

³⁴ /kiikoochi Yēēsu *tifaayiik chēē /kikiikeetasee saakityeek* alak kule kuyye. Nto bērē kucham-cham, kutay kuyye.

³⁵ Nto yu kāākukwērtooichi :bichoo Yēēsu murtooywoontēēt, kubar *sēkēēryēēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuyib sreet nkōnō.

³⁶ Nto kāākuyityo, kutēbēē :bichoo yooto kuriib Yēēsu.

³⁷ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey / sikiitiilchi Yēēsu meet chēē kimwooyē kule: YĒĒSU :NYI NYOO BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK. / Kikēēkwērtooichi kiyoto yoo bo mētitaab Yēēsu barak ām murtooywoontēēt.

³⁸ / Kikēēkwērtooichi nkicheek kibng'ōōkisiis āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiiyyoong'to ake kutābān āwutaab Yēēsu nyēbo taay /ānkiyyoong'to ake komostaab kaataam.

³⁹ Kiinchuruure :biiko chēē kimurē yooto Yēēsu ānkukwērtoooy mētēwook

⁴⁰ kumwoochinē kule, "Ntēē kwēēbērē +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee bēsyōōsyēk sōmōk? Iraraach keey, naas. Yoo inyiing' :Lakwataab Yēyiin, irēkunēē murtooywoontoonoo!"

* ^{27:34} /Kikēēyēyiisyē saakityeechaa kōōboot ng'wooninto.

^{27:34} Tyēēn. 69:21 ^{27:35} Tyēēn. 22:18 ^{27:37} Mat. 27:11

^{27:38} Isa. 53:12 ^{27:39} Tyēēn. 22:7; 109:25 ^{27:40} Māārkō 15:39; Yoowa. 2:19

41 Kiinchuruur Yēēsu :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik.

42 Kimwooyē kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. Mā inee :bāytooyiintēētaab *Isrāyēēl? Yoo keemuuch kurēkunēē murtoooywoontooni, +mākiiyēnchi.

43 Kwēēkoosēē keey oob :chiichi Yēyiin ānkumwooyē kule, ‘Āyēku Lakwataab Yēyiin?’ Kany kusār naas :Yēyiin yoo chāmē.”

44 Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisyēchoo / kikēēkwērtoochinē murtoooywoontēēt āk inee.

Kime :Yēēsu

(Māārkō 15:33-41; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

45 Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool.

46 Yu kayit āsiiswēk sokool, kōōnchō :Yēēsu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē 'keebakaaktaa anii!”[†] (Kimwooyē yoto ām kuutiinyii kule, “Ēli, ēli, lema sabaktani?”)

47 Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yoto, kulē, “Miitē kukuurē *Eliya.”

48 Yoto kulabatee :akeenke ām icheek kiroonkuryēēt ankoolumta *tifaayiik chēē ki tāytāy ānkurutyi kiroonkuryoonoo kēētit nto yityo kōōyokoochi kuutiitaab Yēēsu.

49 Kimwooyē :alake kule, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliya chokooraraach!”

50 Kiinchō :Yēēsu ankung'et.

51 Yooto bakenke, kukērēērunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo / kikiyyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. Kiitintiimākoy :kōōrēēt ānkōōtēēsiis :rwoontōōk.

52 Kiitēēsiis :kochonkoosyek kuyootākiis ānkung'ēētyo :biiko chēē chaang' choo kikiukubēk ānki churtootiin.

53 King'ēētyēē :bichoo kochonkoosyek, nto yu / kaakiing'eetee Yēēsu meet, kuba Yēērusālēēm ānkōōboorchi keey biiko chēē chaang'.

54 Yu kakas :nyēē wōō nyēbo lukēēt āk biikyii choo kiriibē Yēēsu kibring'ring'nyoonoo ākoo ng'aleek tukul chēē kiyēyākiis, kumuuyo ānkumwooy kule, "Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi!"

55 Kikiyyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake chēē chaang' yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchooto :choo kiboontootē keey Yēēsu kuchakee Kalilaaya kuyēētyēēchinootē.

56 Alak ām chooto ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk Yōōsēēf ākoo kaametiitaab wērichoo kibo Sebetaayo.

Wōlēē/kikeemuya Yēēsu

(*Māārkō 15:42-47; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42*)

57 Nto yu kēēmēn :kōōrēēt, kuchō :chiito ake nyēē ki rubiintēētaab Yēēsu ānkiboomto bāytit nyēē wōō. Kibo *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Aritmataaya nto kaayneenyii ku Yōōsēēf.

58 Kiwo :chiichoo wōlēē kimii :Bilaato ānkusoom /kiikoochi bōōrtaab Yēēsu. Kuchāmchi :Bilaato /kiikoochi.

59 Kimwaayta :Yōōsēēf / kiireēkunēē bōōrtaab Yēēsu murtooywoontēēt /ankeeratee ankeet nyēē tiliil.

60 Nto tēē yoo, wokōōkoochi kochonkeenyii nyēē kitākōōwōrē / ānkimānāākēēmuchi chii. Yooto kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kurkeetaab kochonkaanaa ānkuwēēchi keey.

61 Kikiibuurēē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake yooto kukas kochonkaanaa.

/Kikēēriib wōloo /kikēēmuchinē Yēēsu

62 Nto yu kāyyēēkunēē, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kubēēchi :mbo kibkōrōs ākoo *Farisaayeek *Bilaato ānkumwoochi kule,

63 “Mokoryoontēēt, kimwooyē :ng'wiintonoo bo chii yooto kitākusoboot kule, ‘+Maang'eetee meet yoo kaakukeeyta :bēsyōōsyēk sōmōku,’

64 kunyi mwaayte /kēēriib kochonkaanaa ākoy bēsyoonoo bo sōmōk. Nto buch, imuuchē :rubiikyii bokuchoor muusto nto tēē yoo kumwoochi biiko kule /kookiing'eetee meet. Makumiyatiit yooto :ng'wiiynaneet nyiitēnyi bo lēt kusiir nyoo kibo taay.”

65 Kuwālchi :Bilaato kule, “Obeete riibiik alak bōōriib kochonkaanaa kuriibākoy kuu wōloo ūmuuktooy.”

66 Kuba :bichoo ānkubokōōtiiny kurkeetaab kochonkaanaa kāroomin kumoolchi rwaantaanaa yooto ānkōōkoochi riibiichoo kuriib.

28

King'eetee :Yēēsu meet

(Māārkō 16:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kēērir :kōōrēēt kukookukeeyta :bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake bokoorwaam kochonkaanaa.

² Yooto, kōōring'riing' :kōōrēēt miisin kuuyu kikiikurēkunēē *:malayikeetaab Yēyiin barak, kiwo ākoy kochonkaanaa ānkuwunukto rwaanteet ānkōōbuurēē barak.

³ Kiilēkēchēēchē :malayikaanaa kuu yoo keewech :kōōrēēt anki leelach :sirookyii kuu kweyaanteet.

⁴ Yooto kumuuyo :riibiichoo kimii yooto ānkubōōtoon kut wuu nyēē mākubēk.

⁵ Kumwoochi :malayikeet chēēbyōōsōōchoo kule, “-Mōōmuuyē, ānkētē :anii kule ōchēēng'ē :akweek Yēēsu nyoo / kōkēēkwērtoochinē murtooeywoontēēt.

⁶ Māmiitē yu nteenee kaakung'eetee meet kuu yoo kimwooyē. Okwaa bookas wōloo kōmiitē

⁷ ankoobe areet akeenke bōōmwooichi rubiikyii kule, ‘Kaakung'eetee :Yēēsu meet ankumakoonto Kalilaaya wōlēē bōōnyōōrchinē.’ Kookas oob?”

⁸ Yooto kung'ēētyo :chēēbyōōsōōchoo areet akeenke ankulabat bokumwooichi rubiikaab Yēēsu ng'aleechaa. Kitinyē bōōtoonik chēē katasta keey ng'erekweek chēē chaang’.

⁹ Kumii tākulābātē, kutuuyēē Yēēsu. Kootaak-wees icheek :Yēēsu nto yityo kukutuny kukōōb kērēēnkōōkaab Yēēsu nyēē kākutunkyi.

10 Nto tēē yoo, kumwoochi :Yēēsu kule, “-Mōōmuuyē. Bōōmwoochi mbo ng'eetaabiya kuba Kalilaaya bokēēnyōōryē wōlooto.”

Kiyēē kimwooy :riibiik

11 Kumiitē :chēēbyōōsōōchoo kubēētii, kikiikung'ēētyo :riibiik alake ankuba kiriing' bokumwoochi mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kiyake tukul nyēē kaakuyeyakay.

12 Nto yu kāākutuuyo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik kuchōb ng'aleek. Kiikoochi riibiichoo beesaanik chēē chaang'

13 ānkumwoochi kule, “Omwaay kule, ‘Kokwa :rubiikaab Yēēsu kwēēmooy ankuchoor muustaab Yēēsu kukākēēruuyē!’

14 Nto yoo kāyityi :ng'aleechu bāytooyiintēēt, +mākēēmwoochi :acheek kāroomin āmēēbērē makunamaak akweek :ng'ala.”

15 Kunam :riibiichoo beesaanichaa ankuyey kuu yoo / kākēēmwoochinē. / Kikyaamtaatee ng'aleechaa kimwooyē :riibiichoo wōlēē miitē :Yuutayeek ākoy kura.

*Ng'aleekaab lētuut chēē kiikiimchi :Yēēsu rubi-
ikyii*

(Māārkō 16:15-18)

16 Kiba :rubiichoo ki taman āk akeenke lekem ām Kalilaaya wōloo kimwoochinē :Yēēsu kule kuba.

17 Nto yu kakas :rubiichoo Yēēsu, kukutunkyi. Nteenee manaacham :alake kule ki Yēēsu :nyooto.

18 Yooto kumwooochi :Yēēsu rubiichoo kule, “/ Kōōkēēkōōno anii kāāmuukēywēēk tukul chēē miitē kibkōōnkōy āk chēē miitē ng'wēny.

19 Kunyoo obeetaate bōrōryōōsyēk tukul ankooyey biiko kuyēk rubiikyuu. Ōbātisānē ām kaayneetaab Baaba, nyēbo Leekweet ākoo nyēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

20 Onēētē bichooto kooywey kiy ake tukul nyēē kāāmwoowook. Nto kubooyiit man, āboontē keey akweek ākoy tabantaab kōōrēēt.”

**Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 26 Jul 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928